

Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B, No 67

Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma

METSÄHALLITUS
Luonnonsuojelu

ISSN 1235-8983
ISBN 952-446-366-0

Edita Prima Oy
Helsinki 2002

Kansikuva: Omatoiminen retkeily, kalastus ja järjestetyt koskenlaskuretket
ovat suosituimpia harrastuksia Ruunaan retkeilyalueella.
Ami Pyykkö.

© Metsähallitus 2002

KUVAILULEHTI

Julkaisija

Metsähallitus

Julkaisun päivämäärä

9.12.2002

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)

Metsähallitus

Julkaisun laji

Suunnitelma

Toimeksiantaja

Metsähallitus, luonnonsuojelu

Toimielimen asettamispvm

Julkaisun nimi

Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma

Julkaisun osat

Tiivistelmä

Ruunaan retkeilyalue on perustettu Valtioneuvoston päätöksellä vuonna 1987. Alue sijaitsee Lieksan kaupungin itäosassa, Itä-Suomen läänin koillisosassa. Alueen pinta-ala on noin 3 100 hehtaaria.

Retkeilyalueen ensimmäinen hoito- ja käyttösuunnitelma vahvistettiin Metsähallituksessa 1.9.1988. Suunnitelmasa retkeilyalue jaettiin luonnonhoidollisesti ja maankäytöllisesti osa-alueisiin, sovitettiin yhteen alueen eri käyttömuodot ja laadittiin suunnitelma alueen palveluvarustuksesta sekä opastuksesta ja tiedotuksesta. Kaikkiaan edellisen suunnitelmakauden aikana retkeilyalueelle on investoitu noin 20 miljoonaa markkaa. Suurimmat yksittäiset kohteet olivat Neitikosken retkeilykeskus, Ruunaan luontokeskus Naarajoella, Neitijärven vuokrakämpät ja Lieksanjoen ylittävät riippusillat Haapavittajalla ja Siikakoskella.

Ruunaan retkeilyalue muodostaa yhdessä Ruunaan luonnonsuojelualueen ja Ruunaanjärven kanssa Ruunaan Natura 2000 -kohteen, jonka pinta-ala on yhteensä 12 027 hehtaaria. Retkeilyalueella Naturan toteutuskeinoina ovat ulkoilulaki, koskiensuojelulaki ja vesilaki.

Retkeilyalueelle tehdään vuosittain noin 100 000 ja Ruunaan luontokeskukseen noin 10 000–15 000 käyntikertaa. Alueella toimii useita ohjelma- ja majoituspalveluja tarjoavia yrityksiä. Vuonna 2000 tehdyn kävijätutkimuksen mukaan Ruunaan alueen nykyinen palveluvarustus, palvelut, harrastusmahdollisuudet ja luonnonympäristö vastaavat hyvin tai erittäin hyvin kävijöiden odotuksia. Myös alueen paikallistaloudelliset vaikutukset ovat huomattavat. Näiltä osin edellisessä suunnitelmassa asetetut tavoitteet ovat toteutuneet, osin jopa ylittyneet.

Tässä suunnitelmassa esitetyillä ratkaisulla pyritään edelleen vahvistamaan alueen vetovoimaa Metsähallituksen Itä-Suomen kävijämäärältään suurimpana retkeilykohteena. Alueen tavoitetila määriteltiin seuraavasti: Ruunaa on valtakunnallisesti tunnettu, vetovoimainen ja paikallistaloutta tukeva valtion retkeilyalue, jossa virkistyskäyttö, aktiivinen luontomatkailutoiminta, luonnonsuojelu ja metsätalous yhdistyvät kestävä kehityksen periaattein. Alueen vesiluonto, vaihtelevat metsät ja suot sekä korkealaatuiset palvelut tarjoavat alueella vierailuille monipuolisen ja positiivisen luonto- ja virkistyselämyksen.

Osallistavan suunnittelun menetelmin on kartoitettu alueen käyttäjien, alueella toimivien matkailuyrittäjien ja muiden eri sidosryhmien mielipiteet ja kehitysesitykset. Suunnitelmassa on sovitettu yhteen kävijöiden tarpeet, alueen yrityspohjainen luonto- ja elämysmatkailu sekä muut käyttömuodot.

Avainsanat

Ruunaan retkeilyalue, luonnonsuojelu, metsätalous, virkistyskäyttö

Muut tiedot

ISBN

952-446-366-0

Sarjan nimi ja numero

Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 67

ISSN

1235-8983

Kokonaissivumäärä

85

Kieli

suomi

Hinta

10 euroa

Luottamuksellisuus

Julkinen

Jakaja

Metsähallitus, luonnonsuojelu

Kustantaja

Metsähallitus

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Forststyrelsen		Utgivningsdatum 9.12.2002	
Författare (uppgifter om organet, organets namn, ordförande, sekreterare) Metsähallitus		Typ av publikation Plan	
		Uppdragsgivare Forststyrelsen, naturskydd	
		Datum för tillsättandet av organet	
Publikation Skötsel- och nyttjandeplan för Ruunaa strövområde			
Publikationens delar			
Referat Ruunaa strövområde inrättades år 1987 med stöd av statsrådets beslut. Området är beläget i de östra delarna av staden Lieksa, i de nordöstra delarna av Östra Finlands län. Området har en areal av ca 3 100 hektar. Den första skötsel- och nyttjandeplanen för strövområdet fastställdes av Forststyrelsen 1.9.1988. I denna plan in- delade man strövområdet i delområden utgående från skötseln och markanvändningen, sammanjämkade de oli- ka användningsformerna och gjorde upp en plan över serviceutrustningen på området samt guide- och informa- tionsverksamheten. Under föregående planperiod investerades sammanlagt ca 20 miljoner mark i strövområdet. De största enskilda objekten var Neitikoski friluftscen, Ruunaa naturum i Naarajoki, uthyrningsstugorna vid sjön Neitijärvi samt hängbroarna över älven Lieksanjoki vid Haapavitja och Siikakoski fors. Ruunaa strövområde bildar tillsammans med Ruunaa naturskyddsområde och sjön Ruunaanjärvi Natura 2000- området i Ruunaa och har en areal av sammanlagt 12 027 hektar. Natura genomförs på strövområdet med stöd av lagen om friluftsliv, forsskyddslagen och vattenlagen. Antalet besök på strövområdet uppgår årligen till ca 100 000, motsvarande siffra för Ruunaa naturum är 10 000– 15 000. På området fungerar flera företag som erbjuder program- och logitjänster. Enligt den kundundersökning som gjordes år 2000 motsvarar den nuvarande serviceutrustningen, tjänsterna, utbudet av fritidsverksamheter och naturen på Ruunaa område väl eller mycket väl besökarnas förväntningar. Även verkningarna på den lokala ekonomin i området är betydande. I fråga om dessa faktorer har målen för den föregående planen uppfyllts, del- vis t.o.m. bättre än väntat. Syftet med åtgärderna i denna plan är att utöka områdets attraktionskraft som det till besökarantalet vikti- gaste utflyktsmålet som Forststyrelsen förvaltar i östra Finland. Målsättningarna för området har definierats på följande sätt: Ruunaa är ett nationellt välkänt och attraktivt strövområde på statens mark och stöder ekonomin på lokalplanet. På strövområdet går rekreationsbruk, aktiv naturturism, naturskydd och skogs- bruk hand i hand enligt principerna för hållbar utveckling. Vattennaturen, de varierande skogarna och my- rarna samt de högklassiga tjänsterna på området erbjuder besökarna mångsidiga och positiva natur- och fritidsupplevelser. Enligt principerna för interaktiv planering har man kartlagt besökares, områdets turismföretagares och andra in- tressentgruppers åsikter och förslag till utveckling. I planen har besökarnas behov, den företagsbaserade natur- och äventyrsturismen på området samt övriga användningsformer sammanjämkats.			
Nyckelord Ruunaa strövområde, naturskydd, skogsbruk, rekreationsbruk			
Övriga uppgifter			
ISBN 952-446-366-0			
Seriens namn och nummer Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 67		ISSN 1235-8983	
Sidoantal 85	Språk finska	Pris 10 euro	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Forststyrelsen, naturskydd		Förlag Forststyrelsen	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	9
1.1	Retkeilyalueen yleinen tarkoitus	9
1.2	Alueen nykytila.....	10
1.2.1	Yleiskuvaus	10
1.2.2	Palveluvarustus	11
1.2.3	Retkeily ja muu virkistyskäyttö.....	11
1.2.4	Kalastus.....	12
1.2.5	Luontokeskus.....	13
1.2.6	Metsien käsittely	14
1.3	Tavoitetila	14
2	OSALLISTAVA SUUNNITTELU	15
2.1	Osallistamistilaisuudet.....	15
2.2	Kävijätutkimus	16
2.3	Lausuntokierros	16
2.4	Viestintä.....	17
3	RETKEILYALUEEN OSA-ALUEET.....	17
3.1	Luonnonhoidon osa-aluejako	18
3.1.1	Aarniosat.....	18
3.1.2	Puisto-osa.....	18
3.2	Maankäytön osa-aluejako.....	19
3.2.1	Nähtävyysosa.....	19
3.2.2	Syrjäosa	19
3.2.3	Matkailualue	19
4	RETKEILYALUEEN KÄYTTÖ JA KÄYTÖN OHJAUS	19
4.1	Käytön tavoitteet eri osa-alueilla.....	19
4.1.1	Nähtävyysosa.....	19
4.1.2	Syrjäosa	20
4.1.3	Matkailualue	20
4.2	Alueen palveluvarustus.....	20
4.2.1	Tiet ja paikoitusalueet.....	20
4.2.2	Polut ja reitit.....	22
4.2.3	Vesireitit ja rakenteet	23
4.2.4	Levähdyspaikat.....	23
4.2.5	Neitikosken retkeilykeskus	24
4.2.6	Vuokrakämpät ja muut rakenteet	24
4.2.7	Opastuksen ja valvonnan rakennukset	24
4.3	Opastus ja tiedotus	25
4.3.1	Luontokeskus ja opastuspaikat	25
4.3.2	Opasteet ja viitoitus.....	26
4.3.3	Luontopolku.....	26
4.3.4	Painotuotteet ja verkkosivut	26
4.3.4.1	Metsähallituksen julkaisut	26
4.3.4.2	Muut julkaisut.....	27

4.4	Retkeily- ja ulkoilukäyttö.....	27
4.4.1	Patikointi, maastopyöräily ja ratsastus	27
4.4.2	Majoittuminen.....	28
4.4.3	Veneily ja vesiretkeily	28
4.4.4	Moottorikelkkailu ja muu maastoliikenne.....	29
4.4.5	Hiihto ja lumikenkäily	29
4.4.6	Muu toiminta	30
4.5	Matkailukäyttö, ohjelmapalvelut ja yritystoiminta	30
4.6	Kalastus	31
4.7	Metsästys.....	31
4.8	Luonnontuotteiden keräily.....	32
4.9	Muu käyttö.....	32
5	RETKEILYALUEEN HOITO	33
5.1	Hoidon periaatteet eri osa-alueilla	33
5.1.1	Metsien hoito.....	33
5.1.1.1	Aarniosat	34
5.1.1.2	Puisto-osa	34
5.1.1.3	Puuntuotanto	35
5.1.2	Maiseman hoito	35
5.1.2.1	Aarniosat	36
5.1.2.2	Puisto-osa	36
5.1.3	Eläimistön hoito.....	37
5.1.4	Kalaston hoito	37
6	TUTKIMUSTOIMINTA	38
6.1	Käypäinventointi	38
6.2	Pohjaeläinselvitys	38
6.3	Kävijätutkimus.....	39
6.4	Muita selvityksiä ja tutkimuksia	39
6.5	Tulevat tutkimukset ja selvitykset.....	39
7	HUOLTO JA VALVONTA	40
7.1	Huolto.....	40
7.1.1	Polttopuuhuolto.....	40
7.1.2	Jätehuolto.....	40
7.2	Valvonta	41
8	ULKOPUOLISTEN TOIMIEN VAIKUTUS	41
8.1	Matkailuyritykset.....	41
8.2	Maankäyttöratkaisut	41
8.3	Alueen infrastruktuuri	42
9	SUUNNITELMAN VAIKUTUKSET	42
9.1	Taloudelliset vaikutukset	42
9.1.1	Matkailutulo	42
9.1.2	Metsätalous.....	43
9.1.3	Työllisyys.....	43
9.2	Ekologiset vaikutukset.....	43

9.3	Sosiaaliset vaikutukset	44
9.4	Imago	45
10	NATURA-ARVIOINTI.....	46
11	ERIKSEEN LAADITTAVAT SUUNNITELMAT	48
11.1	Luontopolku	48
11.2	Palo- ja pelastustoiminta.....	48
12	YHTEISTYÖ ERI OSAPUOLTEN KANSSA	48
12.1	Metsähallituksen tulosalueet	48
12.2	Matkailuyrittäjät	49
12.3	Muut sidosryhmät	49
12.4	Lähialueyhteistyö.....	49
13	SUUNNITELMAN TOTEUTUS JA SEURANTA.....	49
13.1	Toteutusaikataulu ja kustannusarvio.....	49
13.2	Seuranta ja suunnitelman tarkistaminen.....	51
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	
Liite 1	Alueen perustamishistoria	55
Liite 2	Alueen luonnonkuvaus	56
Liite 3	Alueen tähänastinen virkistys- ja muu käyttö	60
Liite 4	Alueen maapohjan ja puuston kuvaus.....	63
Liite 5	Metsien hakkuu- ja hoitosuunnitelma	67
Liite 6	Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen lausunto Natura- arvioinnista.....	70
Liite 7	Seudullinen retkeilykartta.....	73
Liite 8	Retkeilyalueen osa-alueet.....	75
Liite 9	Puuston ikäluokkakartta	77
Liite 10	Alue-ekologinen suunnitelma	79
Liite 11	Palveluvarustuskartta	81
Liite 12	Hakkuu- ja metsänhoitokartta.....	83
Liite 13	Natura 2000 -luontotyyppikartta	85

1 JOHDANTO

Ruunaan retkeilyalue on perustettu 26.3.1987 valtioneuvoston päätöksellä (Valtioneuvoston päätös 368/1987). Alue sijaitsee Lieksan kaupungin itäosassa. Valtion retkeilyalueiden hoidon- ja käytön suunnittelun periaatteiden (Metsähallitus 2000) mukaisesti alueella tapahtuvaa toimintaa ja sen kehittämistä ohjaa hoito- ja käyttösuunnitelma. Suunnitelmassa määritetään alueen tavoitetilä, toiminta sen saavuttamiseksi sekä tarvittavat erityissuunnitelmat. Vastuu suunnitelman ajantasaisuudesta ja toteuttamisesta on alueen luontopalveluyksiköllä.

Alueiden hoidon- ja käytön periaatteiden mukaisesti suunnitelma on ajantasais-tettava, mikäli suunnitelman laatimisesta on yli 10 vuotta, alueen käyttöön vai-kuttavat tekijät olennaisesti muuttuvat tai alueella on tarvetta toimenpiteeseen, joka on suunnitelman vastainen. Ruunaan retkeilyalueen voimassa oleva hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettu Metsähallituksessa 1.9.1988 ja alueen kävi-jämäärät ovat kasvaneet huomattavasti alkuperäisestä suunnittelutilanteesta, joten suunnitelman uusiminen oli perusteltua.

Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma uusittiin projektina, joka käynnistyi 9.2.2000 suunnittelusta vastaavan projektiryhmän kokouksella ja 21.2.2000 järjestetyllä yleisötilaisuudella. Projektiryhmään kuuluivat Kyösti Tuh-kalainen, Tarja Martin (31.10.2000 saakka) ja Heikki Räsänen (1.11.2000 alkaen) Itä-Suomen luontopalveluista, Matti Ikonen metsätalouden Itä-Suomen alueesta, Hannu Hupli Villistä Pohjolasta ja Airi Okkonen Lieksan Matkailu Oy:stä. Pro-jektiryhmä kokoontui kahdeksan kertaa ja Itä-Suomen aluejohtoryhmä käsitteli suunnitelmaa kahdessa kokouksessa. Suunnitelmassa määritellään tavoitteet ja toimenpiteet Ruunaan retkeilyalueen ja luontokeskuksen kehittämiseksi seuraa-van 10 vuoden aikana.

Suunnittelun aikana järjestettiin osallistavan suunnittelun periaattein kaksi ylei-sötilaisuutta. Luonnosvaiheessa suunnitelma lähetettiin lausuntokierrokselle tärkeimmille sidosryhmille. Lausuntopyyntöjä lähetettiin 19 kpl ja lausuntoja saatiin 10 kappaletta. Suunnittelun eri vaiheissa saatua palautetta on hyödyn-netty suunnittelussa.

1.1 Retkeilyalueen yleinen tarkoitus

Ulkoilulain 16 § pykälässä (Ulkoilulaki 606/1973) on määritelty retkeilyalueiden tarkoitus seuraavasti: ”Valtion maalle, jolla on ulkoilun kannalta huomattavaa merkitystä, voidaan perustaa retkeilyalue. Tällaisella alueella on metsätalouden harjoittaminen, metsästys ja kalastus samoin kuin maa- ja vesialueen muukin käyttö järjestettävä niin, että ulkoilutoiminnan tarpeet tulevat riittävästi otetuiksi huomioon”. Tarkemmat määräykset retkeilyalueen käytöstä annetaan Metsähal-lituksen vahvistamassa järjestyssäännössä.

Retkeilyalueiden tulee tarjota helposti saavutettavia, luonnonmukaisia ympä-ristöjä monipuoliseen virkistäytymiseen sekä mahdollisuuksia uusien asioiden

oppimiseen luonnosta ja luonnonvaroista sekä niiden käytöstä. Samalla alueet tuottavat puuta, marjoja, sieniä, kaloja, riistaa ja muita luonnontuotteita sekä virkistyskäyttöön että muihin yhteiskunnan tarpeisiin.

1.2 Alueen nykytila

1.2.1 Yleiskuvaus

Ruunaan retkeilyalue sijaitsee Lieksan kaupungin itäosassa, Itä-Suomen läänin koillisosassa (liite 7). Alue rajoittuu itäosaltaan Ruunaan luonnonsuojelualueeseen, jolle on laadittu oma runkosuunnitelma vuonna 1994, ja muilta osin pääasiassa Metsähallituksen talousmetsiin. Retkeilyalueen keskeinen elementti on Lieksanjoki koskineen.

Retkeilyalueen kokonaispinta-ala on 3 095 hehtaaria, josta vettä on 599 hehtaaria. Metsämaaksi maapinta-alasta on luokiteltu noin 75 %. Retkeilyalueen maapohja on tyypillisesti karua. Kuivahkojen kankaiden ja sitä karumpien kasvupaikkojen osuus on 91 % metsämaan alasta. Kivennäismaan osuus maapinta-alasta on 62 %. Männiköitä tai mäntyvaltaisia metsiä on metsämaan pinta-alasta peräti 97 %. Tarkempi kuvaus maapohjasta ja puustosta on esitetty liitteessä 4.

Lieksan seudulla on eteläistä, itäistä ja pohjoista eläin- ja kasvilajistoa. Ruunaalla itäistä ja pohjoista lajistoa, esimerkiksi suurpetoja ja erämaalintuja, on runsaammin kuin eteläistä lajistoa. Metsäpeura esiintyy pääasiassa Ruunaan luonnonsuojelualueella ja satunnaisesti myös retkeilyalueella.

Ruunaan retkeilyalue muodostaa yhdessä Ruunaan luonnonsuojelualueen ja Ruunaanjärven kanssa Ruunaan Natura 2000 -kohteen. Retkeilyalueella Naturan toteutuskeinoina ovat ulkoilulaki, koskiensuojelulaki ja vesilaki.

Retkeilyalue, samoin kuin Ruunaan luonnonsuojelualue, kuuluvat vuonna 1992 perustettuun Pohjois-Karjalan biosfäärialueeseen, joka sisältyy YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n alaiseen ”Ihminen ja biosfääri” -ohjelmaan. Biosfäärialuetoiminta pyrkii osoittamaan, mitä kestävä kehitys voi käytännössä tarkoittaa. Toiminnan lähtökohtana on väestön hyvinvoinnin takaaminen luonnon monimuotoisuutta vaarantamatta. Biosfäärialueilla suuri osa ympäristönsuojelu- ja kehitystoimista kohdistuu kulttuuriympäristöön sekä ihmisten taloudellisten ja sosiaalisten elinmahdollisuuksien parantamiseen. Ympäristökasvatus sekä ympäristötilan seuranta ja tutkimus ovat myös tärkeä osa toimintaa. Viime vuosina Pohjois-Karjalan biosfäärialue on toteuttanut useita ympäristöalan lähialueyhteistyöhankkeita eri toimijoiden kanssa.

1.2.2 Palveluvarustus

Retkeilyalueen edellinen hoito- ja käyttösuunnitelma laadittiin välittömästi alueen perustamisen jälkeen vuonna 1988. Suunnitelmassa retkeilyalueen kehittämistavoitteeksi oli asetettu luonnonmukaisuuden korostaminen ja aluetta käyttävien retkeilijöiden omatoimisuuden suosiminen (Metsähallitus 1988).

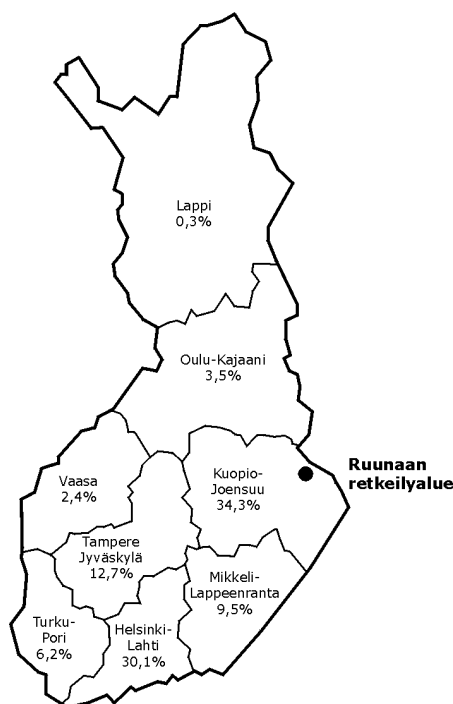
Alueelle on rakennettu hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti kattava ja kokonaisuutena hyvin toimiva palveluvarustus. Keskeisimpiä rakennettuja kohteita ovat Neitikosken retkeilykeskus ja Neitijärven itärannalla sijaitsevat erämaatuvat, Ruunaan luontokeskus Naarajoella sekä Lieksanjoen ylittävät riippusillat Haapavitjalla ja Siikakoskella.

Retkeilyalueella on ulkoilu- ja retkeilykäyttöä hyvin palveleva, yhteensä noin 50 km:n polkuverkosto tuli- ja taukopaikkoineen. Kaikkiaan retkeilyalueen ja luontokeskuksen rakentamiseen on vuoteen 2001 mennessä investoitu yhteensä noin 20 miljoonaa markkaa (3,4 milj. euroa).

1.2.3 Retkeily ja muu virkistyskäyttö

Ruunaan retkeilyalueelle tehdään vuosittain noin 100 000 käyntikertaa. Suurimpia kävijäryhmiä ovat perhematkailijat, koululais- ja eläkeläisryhmät sekä kalastajat. Tyypillinen Ruunaan kesäkauden kävijä on noin 40-vuotias opistoasteen

koulutuksen saanut mies, joka saapuu alueelle perheineen ja viipyy siellä 2–3 päivää. Hän asuu vakituisesti joko Helsingin–Lahden tai Joensuun–Kuopion alueella ja käy alueella satunnaisesti (kuva 1). Kesäkautena noin puolet kävijöistä yöpyy retkeilyalueella. Kävijöistä 45 % on naisia ja 55 % miehiä (Eisto 2001). Viime vuosina erilaisten ohjelma- ja matkailuyritysten ryhmien osuus on kasvanut. Kävijätutkimus ja selvitys alueen paikallistaloudellisia vaikutuksista on tehty vuosina 2000–2001.

Kuva 1. Ruunaan kävijätutkimukseen vastanneiden (N = 373) suhteelliset osuudet kotipaikkakunnan mukaan (Eisto 2001).

Ruunaan alueelle on viime vuosina perustettu yksityisiä matkailuyrityksiä. Vuonna 2001 alueella toimi lähes 10 matkailijoille suunnattuja palveluja tuottavaa yritystä. Kehityksen myötä retkeilyalueen paikallistaloudellinen merkitys on kasvanut.

1.2.4 Kalastus

Lieksanjoessa on vähäinen luonnonvarainen taimenkanta ja hiukan vahvempi harjuskanta. Luontaiseen lajistoon kuuluvat myös siika, säyne, hauki ja ahven. Alueen vesistöön on istutettu jo 1950-luvulta lähtien järvitaimenta, järvilohia, kirjolohtia, planktonsiikaa ja kuhaa. Retkeilyalueen perustamisen jälkeen kirjolohtia ja järvitaimenta on istutettu säännöllisesti virkistyskalastusalueelle.

Ruunaan kosket on Metsähallituksen virkistyskalastusalue, jossa kalastamiseen tarvitaan Metsähallituksen virkistyskalastuslupa. Poikkeuksena ovat Neitijärvi ja Kattilalampi, joissa myös ns. yleiskalastusoikeudet (vapaa onkiminen ja pilkkiminen sekä läänikohtaisella viehekalastusluvalla kalastus) ovat voimassa. Muualla kuin Neitijärvellä ja Kattilalammella yleiskalastusoikeudet on kumottu Pohjois-Karjalan TE-keskuksen onginta-, pilkintä- ja viehekalastuskiellolla, joka päättyy vuoden 2006 lopussa.

Kalastus painottuu koski- ja virta-alueille, erityisesti Neitikoskelle ja Murroo-Siikakoskelle. Kalastuskausi alkaa huhtikuun puolivälissä, jolloin koski- ja virtapaikat alkavat sulaa ja koskikorennot kuoriutua. Varsinainen kesäkauden alku on yleensä toukokuun viimeisenä viikonloppuna, jolloin myös istutukset aloitetaan. Kalastuksen huippusesonki on juhannuksesta elokuun puoliväliin, mutta myös syyskuun viikonloppuina on runsaasti kalastajia. Ruunaalla käy vuosittain 4 000–5 000 virkistyskalastajaa ja kalastusvuorokausien määrä lienee noin 10 000. Talvella alueella pilkitään vähäisessä määrin.

Alue on jaettu kalastuksen osa-alueisiin seuraavasti:

- Yläkosket eli Paasikoski ja Haapavirta ovat olleet luonnonkala-alueita vuodesta 1998 lähtien. Alueelle ei istuteta pyyntikokoisia lohikaloja. Kalastus perustuu joen luontaiseen kalastoon sekä pienpoikasistutuksiin. Alueella voi kalastaa joko perholla tai uistimella ja saaliskiintiö on yksi harjus tai taimen lupaa kohti vuorokaudessa.
- Neitikosken ja Siikakosken välinen alue, Kattilakoski poislukien, on varattu normaaliin uistin- ja perhokalastukseen. Alueelle istutetaan kesäkaudella säännöllisesti pyyntikokoisia lohikaloja, lähinnä taimenia ja kirjolohtia. Osa istutuksista tehdään veneestä, jolloin kalat saadaan levitettyä tasaisesti koskialueille.
- Kattilakoski on varattu yritysten ja ryhmien luontomatkailukohteeksi, jossa normaali Ruunaan virkistyskalastuslupa ei ole voimassa. Kattilakoskelle istutetaan pyyntikokoisia kirjolohtia ja taimenia.

- Neitijärvellä ja Kattilalammella on Neitijärven tien varressa asuville asukaille mahdollisuus rajoitetusti harjoittaa kotitarvekalastusta verkoilla ja muilla seisovilla pyydyksillä. Lähinnä Neitijärvellä kalastaa aktiivisesti 3–4 ruokakuntaa.
- Kattila- ja Murroojärvi ovat normaalia virkistyskalastusalueita, jossa kalastus on sallittua vain vapavälinein. Myös onkiminen ja pilkkiminen järvi-alueilla matosyöttä käyttäen on sallittua, mutta se vaatii aina virkistyskalastusluvan. Koski- ja virta-alueet on merkitty maastoon.

Veneestä kalastus on sallittua koko alueella, mutta moottoriuistelu on kiellettyä. Samoin ankkuroidun veneen käyttö koski- ja virta-alueilla on kielletty sen aiheuttaman häiriön vuoksi.

1.2.5 Luontokeskus

Ruunaan luontokeskus sijaitsee retkeilyalueen ulkopuolella Naarajoella Metsähallituksen vanhan virkatalon kunnostetussa talousrakennuksessa. Alueella kävijöiden on helppo vierailla luontokeskuksessa, koska se sijaitsee keskeisellä paikalla retkeilyalueelle saavuttaessa. Naarajoelle on myös keskittynyt erilaisia matkailuyrittäjien palveluita, mm. kahvila, kioskki ja maatilamatkailua. Koskenlaskuretkille osallistuvat ryhmät kokoontuvat yleensä Naarajoelle, ja huomattava osa retkistä myös päättyy Naarajoen sillan tienoille. Karjalan Kierrokseen kuuluva Karhunpolku kulkee luontokeskuksen vieritse, ja myös Lieksanjokea pitkin melojien on helppo tutustua luontokeskukseseen. Vuosittain luontokeskuksessa on kirjattu 10 000–15 000 käyntikertaa.

Talousrakennus kunnostettiin luontokeskukseksi 1990 ja sisätilat on peruskorjattu keväällä 2000, joten välittömiä suuria korjaustarpeita ei ole. Keskuksessa on pienehkö yhdistetty asiakaspalvelu- ja näyttelytila, pieni auditorio, WC:t ja työntekijöiden sosiaali-tilat. Pihapiirissä on pieni leikkikenttä ja aidattu alue kotieläimiä varten.

Luontokeskuksen vieressä on pysäköintitilat ja kaksi infotaulua: toisessa esitellään retkeilyaluetta ja toisessa matkailuyrittäjien ohjelmanpalveluita. Lisäksi keskuksen välittömässä läheisyydessä on kaksi varastorakennusta.

Luontokeskus kuuluu Metsähallituksen asiakaspalveluketjuun ja on avoinna päivittäin toukokuun alusta syyskuun loppuun ja muulloin tilauksesta. Keskuksesta on saatavilla ilmaista esitemateriaalia Metsähallituksen ja matkailuyrittäjien tarjoamista palveluista sekä maksullisia julkaisuja ja jonkin verran matkamuistoja. Auditoriossa voi tutustua retkeilyalueeseen multivisioesityksen avulla. Keskuksesta voi ostaa alueella tarvittavat kalastusluvat joko palvelutiskiltä tai rakennuksen ulkopuolelta lupa-automaatista. Luontokeskus toimii myös Ruunaan seudun matkailuasiodien yleisenä palvelupisteenä, ja se on työllistänyt kesä kautena neljä kokopäiväistä asiakasneuvojaa. Metsähallitus ei ole järjestänyt luonto- tai muuta opastusta luontokeskuksen ulkopuolella.

1.2.6 Metsien käsittely

Retkeilyalueen metsienkäsittelyratkaisut ovat perustuneet aluetta koskevaan lainsäädäntöön, hoito- ja käyttösuunnitelman kuviokohtaisiin toimenpidesuosituksiin ja voimassa olleisiin metsienkäsittelyohjeisiin ja -suosituksiin.

Retkeilyalueen perustamisen jälkeen alueella on käsitelty hakkuilla yhteensä noin 400 hehtaaria metsiä, joten edellisellä suunnitelmakaudella toteutunut käsittelypinta-ala hakkuissa on jäänyt huomattavasti suunnitelmassa ehdotettua (noin 850 hehtaaria) pienemmäksi. Erityisesti vanhempien ikäluokkien väljen-nyshakkuista on tehty huomattavasti suunniteltua vähemmän. Selvimpiä syitä eroon ovat suunnitelmakaudella muuttuneet metsänhoitosuositukset ja -ohjeet, yleinen luonnon monimuotoisuuden ja metsien virkistysarvojen korostuminen sekä Lieksan valtionmaiden alue-ekologisen suunnitelman ja Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelman asettamat alueen metsien käsittelyä koskevat rajoitukset.

1.3 Tavoitela

Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman ratkaisut perustuvat aluetta koskevan lainsäädännön ohella Metsähallituksen ympäristöpolitiikan linjauksiin. Näihin perustuen retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatinut projektiryhmä määritteli retkeilyalueen tavoitetilan seuraavasti:

Ruunaa on valtakunnallisesti tunnettu, vetovoimainen ja paikallistaloutta tukeva valtion retkeilyalue, missä virkistyskäyttö, aktiivinen luontomatkailutoiminta, luonnon-suojelu ja metsätalous yhdistyvät kestäväen kehityksen periaattein. Alueen vesiluonto, vaihtelevat metsät ja suot sekä korkealaatuiset palvelut tarjoavat alueella vieraileville monipuolisen ja positiivisen luonto- ja virkistyselämyksen.

Ruunaan retkeilyalue sisältyy Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelman (Laitinen ym. 2000) ja Lieksan alue-ekologisen suunnitelman (Räsänen ym. 2000) alueeseen. Luonnonvarasuunnitelman tavoitteena on mahdollisimman laajasti hyväksytty maankäytön ja luonnonvarojen hoidon kokonaissuunnitelma Itä-Suomen alueella vuosille 2001–2010. Luonnonvarasuunnitelman toimintaohjelmassa edellytetään, että uusittavalla hoito- ja käyttösuunnitelmalla turvataan retkeilyalueen vetovoima jatkossakin Metsähallituksen Itä-Suomen kävijämäärältään suurimpana retkeilykohteena.

Lieksan alue-ekologisen suunnitelman tavoitteina on puolestaan muodostaa Pohjois-Karjalan koillisosan suojelualueiden, metsänkäsittelyssä säästettävien arvokkaiden elinympäristöjen ja ekologisten yhteyksien avulla monimuotoisuutta ylläpitävä ja lisäävä ekologinen verkosto sekä ottaa huomioon alueen muut käyttömuodot ja sovittaa ne yhteen entistä paremmin metsien talouskäytön kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa on hyödynnetty Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelman ja Lieksan alue-ekologisen suunnitelman ratkaisuja ja suunnitelmaprosessien aikana saatua palautetta.

Alueen suunnittelussa ja toiminnassa sovitetaan yhteen eri kävijöiden tarpeet ja alueella tapahtuva yrityspohjainen luonto- ja elämysmatkailu sekä alueen muut käyttömuodot. Suunnitelman perusratkaisuna on omatoimiselle ulkoilijalle suunnattu palveluvarustus. Yritystoimintaan liittyvät rakenteet sijoitetaan erikseen määritellyille matkailualueille. Tarpeen mukaan eri ohjelmapalveluille, esimerkiksi moottorikelkkailulle, osoitetaan omat reitit ja alueet.

Suunnittelun yhdeksi tavoitteeksi asetettiin palveluvarustuksen ja toimintojen kehittäminen yhteistyössä alueen yrittäjien kanssa siten, että suunnitelmakauden aikana alueen kävijämäärän on mahdollista kohota noin 150 000 vuotuisen käyntikerran tasolle. Kävijämäärän kasvu pyritään aikaansaamaan alueen talvikauden käyttöastetta nostamalla.

Suunnitelman hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen retkeilyalueelle laaditaan järjestyssääntö.

2 OSALLISTAVA SUUNNITTELU

2.1 Osallistamistilaisuudet

Suunnitelmaa laadittaessa järjestettiin kaksi yleisötilaisuutta. Ensimmäisessä tilaisuudessa 21.2.2000 esiteltiin suunnitteluperiaatteet ja -aikataulu, organisointi ja vaikuttamismahdollisuudet. Toisessa tilaisuudessa 26.3.2001 esiteltiin lyhyesti kävijätutkimuksen tulokset ja luonnos retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelmaksiksi. Tilaisuuksiin osallistui yhteensä noin 80 henkilöä. Molemmista tilaisuuksissa kerättiin palautetta suunnittelun tueksi.

Palautteesta suurin osa saatiin välittömästi tilaisuuksissa. Ensimmäisessä osallistamistilaisuuden keskustelussa käsiteltiin retkeilyalueen kehittämistä sangen monipuolisesti. Eniten esille nousivat kalastusjärjestelyt Paasikosken–Haapavittjan alueella ja Kattilakoskella, alueen palveluiden monipuolistaminen ja talvikauden tehokkaampi matkailullinen hyödyntäminen. Näiden ohella alueen opasteet ja viitoitukset aiheuttivat kritiikkiä. Myös projektiryhmän kokoonpanoa toivottiin laajennettavan.

Toisen osallistamistilaisuuden keskustelun pääaiheeksi nousivat kalastusjärjestelyt. Kattilakosken tyyppisten vuokrakoskien lisäämistä vieroksuttiin, Lieksanjoen Järvilohi-projekti koettiin retkeilyalueen toiminnan kannalta tärkeäksi ja paikallisille asukkaille toivottiin edullisempia kalastuslupia. Huolta aiheutti myös kalastuspaineen lisääntyminen ja maaston kuluminen Murrokosken–Siikakosken alueella. Alueen metsien varovainen maiseman ehdoilla tapahtuva käsittely hyväksyttiin ja toisaalta toivottiin alueen vanhojen metsien säästämistä jälkipolville.

2.2 Kävijätutkimus

Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä toteutettu kävijätutkimus toimi myös osallistavan suunnittelun tukena. Hankkeen avulla kartoitettiin retkeilyalueen keskeisimmän sidosryhmän, kävijöiden, mielipiteitä ja odotuksia alueesta. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 363 henkilöä. Tämä laajensi yleisötilaisuuksista saadun palautteen näkökulmaa. Vastaavasti alueen taloudellisten vaikutusten arvioinnin yhteydessä haastateltiin syksyn 2000 aikana Ruunaan alueella toimivia yrittäjiä sekä muita lieksalaisia elinkeinonharjoittajia, joiden toiminnalla on yhteys retkeilyalueeseen. Haastatteluissa saatua palautetta hyödynnettiin myös hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnassa.

Ruunaan alueen ympäristö ja nykyinen palveluvarustus vastaavat erittäin hyvin kävijöiden odotuksia. Palveluihin tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä oli 90 % kyselyyn vastanneista. Vastaavasti yhdeksän kymmenestä alueella vierailleesta piti alueen tarjoamia harrastusmahdollisuuksia joko hyvin tai erittäin hyvin odotuksiaan vastaavina. Luonnonympäristö vastaa myös erittäin hyvin alueen kävijöiden odotuksiin: 97 % vastaajista piti sitä joko hyvin tai erittäin hyvin odotuksiaan vastaavana. Kävijöiden taholta ei tällä hetkellä näyttäisi kohdistuvan suuria muutospaineita alueen kehittämiseen. Kahdeksan kymmenestä kävijästä pitää aluetta hyvänä juuri sellaisena kuin se on tällä hetkellä. Yksittäisistä kohteista oltiin tyytymättöimpiä Haapavitjan kalastusjärjestelyihin. Lähes kolmannes Haapavitjan kalastajista ei ollut tyytyväinen kohteen nykytilaan. Myös retkeilyalueen opasteisiin ja polkuvuotoitukseen kohdistettiin jonkin verran kritiikkiä.

Kävijätutkimuksessa yhtenä palveluvarustuksen arvioinnin mittarina käytettiin nk. kävijätyytyväisyysindeksiä, joka summaa kävijöiden arviot alueen palveluvarustuksesta, luonnonympäristöstä, turvallisuudesta ja muista palveluista asteikolla yhdestä viiteen. Ruunaan retkeilyalueella vertailukelpoiseksi kävijätyytyväisyysindeksin arvoksi saatiin 4.4, mitä voidaan pitää hyvänä. Tämä kertoo osaltaan siitä, että kävijöiden näkökulmasta alueen eri käyttömuodot on onnistuttu sovittamaan hyvin yhteen. Tulevaisuudessa alueen kehittämisen kannalta keskeiseksi muodostuneen kysymyksenä on, miten matkailun kehittäminen, metsätalous ja luonnon virkistyskäyttö sovitetaan yhteen toimiviksi ratkaisuksi myös alueen ympärivuotisen käytön kannalta.

2.3 Lausuntokierros

Suunnittelun loppuvaiheessa toukokuussa 2001 suunnitelmaluonnos lähetettiin lausuntokierrokselle alueen käytön ja kehittämisen kanalta tärkeimmille sidosryhmille. Saatu palaute käsiteltiin projektiryhmän kokouksessa ja hyödynnettiin suunnitelmaa tarkennettaessa.

Useimmissa lausunnoissa suunnitelmaluonnoksen katsottiin antavan varsin kattavan kuvauksen suunnittelualueesta, sen nykytilasta ja kehityssuunnitelmista. Parannuksia esitettiin mm. alueen kalastonhoitoon ja kalastusjärjestelyihin, metsien käsittelyyn ja käsittelyn riittävän yksityiskohtaiseen esittämiseen.

suunnitelmassa sekä Natura-arviointiin (Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen lausunto, liite 6). Palautteen perusteella Natura-arviointia korjattiin ja tarkennettiin (luku 10 ”Natura-arviointi” ja liite 13). Kahdessa palautteessa alueelle esitettiin erilaisia ennallistamistoimenpiteitä ja yhdessä katsottiin taustaselvitysten ja vaikutusten arvioinnin rajoittuneen liian suppealle (paikalliselle) tasolle. Lausuntojen perusteella tekstiin tehtiin tarkennuksia.

2.4 Viestintä

Suunnittelusta pyrittiin viestimään mahdollisimman laajasti paikalliselle väestölle ja sidosryhmille suunnittelun eri vaiheissa. Kanavina käytettiin paikallisia osallistamistilaisuuksia, sanomalehtiä, alueradiota sekä sidosryhmille lähetettyjä kutsukirjeitä.

3 RETKEILYALUEEN OSA-ALUEET

Retkeilyalue on jaettu luonnonhoidollisesti aarniosaan ja puisto-osaan sekä maankäytön suhteen nähtävyys-, syrjä- ja matkailuosaan (taulukot 1 ja 2). Luonnonhoidollinen jako perustuu alueen luontoarvojen inventointiin, jonka perusteella arvokkaimmat kokonaisuudet on määritelty metsätaloustoiminnan ulkopuolelle jääviksi aarniosiksi. Maankäytön osa-aluejaon pohjalta on määritelty alueen rakenteiden taso ja sijainti sekä eri toiminnoille varatut alueet. Osa-alueiden rajaukset on esitetty liitteessä 8.

Taulukko 1. Luonnonhoidon osa-aluejako pääryhmittäin.

Luonnonhoidon osa-alue	Metsämaa	Kitumaa	Pinta-ala, ha		Rakennettu maa	Vedet	Yhteensä
			Joutomaa	Tiet			
Puisto-osa	1 505	105	319	11	12	576	2 528
Aarniosa	369	72	103	0	0	23	567
Yhteensä	1 874	177	422	11	12	599	3 095

Taulukko 2. Maankäytön osa-aluejako pääryhmittäin.

Maankäytön osa-alue	Metsämaa	Kitumaa	Pinta-ala, ha		Rakennettu maa	Vedet	Yhteensä
			Joutomaa	Tiet			
Nähtävyysosa	1 488	140	289	8	2	594	2 521
Syrjäosa	330	35	131	3	0	0	499
Matkailuosa	56	2	2	0	10	5	75
Yhteensä	1 874	177	422	11	12	599	3 095

3.1 Luonnonhoidon osa-aluejako

3.1.1 Aarniosat

Aarniosiksi on määritelty neljä erillistä Lieksanjoen varrella sijaitsevaa aluetta sekä kaikki vesistöreitit saaret, joista merkittävin on Neitisaari. Aarniosien rajoitukset perustuvat aikaisemman hoito- ja käyttösuunnitelman sekä Lieksan alue-ekologisen suunnitelman ratkaisuihin (liite 10) ja erillisten inventointien tuloksiin. Aarniosien kokonaispinta-ala on 567 ha.

Pohjoisimman aarniosan muodostavat Haapavitjan länsipuolella sijaitsevat tuoreen ja kuivahkon kankaan, pääasiassa yli 100-vuotiaat ja melko runsaspuustoiset mäntyvaltaiset metsät sekä näihin rajoittuvat ojittamattomat suot. Alueella on vaihtelevasti kuollutta puustoa ja mm. uhanalaista kääpälajistoa. Aarniosa rajoittuu itäosaltaan noin 2,5 km:n matkalta Lieksanjokeen, joten se on myös maisemallisesti arvokas.

Neitijärven länsirannalla sijaitseva aarniosa on kivennäismaiden vanhojen metsien ja ojittamattomien turvemaiden muodostama, Neitijärven rantaan rajoittuva yhtenäinen kokonaisuus. Alueella esiintyy vaihtelevasti kuollutta puuta, paikoin lähes 70 m³/ha. Alueelta on löydetty erittäin uhanalaisia ja vaarantuneita kääpälajejä. Neitijärven rantaan rajoittuvat vanhat metsät muodostavat niitä ympäröivien luonnontilaisten soiden kanssa eheän ja arvokkaan rantamaiseman.

Kattilaniemen–Kuikkasuon alue muodostaa laajan ja melko yhtenäisen ojittamattomien soiden ja vanhojen, osittain runsaslahopuustoisten metsien sekä pienvesien kokonaisuuden. Alueen pohjoisosassa on kaksi laajempaa nuoren metsän kuviota. Huonojen kulkuyhteyksien vuoksi alue on säilynyt melko erämaisena. Alueella esiintyy vanhan metsän ja uhanalaista kääpälajistoa. Kattilaniemen rantametsillä on runsaasti maisema-arvoja.

Murrookosken pohjois- ja Siikakosken itäpuolella sijaitseva aarniosa koostuu pääasiassa koskien rantaan rajoittuvista kuivahkon kankaan vanhoista mäntyvaltaista metsiköistä. Alueella on lahopuuta vaihtelevasti, ja alue rajoittuu noin kahden kilometrin matkalta Lieksanjoen koskialueisiin, joten se on maisemallisesti erittäin arvokas.

Luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen ja lisäämisen ohella aarniosat ovat merkittäviä tutkimuksen, luonto-opetuksen ja matkailun kannalta, ja niiden säilyttäminen mahdollisimman luonnontilaisena lisää retkeilyalueen arvoa.

3.1.2 Puisto-osa

Aarniosien ulkopuolinen alue, yhteensä 2 528 hehtaaria, on puisto-osaa. Puisto-osan metsien käsittely ja muut alueella tehtävät toimenpiteet on selostettu tarkemmin luvussa 5.

3.2 Maankäytön osa-aluejako

3.2.1 Nähtävyysosa

Pääosa retkeilyalueesta kuuluu nähtävyysosaan. Keskeisimpiä alueita ovat Lieksanjoen pääväylän rannat, joen pääuoma sekä polkuverkoston sekä siihen liittyvien rakenteiden lähialueet. Samoin alueen teiden varret sisältyvät nähtävyysosan keskeisiin alueisiin. Nämä ovat alueen helpoimmin saavutettavat osat, joiden perusteella suurin osa retkeilyalueella vierailevista saa kuvan alueesta.

3.2.2 Syrjäosa

Retkeilyalueen itäosassa Haapavitjan tien, Paasikoskenkankaan eteläpään ja Ruunaan luonnonsuojelun alueen länsireunan rajaama alue, yhteensä 499 ha, on määritelty syrjäosaksi. Tälle alueelle ei rakenneta retkeilypalveluvarustusta.

3.2.3 Matkailualue

Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelmassa retkeilyalueelle on määritelty kaksi yhteispinta-alaltaan 75 hehtaarin matkailualueutta luontomatkailun kehittämiseksi. Alueet sijaitsevat Neitikoskella ja Kattilakoskella, ja niille keskitetään matkailuyritystoimintaa yhteistyössä Villin Pohjolan ja alueella toimivien matkailuyrittäjien kesken. Tällä järjestelyllä pyritään yhteensovittamaan entistä paremmin alueen eri käyttäjäryhmien intressit.

Maankäytöllisesti matkailualueeksi voidaan lukea myös Ruunaan Matkailu Ky:lle vuokrattu alue Murrookosken alapuolella.

Mahdollisten uusien yrittäjien tukikohdat pyritään sijoittamaan matkailualueille tai tarvittaessa mahdollisuuksien mukaan retkeilyalueen ulkopuolelle.

4 RETKEILYALUEEN KÄYTTÖ JA KÄYTÖN OHJAUS

4.1 Käytön tavoitteet eri osa-alueilla

4.1.1 Nähtävyysosa

Pääosa retkeilyalueen kävijöistä muodostaa käsityksensä alueesta nähtävyysosan perusteella. Lieksanjoki ja sen rantametsät sekä polkuverkosto palveluvarustuksineen tarjoavat helposti saavutettavina hyvät mahdollisuudet tutustua alueeseen. Näillä alueilla säilytetään erämaatunnelma, joka otetaan huomioon alueella eri käyttömuotoja harjoitettaessa siten, että maisemakuvan muutokset ovat vähäisiä ja jaksottuvat pitkälle aikavälille.

Nähtävyysosa tarjoaa monipuoliset virkistysmahdollisuudet ja antaa kävijälle mahdollisuuden oppia luonnosta ja luonnonvarain käytöstä. Retkeilyalueen aar-

niosat tarjoavat edustavan näytteen alkuperäisestä luonnosta ja puisto-osa esi-merkin siitä, kuinka metsien eri käyttömuodot ovat sovitettavissa yhteen. Alueen palveluvarustus helpottaa liikkumista alueen eri osissa ja mahdollistaa myös pitempiaikaisen oleskelun.

Metsien käsittelyn tavoitteena nähtävyysosalla on alueen ulkoiluvarvojen, met-sien monimuotoisuuden ja puuston elinvoimaisuuden säilyttäminen.

4.1.2 Syrjäosa

Syrjäosalle ei rakenneta retkeilyä palvelevia rakenteita. Alueella on laaja suoalue ja viitoittamattomia polkuja. Itäosaltaan syrjäosa rajoittuu Ruunaan luonnon-suojelualueeseen. Kävijöitä palvelee syrjäosan ulkopuolella, Lieksanjoen rannas-sa kulkevan poluston (Koskikierros) ja toisaalta Ruunaanjärven länsirantaa kul-kevan Karhunpolun palveluvarustus. Omatoiminen retkeily ja retkeilyalueen muut käyttömuodot huomioonottava metsätalous ovat alueen pääkäyttömuodot.

4.1.3 Matkailualue

Retkeilyalueen matkailualueiksi määritetyille alueille on keskitetty retkeilyalu-eella tapahtuva yritystoiminta ja sitä palvelevat rakennukset ja rakenteet. Neiti-koskella sijaitsee majoitus-, ravintola- ja ohjelmapalveluja tarjoava Neitikosken retkeilykeskus ja Kattilakoskella Villin Pohjolan vuokrakoski sekä koskenlasku-yrittäjien tukikohtia. Matkailualueille keskitetään myös tulevaisuudessa retkei-lyalueella tapahtuvan yritystoiminnan tukikohdat. Tällä menettelyllä eri käyttä-järyhmien tarpeet voidaan sovittaa mahdollisimman hyvin ja häiriöttömästi yh-teen.

4.2 Alueen palveluvarustus

Retkeilyalueen palveluvarustus on Metsähallituksen pääasiassa 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa rakentamaa (liite 11). Vaikka rakenteet on suunniteltu ny-kyistä pienemmälle kävijämäärille, ovat ne palvelleet alueen käyttäjiä varsin hy-vin.

Alueella vierailee hyvin erilaisia kävijäryhmiä, joten palveluvarustus ja sen käyttö pyritään tekemään mahdollisimman turvalliseksi. Esimerkiksi veneillä ja lautalla tapahtuvissa vesistöylityksissä ovat käytettävissä pelastusliivit ja turva-ohjeistus.

4.2.1 Tiet ja paikoitusalueet

Retkeilyalueen pohjoispuolella on Tielaitoksen Lieksan keskustaajamasta Mat-kalahteen johtava ja eteläpuolella Lieksa–Ilomantsi-tie. Alueelle on 1990-luvulla rakennettu uutta ja perusparannettu vanhaa tiestöä. Neitikoskelle johtava tie on

päällystetty sirotesoralla ja Siikakosken tien Metsähallituksen hallinnoima osa on asfaltoitu. Muut tiet ovat murske- tai sorapäällysteisiä.

Retkeilyalueelle johtaa ja alueella on ajokelpoista alueen käytön kannalta tarpeellista tiestöä seuraavasti:

Neitikosken tie

- Miikkulanvaaran tie, josta tie jatkuu huoltotienä Paasikosken rantaan
 - Lakkapäänlahden tie
 - Neitiniemen tie
- Korkeakankaan luoteis- ja kaakkoispäästä eroavat heikkokuntoiset pistotiet
- Neitikosken alapuolelle Lieksan joen rantaan johtava tie

Siikakosken tie

- Kattilalammille ja Vastuuniemeen johtavat tiet sekä Vastuuniemen tieltä pohjoiseen suuntautuva, yrittäjien taukopaikoille johtava pistotie
 - Vilakansuon pohjoispuolella pistotie retkeilyalueen rajalle
- Huoltotie Siikakosken yläpuolelle
 - Vilakansuon eteläpuolella pistotie retkeilyalueen rajalle

Neitijärventie

- Horkkakankaan tie retkeilyalueen rajalle Siikakosken eteläpuolelle
- Hirsikankaan tie retkeilyalueen rajalle Murroojärven itäpuolelle

Itkiinpohjan tieltä luoteeseen Kasarmikankaan kautta Haapavitjan telttailu- ja asuntovaunupaikalle johtava tie

Paikoitusalueita on retkeilyalueen rajalla Miikkulanvaarassa, retkeilyalueella Haapavitjalla, Neitikoskella, Neitikosken retkeilykeskuksessa, Neitijärvellä, Vastuuniemessä ja kalatien loppupäässä Murroo- ja Siikakosken välillä sekä retkeilyalueen ulkopuolella Siikakoskella ja Naarajoella.

Uusien teiden ja paikoitusalueiden rakennustarvetta alueella ei tällä hetkellä ole. Tiestöä ja paikoitusalueita hoidetaan ja niitä perusparannetaan tarpeen mukaan. Alueen käytön kannalta keskeisin välitöntä korjausta vaativa kohde on Naarajoen–Siikakosken tien tiehoitokunnan hallinnoima alkuosa ja Murroon–Siikakosken pysäköintipaikka.

Huoltokäyttöön tarkoitetuille teille on asennettu ajokieltomerkit estämään yleistä autoliikennettä. Lukittua puomia käytetään vain Neitiniemen yksityistilalle johtavalla tiellä ja puuvarastolle johtavalla pistotiellä Miikkulanvaarassa.

4.2.2 Polut ja reitit

Retkeilyalueelle on sen perustamisen jälkeen rakennettu varsin kattava ja alueen ulkoilu- ja retkeilykäyttöä hyvin palveleva, yhteensä noin 50 km:n pituinen polkuverkosto. Polut liittyvät alueen läpi kulkevaan Karhunpolkuun.

Alueen pisin reitti on noin 30 km:n pituinen joen molemmilla rannoilla kiertävä Koskikierros. Rakennusvaiheessa polun pohjaa on tasattu jonkin verran ja suoosille on rakennettu kaksilankkuinen pitkostus. Purot on ylitetty polkusilloilla ja jyrkimpiin rinteisiin on rakennettu portaita helpottamaan kulkemista ja estämään maaperän kulumista. Lieksanjoki voidaan ylittää Haapavitjan ja Siikakosken riippusiltoja pitkin. Reitin voi puolittaa ylittämällä joen veneellä Kattilanien tai Vastuuniemen kohdalta.

Koskierroksen ohella alueella on lyhyempiä, 2,5–5 km:n rengasreittejä Siikakosken–Murrookosken ja Haapavitjan alueella. Lisäksi alueelle on raivattu ja pitkostettu vaatimattomampia polkuja lähinnä kalastajien käyttöön.

Alueella on otettu huomioon myös erityisryhmät. Esimerkiksi Neitikosken pysäköintipaikalta Neitikosken rantaan ulottuu noin 0,6 km:n pituinen polku, jota voi kulkea pyörätuolilla ja joka ulottuu kolmesta kohdasta joen rantaan ja tarjoaa mm. kalastusmahdollisuuden liikuntaesteisille.

Alueen polut ovat paikoin kuluneet. Kovilla mailla kulumisvaurioita voidaan ehkäistä päällystämällä polku sopivalla murskeella tai kivituhkalla. Myös pitkosten käyttö on mahdollista. Pahiten kuluneilla poluston osilla voidaan harkita pienimuotoista polun uudelleenlinjausta.

Retkeilyalueen pitkospuut on tehty pääosin noin kymmenen vuotta sitten. Viime vuosina on tehty uusia pitkospuita Siikakosken ja Haapavitjan poluille maaston kulumisen estämiseksi ja liikkumisen helpottamiseksi. Osa vanhoista pitkospuista vaatii korjausta, jossa on uusittava aluspuita ja lankkuja sekä tapitettava lankutusta uudelleen. Joillakin suoalueilla pitkospuut ovat painuneet suon pinnan tasalle. Uutta pitkostustarvetta on pitkostettujen soiden ja kankaiden yhtymäkohdissa. 1990-luvun loppupuolella on korjattu ja uusittu reitistöön liittyviä polkusiltoja. Vuonna 2001 rakennettiin Neitijoen yli silta, joka voidaan ylittää myös moottorikelkalla.

Retkeilyalueella on kaksi moottorikelkkauraa. Metsähallituksen huoltama ura kulkee koskireitin ympäri ja Pohjois-Karjalan virkistysreittiyhdistys ry:n ylläpitämä maakunnallinen ura retkeilyalueen eteläosan läpi.

Koko alueen polkuverkosto, siihen liittyvät rakenteet ja alueen palveluvarustuksen rakenteet tarkastetaan perusteellisesti ja niiden kunnostukseen laaditaan suunnitelma seuraavan kahden vuoden aikana.

Uutena reittinä rakennetaan polku Naukuniemen päästä Koskikierros-polulle ja lauttayhteys Kattilalammen ja Kattilajärven väliseen salmeen. Polkuja linjataan uudelleen mahdollisuuksien mukaan niillä poluston osilla, jotka tällä hetkellä kulkevat teitä pitkin.

4.2.3 Vesireitit ja rakenteet

Retkeilyalueen tärkein vesireitti on alueen läpi virtaava Lieksanjoki koskineen. Reitin pituus retkeilyalueella on 17,5 kilometriä ja putouskorkeus on lähes 16 metriä. Reittiin sisältyy vaihtelevasti koski-, virta- ja järviosuuksia.

Jokireitti on erinomainen melontaharrastuksen kohde. Ruunaan kosket kuuluvat vaikeudeltaan luokkiin II–III ja soveltuvat hyvin melontaan. Välijärvet ja virta-alueet puolestaan sopivat vähemmän melontaa harrastaneille.

Alueen yrittäjien järjestämät koskenlaskuretket ovat olleet viime vuosina suosittu tapa tutustua alueeseen. Retket alkavat yleensä Matkalahdesta, josta matkaa retkeilyalueen rajalle on noin 4 kilometriä ja päättyvät Naarajoelle. Vesimatkaa reitille kertyy yhteensä runsaat 30 kilometriä. Tarjolla on myös lyhempiä retkiä.

Vesiliikennettä palvelevat tiet, laiturit ja veneluiskat sijaitsevat pääosin varsinaisen retkeilyalueen ulkopuolella. Matkalahden ja Naarajoen rakenteita käyttävät lähinnä koskenlaskijat ja kalastajat, Siikakosken alle rantautuu usein myös melojia.

Veneiden säilytykseen on osoitettu kuusi venevalkamaa. Lisäksi Murroojärven pohjoisosassa sijaitsevaan Vastuuniemeen perustetaan uusi venevalkama. Veneiden säilytys retkeilyalueen muilla osilla on kielletty.

Neitikosken yläpuolella oleva Kirppuvirran veneenlaskupaikka kunnostetaan ja sinne rakennetaan liikuntaesteisten laituri matkailuyrittäjien, kalastajien ja melojien käyttöön. Neitikosken alle, Hongikkosaaren seutuville rakennetaan nuotiopaikka, käymälä ja laituri, jotka palvelevat alueen muiden käyttäjien ohella Neitikoskella käyviä melojia. Alueelle on mahdollista rakentaa myös uimaranta.

4.2.4 Levähdyspaikat

Retkeilyalueelle on rakennettu 11 laavua, joiden varustuksena on nuotiopaikka, puukatos ja käymälä. Lisäksi alueella on 14 nuotiopaikkaa, jotka on varustettu puukatoksella ja käymälällä. Neitikosken pysäköintipaikalla on grillikatos. Suurin osa laavuista ja nuotiopaikoista sijaitsee retkeilypolkujen ja Lieksanjoen rannan välittömässä läheisyydessä, joten ne ovat hyvin saavutettavissa.

Uusia nuotiopaikkoja rakennetaan Siikakoskelle joen itäpuolelle riippusillan läheisyyteen ja Naukuniemeen Airovirran länsirannalle. Näiden yhteyteen rakennetaan puukatokset ja käymälät.

4.2.5 Neitikosken retkeilykeskus

Neitikosken retkeilykeskus sijaitsee keskellä retkeilyaluetta Neitikosken pohjoisrannalla. Neitikoski on retkeilyalueen toiminnallinen keskus ja monelle matkailijalle ainoa kosketus Ruunaaseen. Toimintaa retkeilykeskuksessa hoitaa yrittäjä Metsähallituksen kanssa tehdyn sopimuksen puitteissa.

Retkeilykeskus rakennettiin vuosina 1988–1990, jolloin valmistuivat kahvila-vastaanottorakennus, 11 vuokramökkiä, rantasauna ja huoltorakennukset. Majoituskapasiteettia mökeissä on 60 hengelle, lisäksi tarjolla on kesäaikaan aittamajoitusta 24 hengelle. Myöhemmin kahvila-vastaanottorakennusta on laajennettu: vuonna 1997 laajennettiin ravintolasalia ja vuonna 1998 keittiötä. Neitikosken ravintolassa on noin 120 asiakaspaikkaa. Mökkeihin ja rantasaunaan on myös tehty pieniä korjauksia, mutta varsinaista peruskorjausta ei ole tehty. Rakennusten peruskorjaus tulisi tehdä erillisenä projektina ja siihen liittyen selvittää käytettävissä olevat eri rahoitusvaihtoehdot.

4.2.6 Vuokrakämpät ja muut rakenteet

Neitijärven kolme erämaatupaa Neitijärven itärannalla ovat Villin Pohjolan vuokrakämppejä. Kämpissä on yhdistetty olohuone-keittiö, erillinen pieni makuusoppi ja sauna. Uuni-liesi ja jääkaappi toimivat kaasulla ja valot aurinkopanelisähköllä. Kämppien pihaan pääsee autolla.

Kattilakoskella sijaitseva vanha uiton kämppä on Villin Pohjolan ohjelmapalvelukäytössä. Kämpässä on makuutilat 12 hengelle. Valot, jääkaappi ja uuni-liesi toimivat kaasulla. Pihapiirissä on erillinen sauna ja grillikatos. Kämpälle kulminen on järjestetty veneellä alavirran kautta.

4.2.7 Opastuksen ja valvonnan rakennukset

Retkeilyalueen opastusta palveleva Ruunaan luontokeskus sijaitsee Naarajoella vanhassa Metsähallituksen virkatalon talousrakennuksessa, joka on kunnostettu luontokeskusta varten. Luontokeskus kuuluu Metsähallituksen asiakaspalveluketjuun, ja sieltä on saatavilla perustiedot alueesta ja alueella tarjottavista palveluista. Luontokeskuksessa annetaan tietoa myös koko Metsähallituksen toiminnasta ja muista lähiseudulla olevista Metsähallituksen luonnonsuojelu- ja virkistysalueista.

Neitiniemen vanha uittokämppä ympäristöineen on kiinteä osa alueen historiaa, ja se säilytetään alueen valvonnassa ja huollossa käytettävänä tukikohtana.

4.3 Opastus ja tiedotus

4.3.1 Luontokeskus ja opastuspaikat

Alueen opastus on keskitetty Naarajoelle Ruunaan luontokeskukseen. Luontokeskuksen roolia Vaara-Karjalan keskeisenä asiakaspalvelupisteenä vahvistetaan. Ruunaan retkeilyalueen asiakasneuvonta- ja opastustoiminnan lisäksi keskuksesta saa tietoa muista lähialueen suojelu ja virkistysalueista sekä Metsähallituksen muiden tulosalueiden toiminnasta. Luontokeskuksessa tapahtuvan henkilökohtaisen palvelun ohella merkittäväksi viestintäkanavaksi on nousemassa sähköinen viestintä. Luontokeskuksessa työskenteleville asiakasneuvojille järjestetään toiminnan vaatima riittävän laaja-alainen koulutus ja opastus.

Retkeilyalueella tapahtuvaa maasto-opastusta ei ole tarkoituksenmukaista tässä vaiheessa lisätä luontokeskuksen palveluihin, vaan opastuspalveluja haluavat ryhmät ohjataan maasto-opastusta tarjoaville matkailuyrityksille.

Luontokeskus on avoinna päivittäin toukokuun alusta syyskuun loppuun. Aukioloaikojen ulkopuolella luontokeskukseen voi tutustua siitä erikseen sopimalla. Jos retkeilyalueen käyttö lisääntyy talviaikana, määritellään luontokeskuksen aukioloajat ja palvelut talviaikaista kysyntää vastaaviksi.

Ruunaan alueen kulttuurihistoria sekä alueelle oleellisesti kautta aikojen kuullut uitto- ja savottaperinne on ollut tähän saakka luontokeskuksessa tilanpuutteen vuoksi vaatimattomasti esillä. Luontokeskuksen yhteyteen rakennetaan ulkonäyttely, jossa esitellään Ruunaan alueen historiaa ja retkeilyaluetta sekä siellä tarjottavia erilaisia palveluja. Samaan yhteyteen sijoitetaan infotaulut, joissa on perustiedot muista Vaara-Karjalan alueen suojelu- ja virkistysalueista. Ulkonäyttelyyn varataan tila alueella toimivien yritysten yhteiselle, näyttelyn yleisilmeeseen sopivalle infotaululle.

Luontokeskuksessa esitettävän multivision ja näyttelyn uusiminen on ajankohdasta lähivuosina. Samalla selvitetään mahdollisuus uusien tekniikoiden käyttöön multivision esittämisessä.

Luontokeskukseen on sijoitettu kokeiluluontoisesti ”Oppiva Vaara-Karjala”-kansalaisverkon Internetkioskipiste. Piste palvelee sekä matkailijoita että paikallisia asukkaita ja on käytettävissä luontokeskuksen aukioloaikoina. Kioskipisteen jatkokäytöstä sovitaan myöhemmin.

Luontokeskuksen lisäksi retkeilyalueesta tiedotetaan retkeilyalueella ja alueen ulkopuolella sijaitsevilla opastustauluilla. Opastustaulut sijaitsevat Neitikosken retkeilykeskuksessa, Neitikosken pysäköintipaikalla, Haapavitjan pysäköintipaikalla, Neitijärven pysäköintipaikalla, Siikakosken pysäköintipaikalla ja Naarajoen sillan länsipuolella Naarakankaalla.

Uusia opastustauluja tehdään Matkalahteen ja Hatun Pirtille Hattuvaaraan. Lisäksi tauluja voidaan erikseen sijoittaa esimerkiksi alueella toimivien matkailuyritysten toimipisteisiin.

4.3.2 Opasteet ja viitoitus

Retkeilyalueen rajat on merkitty maastoon maalimerkein. Paikkoihin, joissa tie tai polku johtaa alueelle, on asetettu aluetta osoittava kilpi. Alueen polut on merkitty maastoon maalimerkein.

Retkeilyalueen polkujen viitoitus on tehty samaan aikaan alueen muun palveluvarustuksen rakentamisen kanssa ja sitä on myöhemmin parannettu tarpeen mukaan. Polkujen ja teiden risteyksiin on pystytetty viitat, joihin on usein liitetty pieni opaskartta.

Viitoitussuunnitelma on päivitetty vuonna 2001. Tavoitteena on edelleen selkeyttää ja yhtenäistää viitoitusta sekä lisätä alueelta poisjohtavien polkujen ja reittien opastusta. Viitoitus uusitaan vuosien 2001–2002 aikana.

Naarajoen sillan molemmin puolin on retkeilyalueesta, alueella toimivista matkailuyrityksistä ja alueelta saatavista palveluista kertovia liikennemerkkiopasteita ja tauluja. Alueelle tulijan kannalta opastus ei aina toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Opastusjärjestelyt Naarajoen seudulla pyritään saamaan selkeämmiksi yhteistyössä Metsähallituksen, alueen yrittäjien ja Tielaitoksen kanssa.

4.3.3 Luontopolku

Neitikoskelle tehdään luontopolku, joka esittelee alueen luontoa ja historiaa. Luontopolun rakentamisesta on laadittu oma suunnitelma ja se toteutetaan vuosien 2001–2003 aikana.

4.3.4 Painotuotteet ja verkkosivut

4.3.4.1 Metsähallituksen julkaisut

Alueesta on laadittu ilmaisjakeluun tarkoitettu nelivärinen, yksinkertaisella kartalla ja palveluvarustussymboleilla varustettu esite, josta on suomen-, englannin- ja saksankieliset painokset. Esitteessä on esitelty lyhyesti alueen hoitoa ja käyttöä, historiaa, Ruunaan luontokeskusta, alueen palveluvarustusta, kalastusmahdollisuuksia, Neitikosken retkeilykeskusta ja alueella tarjottavia ohjelmapalveluita. Esitettä päivitetään uusintapainoksia otettaessa.

Ruunaan ulkoilukartta on Metsähallituksen kustantama maksullinen, mittakaavaltaan 1:40 000 kartta Ruunaan retkeily- ja luonnonsuojelualueesta lähiympäristöineen. Karttaan on merkitty polut, reitit ja palveluvarustus myös alueiden

ulkopuolelta. Takasivulla on lyhyet piirroskuvilla varustetut selostukset suomeksi, englanniksi ja saksaksi. Karttaa päivitetään uusintapainoksen yhteydessä.

Luontopolusta laaditaan sen valmistuttua kartan sisältävä selostuslehtinen ja maastotaulut, joissa esitellään polun kohteita taustatietoineen.

Retkeilyalueesta on Metsähallituksen ylläpitämät Internet-sivut. Sivuilla on esitetty perustiedot alueesta, Ruunaan luontokeskuksesta ja alueella olevista palveluista. Sivuihin on kieliversiot suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Sähköistä viestintää edesauttaa osaltaan, mikäli alueella toimivat eri tahot ylläpitävät ajantasaisia Internetsivuja ja linkittävät ne toimivaksi kokonaisuudeksi.

”Erämaata ja koskien kohinaa” on Metsähallituksen eläkkeellä olevan puistonhoitaja Oiva Potinkaran (Potinkara 1997) kirjoittama Ruunaan luonnonsuojelu- ja retkeilyalueen historiaa käsittelevä julkaisu, jossa on sujuvasanaisesti kuvattu alueen historiaa ja erämaan asukkaiden eloa usean vuosisadan ajalta.

4.3.4.2 Muut julkaisut

Kalastajille on Metsähallituksen ja Joensuun Perhokalastajat ry:n yhteistyössä laatima maksullinen Ruunaan perhokalastusopas (Hupli ym. 1998). Julkaisu on kattava esitys kalastuksellisesti kiinnostavista koski- ja virta-alueista niihin liittyvine selityksineen.

Lieksanjoen ja Jongunjoen alaosan melontareittiopas on eri tahojen yhteistyössä laatima opas melojille. Julkaisussa on Lieksanjoen melontareittiselostus Kokkojärveltä Pankajärvelle. Opas on päivitetty sähköiseen muotoon Internetiin.

4.4 Retkeily- ja ulkoilukäyttö

4.4.1 Patikointi, maastopyöräily ja ratsastus

Retkeilyalueen maastot sopivat erinomaisesti patikointiin. Alueella on yli 50 km helppokulkuisia maastoon merkittyjä polkuja. Alueen pohjois- ja eteläosaan rakennetut Lieksanjoen ylittävät riippusillat mahdollistavat koko retkeilyalueen kiertämisen polkuverkostoa, Koskikierrosta, pitkin. Koskikierron voidaan myös puolittaa käyttämällä veneilytystä Kattilaniemessä tai Vastuuniemessä. Reitti soveltuu sekä päiväretkiin että pitempiin eräretkiin, joissa yövytään maastossa. Lyhemmät rengasreitit Siika–Murrookoskella, Naukuniemessä ja Haapavittajalla sekä Neitikosken alueen luontopolku mahdollistavat pienimuotoisen retkeilyn alueella etenkin päiväkävijöille. Neitikoskelle johtavaa lankkupolkua pitkin myös liikuntaesteiset voivat tutustua alueeseen. Alueen polut liittyvät alueen läpi kulkevaan Karhunpolkuun.

Maastopyöräilyyn alue soveltuu maastollisesti hyvin; maasto on vaihtelevaa vaaramaisemaa ja alueella on monentyyppisiä polkuja sekä metsäautoteitä. Varsinaisia pyöräilyreittejä alueella ei ole, mutta rakennettua polkuverkostoa ja met-

säautoteitä hyödyntämällä alueeseen tutustuminen maastopyörällä liikkuen on mahdollista. Mikäli maastopyöräily lisääntyy alueella merkittävästi, on poluston parantaminen tai erillisen pyöräreitin rakentamisen tarve arvioitava uudelleen.

Maastoratsastukseen alueen polut soveltuvat nykyisellään huonosti. Polut sijaitsevat osittain suoalueilla, joten polkujen kulutuskestävyys ei ole kaikkialla riittävä ratsastuskäyttöön. Mahdollisesti lisääntyvä ratsastus ohjataan metsäteille.

4.4.2 Majoittuminen

Retkeilyalueen palveluvarustus tarjoaa alueen käyttäjille monentasoisia majoitusmahdollisuuksia. Mökkimajoitusta on tarjolla Neitikosken retkeilykeskuksessa ja Neitijärven varaustuvilla sekä useissa matkailuyrityksissä retkeilyalueen lähistöllä. Osa alueen majoitustiloista on tarkoitettu kesäkäyttöön, mutta myös talvikauden majoitustarpeisiin on Ruunaan alueella enenevässä määrin varauduttu.

Huolletut telttailualueet ja laavut tarjoavat retkeilijöille vaihtoehtoisen majoittumismahdollisuuden. Laavuilla voi yöpyä lyhytaikaisesti ja niiden käytöstä on tarkemmat ohjeet laavuilla.

Asuntoautoille ja -vaunuille on sähköistettyjä paikkoja Neitikosken retkeilykeskuksessa ja retkeilyalueen ulkopuolella Ruunaan Matkailussa Munkinvaarassa ja Ruunaan Tuvalla. Asuntovaunun pito on sallittua Neitijärven telttailualueella ja lyhytaikaisesti 1–2 vuorokautta Haapavitjan telttailualueella ja Neitijärven pysäköintipaikalla. Alueen ulkopuolella maksullisia asuntovaunupaikkoja on Siikakoskentien varressa Naarajärvellä.

4.4.3 Veneily ja vesiretkeily

Ruunaan alue tarjoaa hyvät mahdollisuudet veneilyyn ja vesiretkeilyyn. Retkeilyalueen läpi virtaavassa Lieksanjoessa on monentyyppisiä vesistöjä eri käyttäjäryhmien tarpeisiin.

Koski- ja retkimelonalle Lieksanjoki tarjoaa Etelä-Suomen oloissa erinomaiset olosuhteet. Eripituiset reittivaihtoehdot, vaihtelevat ja vaativuudeltaan erilaiset koski-, joki- ja järviosuudet sekä rannan tuntumassa sijaitsevat huolletut tauko-paikat tarjoavat mahdollisuuden monentyyppiseen vesiretkeilyyn. Retkeilyalueen ulkopuolella Ruunaanjärvellä ja Naarajoen seudulla on huollettuja tauko-paikkoja. Koskimelojille erityisesti Neitikoski stoppareineen tarjoaa mainiot harjoittelu- ja kilpailuolosuhteet. Neitikoskella onkin järjestetty vuosittain erilaisia melontatapahtumia. Melonnan ohella alueeseen voi tutustua mainiosti myös veneillen. Alueen matkailuyrittäjillä on vene- ja kanoottivuokrausta.

Monelle Ruunaan kävijälle matkailuyrittäjien järjestämät koskenlaskuretket tarjoavat vauhdikkaan tavan tutustua alueeseen. Yrittäjien järjestämät retket alkavat yleensä Ruunaan Matkalahdesta ja päättyvät Naarajoen sillan kupeeseen

lähelle Ruunaan luontokeskusta. Perinteisten puuveneiden ohella järjestetään lyhyempiä koskenlaskuretkiä myös kumilautoilla. Kävijätutkimuksen mukaan noin 40 % kesäkauden kävijöistä laskee kosket.

Kesäaikaan Lieksanjoella vierailee jonkin verran urheilusukeltajia. Sukeltajien ja vesillä liikkuvien on otettava huomioon sukellukseen liittyvät turvallisuusmääräykset alueella tapahtuvan veneliikenteen vuoksi.

Vesiskootterin käyttö retkeilyalueen vesistöissä ei ole sallittua sen aiheuttaman häiriön vuoksi. Käyttökielto haetaan ympäristökeskukselta.

4.4.4 Moottorikelkkailu ja muu maastoliikenne

Metsähallitus on tähän asti ylläpitänyt moottorikelkkauria hallitsemillaan alueilla. Retkeilyalueella on huollettu, koskireitin kiertävä ja osittain alueen ulkopuolella kulkeva ura. Toinen Siikakosken riippusillan kautta alueen läpi kulkeva moottorikelkkaura on Pohjois-Karjalan kuntien, matkailuyritysten ja moottorikelkkayhdistysten muodostaman Pohjois-Karjalan virkistysreittiyhdistys ry:n ylläpitämä maakunnallinen ura. Reitit on pyritty linjaamaan siten, että kelkkailu häiritsee mahdollisimman vähän luonnonrauhaa ja alueen muuta käyttöä. Urilla kelkkailu on sallittu erikoisluvalla. Muutoin moottorikelkan käyttö on sallittu ainoastaan alueen huoltotehtävissä, virka-ajossa sekä jäällä. Jatkossa kelkkaurien ylläpidosta sovitaan yhteistyössä alueen uria hyödyntävien yrittäjien ja Pohjois-Karjalan virkistysreittiyhdistyksen kanssa.

Mönkijöiden ja vastaavien käyttö retkeilyalueella on huoltotöitä lukuun ottamatta kielletty.

4.4.5 Hiihto ja lumikenkäily

Retkeilyalueen maasto soveltuu hyvin hiihtämiseen ja osittain sulana pysyvät kosket antavat mielenkiintoisen lisän talvimaisemaan. Talvisin alueella on kaikkiaan noin 30 kilomeriä Metsähallituksen ja alueen matkailuyrittäjien ylläpitämiä latuja. Ladut seurailevat osittain Lieksanjokea, ja alueella oleva palveluvarustus on helposti myös hiihtäjien käytettävissä. Hiihtäjille hyviä lähtöpisteitä ovat Neitikosken Retkeilykeskus, Ruunaan Matkailu ja Siikakosken pysäköintipaikka.

Pielisen Kelkkailijat ovat järjestäneet alueella muutamina vuosina kevättalvisin laturetken, jossa on ollut eripituisia Lieksanjoen rantoja seurailevia hiihtoreittejä.

Viimevuosina vapaa-ajan liikkuminen lumikengillä on yleistynyt Suomessa. Retkeilyalueeseen voi tutustua vaivattomasti myös tällä menetelmällä joko omaehtoisesti tai ohjatuilla retkillä.

4.4.6 Muu toiminta

Retkeilyalueen matkailutoiminnan kehittyessä voi tulevaisuudessa alueelle kohdistua myös muita toimintamuotoja, kuten esimerkiksi koiravaljakkoretkiä. Tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan näille toiminnoille osoitetaan reitit ja alueet siten, etteivät ne häiritse alueen muita käyttömuotoja.

Retkeilyalueella voidaan järjestää erikoisluvalla erilaisia yleisö- ja kilpailutapahtumia, jotka eivät ole ristiriidassa alueen päämäärien ja muiden käyttömuotojen kanssa.

4.5 Matkailukäyttö, ohjelmapalvelut ja yritystoiminta

Ruunaan alue on edelläkävijä Lieksan ja Pohjois-Karjalan luontomatkailussa ja Metsähallituksen tärkein luontomatkailukohde Itä-Suomessa. Alueella on useita vakiintuneita luontomatkailuyrittäjiä, jotka tarjoavat monipuolisia majoitus-, ruoka- ja ohjelmapalveluja. Koskenlasku puuveneellä tai kumilautalla on edelleenkin Ruunaan tunnetuin ohjelmapalvelutuote. Toiminnan aiheuttamat alueeseen kohdistuvat kulutushaitat ovat paikallisia ja vähäisiä, joten koskenlaskun toimintaedellytykset turvataan alueella.

Omatoimiselle luontomatkailijalle Ruunaan alue tarjoaa kenties Pohjois-Karjalan parhaat mahdollisuudet. Retkeilyalueen runsas palveluvarustus ja merkityt polut ovat monille jo riittävä kokonaisuus. Lisäarvoa tuovat Karjalan Kierroksen retkeilyreitit, jotka yhdistävät Ruunaan maakunnan muihin suojelu- ja virkistyskohteisiin, kuten Patvinsuon kansallispuistoon ja Änäkäisen virkistysmetsään. Villin Pohjolan kattava kämpppäverkosto palvelee niin omatoimisia luontomatkailijoita kuin osin myös ryhmiä. Alueella ovat mahdollisia lähes kaikki luontoaktiviteetit: kalastus, metsästys, retkeily, marjastus, sienestys, pyöräily, melonta, hiihto, moottorikelkkailu, ratsastus ja rekikoira-ajelut.

Villin Pohjolan tavoitteena luontomatkailussa on tuottaa laadukkaita ohjelmapalveluita matkailijoille verkostoitumalla alueella toimivien yrittäjien kanssa. Ohjelmapalveluissa kohderyhmänä ovat lähinnä ryhmät ja yritykset.

Neitikosken retkeilykeskus palveluineen sekä Kattilakosken vuokrakoski ovat jo tällä hetkellä merkittäviä matkailutuotteita. Verkottuminen Ruunaan alueella toimii jo nykyisellään varsin hyvin, mm. Villi Pohjola ostaa lähes kaikki palvelut alueen yrittäjiltä. Alueella sijaitsevien matkailuyritysten toiminnan edellytyksiä pyritään turvaamaan ja kehittämään siten, että ne vastaisivat ympärivuotista kysyntää.

Retkeilyalueen palveluvarustukseen tukeutuva jokamiehen oikeudet ylittävä yritystoiminta, lähinnä laavujen ja nuotiopaikkojen käyttö, vaatii sopimuksen Metsähallituksen luontopalveluiden kanssa.

Metsähallituksen ympäristöjärjestelmään liittyvät keskeiset asiat kirjataan yrittäjien kanssa tehtäviin yhteistyösopimuksiin.

4.6 Kalastus

Kalastusjärjestelyjä pyritään kehittämään luontaisten kalakantojen hyödyntämiseen. Vuosina 1999–2000 toteutetussa ”Järvilohi Lieksanjokeen” -projektissa on selvitetty mm. kalaportaiden/kiinniottolaitteiden rakentamisvaihtoehtoja Lieksankosken ja Pankakosken voimalaitoksiin. Mikäli Pielisen järvilohi ja -taimen tulevaisuudessa saadaan nousemaan yläjuoksulle aina Ruunaalle asti, kalastusjärjestelyjä tarkennetaan vallitsevan tilanteen mukaan. Kalastusjärjestelyjen kehittämisessä toimitaan yhteistyössä Ruunaan kalastusalueen kanssa.

Koskialueilla on tehty jonkin verran kalataloudellisia kunnostuksia. Niiden vaikutuksia lohikalajien luontaisiin lisääntymisedellytyksiin seurataan erityisesti kutu- ja poikastuotantoalueilla. Mahdolliset lisäkunnostustoimet toteutetaan erillisinä projekteina.

Kalastusta voidaan tulevaisuudessa järjestää myös erilaisten käyttäjäryhmien tarpeiden mukaan, eli varataan kalastuspaikkoja tietyille käyttäjäryhmälle. Esimerkiksi venekalastus on herättänyt keskustelua, ja osa kalastajista on esittänyt alueita, joilla venekalastus olisi kiellettyä. Kalastusjärjestelyt tehdään kuitenkin niin, että suurin osa alueesta on ns. normaalin virkistyskalastuksen piirissä.

Paasikosken–Haapavitjan alue pidetään jatkossakin luonnonkala-alueena. Alueelle voidaan istuttaa 0–1-vuotiaita järvitaimenia tai -lohen poikasia sekä tarvittaessa pyyntikokoisia taimenia, mikäli luontainen kalasto ei kehity odotetulla tavalla. Neitikosken ja Siikakosken väliselle alueelle istutetaan jatkossakin pyyntikokoisia lohikalajia, lähinnä kirjolohta, taimenta tai järvilohia. Istutuksia voidaan kuitenkin tarkistaa niin kalalajin kuin määränkin suhteen. Onginta-, pilkintä- ja viehekalastuskielto haetaan myös jatkossa nykyisen laajuisena. Neitikosken alapuolelle varataan kuitenkin vapaa rannalta onginta -alue, jossa rannalta tapahtuva perinteinen mato-onginta on täysin vapaata kaikille kalastajille. Alue merkitään maastoon. Lohikalajien syysrauhotus voidaan palauttaa vuoden 2002 jälkeen ainakin osittain, alkuvaiheessa ehkä Paasikosken–Haapavitjan alueelle.

Rapukannan elvyttäminen pyritään aloittamaan heti, kun tiedetään varmasti, että rapuruttoriskiä ei enää ole.

Talvikalastuksen kehittämisellä voidaan parantaa alueen matkailullista imagoa. Tuotteena voisivat olla yhdistetyt moottorikelkka-pilkkisafarit tunnetuille ahven- ja haukipaikoille tai ohjatut hauen koukkukalastusretket välijärville.

4.7 Metsästys

Riistanhoito Metsähallituksen hallitsemilla valtion mailla perustuu pääosin riistan elinympäristöt huomioivaan metsänkäsittelyyn, johon kaikki työntekijät ja toimihenkilöt on koulutettu ja ohjeistettu. Riistalliset erikoiskohteet on kartoitettu ja merkitty paikkatietojärjestelmään, josta ne löytyvät metsänkäsittelysuun-

nitelmia laadittaessa. Riistakohteiden, erityisesti metson soidinpaikkojen tarkastusta on syytä jatkaa toimenpidesuunnitelmien laadinnan yhteydessä.

Retkeilyalue kuuluu kahteen pienriistan lupametsästysalueeseen: Lieksanjoen pohjoispuoli on Kukkaro–Lakla-aluetta ja eteläpuoli Elimo–Kitsi–Piilo-aluetta. Alueille myydään pienriistanmetsästykseen lyhytaikaisia ja kausilupia. Hirvenmetsästysalue voidaan vuokrata tai antaa metsästysoikeus vuosittain. Pienriistakantojen kokoa seurataan Metsähallituksessa saalisilmoitusten sekä riistakolmiolaskentojen avulla kestävän käytön periaatteen mukaisesti. Näiden tietojen pohjalta lupamääriin ja -ehtoihin tehdään tarpeelliset muutokset.

Pohjois-Karjalassa ovat tällä hetkellä Suomen tiheimmät suurpetokannat. Pohjois-Karjalan riistanhoitopiirin arvion mukaan vuonna 1998 maakunnassa oli 230–240 karhua, 30–40 sutta, 20–40 ahmaa ja 140 ilvestä. Ruunaan alueella on maakunnan tihein ahmakanta, myös karhuja on runsaasti. Suurpetojen metsästys tapahtuu riistanhoitopiirin myöntämien pyyntilupien puitteissa. Alueella on myös runsas villiminkkikanta.

Retkeilyalueen runsaasta kävijämäärästä johtuen metsästys on turvallisuussyistä kielletty Koskikierros-polkureitin ja Lieksanjoen välissä, samoin itse Lieksanjoella. Haavoittuneen hirven saa alueella kuitenkin lopettaa ja myös pienpetojen loukkupyyntiä saa harjoittaa.

4.8 Luonnontuotteiden keräily

Retkeilyalueen tiestö ja polkuverkosto tarjoavat hyvät mahdollisuudet marjojen ja sienten poimimiseen alueelta jokamiehen oikeudella. Tuoreilla kankailla ja kosteikoiden reunoilla kasvaa mustikkaa, ja laajat vesistöjen varsien mäntykankaat ovat hyviä puolukkamaita. Turvemaiden osuus alueen maa-alasta on lähes 40 %, ja soilla on runsaasti hyviä lakka- ja karpalopaikkoja, jotka säilyvät, koska soita ei ojiteta. Alueella kasvaa vaihtelevasti yleisimpiä ruokasienilajeja.

Alue täyttää kokonaisuudessaan luomutuotantokeruualueen ehdot, joten omaan käyttöön tapahtuvan poimimisen ohella alue tarjoaa mainiot mahdollisuudet myös marjojen ja sienten kaupalliseen hyödyntämiseen.

4.9 Muu käyttö

Retkeilyalueella on suunnitteluhetkellä kaksi vuokratilaa. Molemmat sijaitsevat Naukuniemen länsirannalla, ja tilat ovat viime vuosikymmeninä olleet tilapäisessä lomailukäytössä. Voimassaolevien vuokrasopimusten päätyttyä sopimuksia ei uusita ja alueilla olevat huonokuntoiset rakennukset siirretään pois. Neitijärven pohjoisrannalla sijaitseva Neitiniemen yksityistila ei kuulu retkeilyalueeseen.

Lieksan kaupungin Ruunaan kylässä sijaitsevalla tilalla RN:o 9 on kulkuoikeus maantielle ja niittypalstalle ja tilalla RN:o 18 (Neitiniemi) tieoikeus yleiselle tielle.

Uittoyhtiön rakentamat kivipadot säilytetään, koska ne kuuluvat oleellisesti joen historialliseen maisemaan. Muutamiin patoihin on tehty virtausaukkoja kalataloudellisista syistä. Mikäli padot uhkaavat sortua esimerkiksi jäiden vaikutuksesta, niitä voidaan kunnostaa yhteistyössä vesiviranomaisten kanssa.

5 RETKEILYALUEEN HOITO

5.1 Hoidon periaatteet eri osa-alueilla

5.1.1 Metsien hoito

Retkeilyalueella harjoitetaan ulkoilun, maisemanhoidon, luontomatkailun ja luonnonsuojelun tarpeet ja rajoitukset huomioon ottavaa metsätaloutta. Toiminta perustuu Lieksan alue-ekologisen suunnitelman (Räsänen ym. 200) ja Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelman (Laitinen ym. 2000) ratkaisuihin, joita on tarkennettu tässä suunnitelmassa.

Puuston käsittelyn päämääränä on puuston säilyttäminen elinvoimaisena. Kiertoaikana käytetään yli pitkä kiertoaikaa. Uudistuskypsiä metsiä uudistetaan vähitellen. Hakkuut toteutetaan sellaisena ajankohtana ja käyttäen sellaisia menetelmiä ja koneita, jotka muuttavat ympäristöä ja maisemaa mahdollisimman vähän.

Alueella ei tehdä uudisojitusta, voimakasta maanpinnan käsittelyä eikä lannoitusta. Kaikki retkeilyalueen ojittamattomat ja ojituskelvottomat ojitetut turvemaat jätetään metsätaloudellisen toiminnan ulkopuolelle. Retkeilyalueelle voidaan johtaa alueen ulkopuolisten ojituskohteiden vesiä ja puisto-osalle tehdä siitä johtuvat välttämättömät ojien kunnostustoimenpiteet. Ojitettuja turvemaita voidaan ennallistaa Lieksan alue-ekologisessa suunnitelmassa esitetyin periaattein. Polkujen, taukopaikkojen ja majoitusalueiden ympäristöt siistitään tarvittaessa puuston käsittelyn jälkeen ja hakkuutahteet pyritään käyttämään polttopuuna. Polkujen opastusmerkinnät tarkistetaan ja korjataan tarvittaessa.

Metsien hoidon toimenpiteet suunnitellaan tulosalueiden yhteistyönä. Alueen käyttäjien, matkailuyrittäjien ja muiden sidosryhmien näkemykset ja toiveet otetaan toiminnan suunnittelussa huomioon Metsähallituksen osallistavan suunnittelun periaattein. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen yhteydessä tehdyn osallistamisen lisäksi osallistamista tehdään pienimuotoisemmin toimenpidesuunnitelmien laadinnan yhteydessä. Toteutettuja toimenpiteitä voidaan esitellä sopivissa kohteissa esimerkiksi infotauluin.

5.1.1.1 Aarniosat

Aarniosilla ei tehdä metsätaloudellisia toimenpiteitä. Suurten luonnontuhojen jälkeen alueiden mahdollinen käsittely on harkittava tapauskohtaisesti.

5.1.1.2 Puisto-osa

Puisto-osalla harjoitetaan varovaista, alueen ulkoilu- ja virkistyskäyttöä tukevaa metsätaloutta. Käsittelyratkaisuissa maisemanäkökohtien ohella luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen on otettava korostetusti huomioon. Metsien käsittelyssä ratkaisut suunnitellaan pitkälle, tarvittaessa yli suunnitelmakauden ulottuvalle aikavälille ja pinta-alallisesti laajoille kokonaisuuksille. Tämä menettely palvelee osaltaan myös maisemanhoidon tavoitteita.

Taimikonhoidossa säilytetään kasvupaikalle sopiva ja maisemallista vaihtelua antava lehtipuusekoitus. Kasvatettavien puulajien lisäksi säästetään katajaa, pihlajaa, pajuja, raitaa, haapaa ja leppää. Pienialaiset soistumat, louhikot ym. sopivat kohteet jätetään kehittymään luonnontilaan. Taimikon reuna-alueille, kumpareille, teidenvarsille jne. jätetään koivuvaltaisia lehtipuuryhmiä. Lehtipuustoa suositetaan myös etenkin rehevissä painanteissa.

Kasvatushakkuilla ohjataan puuston kehittymistä puistomaiseksi ja järeäksi. Tavoitteena on turvata puuston elinvoimaisuus ja toisaalta aikaansaada pienipiirteinen ja vaihteleva metsä, jossa on eri-ikäisiä ja -kokoisia puita sekä aikaisemman puusukupolven ylispuita yksittäin tai ryhminä. Väljennyksiä voidaan tehdä uudistuskypsissä ja metsänhoidollisesti yli-ikäisissä metsissä. Uudistuskypsien metsien väljennyshakkuiden yhteydessä voidaan sopivilla kohteilla tehdä pienimuotoisia metsän uudistumiseen tähtääviä toimenpiteitä. Näitä ovat esimerkiksi luontaisen taimettumisen edistäminen ja olemassa olevien taimiryhmien vapauttaminen ylispuustosta. Kasvatus- ja väljennyshakkuissa suositetaan kasvupaikalle sopivia, alueen monimuotoisuutta lisääviä ja maisemakuvaa monipuolistavia lehtipuita sekä puuston ryhmittäistä käsittelyä.

Luontainen uudistaminen on ensisijainen uudistamismenetelmä. Siemenpuuhakkuun ohella voidaan käyttää myös suojuspuu- ja kaistalehakkuita. Viljelyhakkuuta käytetään vain, mikäli luontaisen uudistamisen edellytyksiä ei ole. Tarvittaessa molempia menetelmiä voidaan yhdistää samalla uudistusalueella. Uudistusalan rajaukseen vaikuttavia tekijöitä ovat mm. maaston muodot, polkuverkosto ja taukopaikat, alueen tiestö, näkymä Lieksanjoelta ja joelle sekä toimenpiteen vaikutus kaukomaisemaan. Rajausratkaisulla voidaan parantaa myös luontaisen uudistamisen edellytyksiä reunametsän avulla. Uudistusalan koko vaihtelee tilanteen mukaan ja on korkeintaan 3 hehtaaria. Uudistamista voidaan tehdä hyvin pienimuotoisesti esimerkiksi poistamalla yksittäisiä ylispuita tai ylispuuryhmiä kehityskelpoisten taimiryhmien päältä ja läheisyydestä mm. aikaisemmin väljennyshakatuilla metsikkökuvioilla. Siemen- ja suojuspuuhakkuissa suositetaan ryhmittäisyyttä. Viljelyhakkuualoilla säästöpuista pyritään muodostamaan ryhmiä tai pieniä metsiköitä lehtipuita suosien. Säästöpuut ja säästö-

puuryhmät sijoitettuna esimerkiksi lahoppuukeskittymien ympärille tukevat paitsi maisemanhoidon myös metsien monimuotoisuuden säilyttämisen tavoitteita. Uudistusaloille jätetään säästöpuuta tavanomaista enemmän. Siemenpuut voidaan jättää joillekin uudistusaloille pysyvästi.

Maanpinnan käsittelyssä käytetään tarvittaessa uudistusalalle sopivia, mahdollisimman kevyitä menetelmiä. Maisemallisesti arimmilla alueilla, esimerkiksi polkujen läheisyydessä, voidaan käyttää myös ihmistyövaltaisia menetelmiä, kuten kuokkalaikutusta ja kylvöä. Kulotukseen soveltuvia uudistusaloja voidaan myös kulottaa maisematekijät huomioon ottaen.

Uudistamisessa pyritään mahdollisimman lähelle luontaisia puulajisuhteita. Uudistusalojen pienialaiset kasvupaikkavaihtelut hyödynnetään puulajivalinnassa. Sopiva lehtipuusekoitus saadaan yleensä luontaisesti säästöpuuston ja reuna-metsien avulla.

5.1.1.3 Puuntuotanto

Edellä selostettujen periaatteiden mukaan suunnitelmakaudella on tavoitteena tehdä metsienkäsittelyn toimenpidesuunnitelmia yhteensä noin 450 hehtaarin alalla (liite 12) ja laskennallinen vuotuinen hakkuukertymä on keskimäärin 2 000–2 500 m³. Käsittelyalojen rajaukset ja toimenpiteet tarkennetaan toimenpidesuunnittelun yhteydessä.

Verrattuna edellisen suunnittelukauden aikana toteutuneisiin hakkuisiin, ensiharvennus- ja uudistuspinta-alat pienenevät ja väljennys- sekä siemenpuiden poistopinta-alat kasvavat. Asiaa on käsitelty tarkemmin liitteessä 5 ”Metsien hakkuu- ja metsänhoitosuunnitelma”.

5.1.2 Maiseman hoito

Retkeilyalueen maiseman keskeinen elementti on Lieksanjoki ja sen rantametsät. Rantametsät ovat vedeltä, teiltä tai näköalapaikoilta tarkasteltuina kaukomaisemaa ja toisaalta retkeilypoluilta ja levähdyspaikoilta nähtynä lähimaisemaa. Kaukomaiseman kannalta oleellista on toimenpiderajausten muotoilu ja sijoittelu sekä peitteellisuuden säilyttäminen erityisesti uudistushakkuissa. Lähimaisemassa puuston käsittelyratkaisulla voidaan tuoda esiin mielenkiintoisia luonnon yksityiskohtia tai säilyttää peitteellisyyttä. Yleisesti retkeilyalueen maiseman hoidossa tavoitteena on nähtävyydsosan keskeisten alueiden erämaisuus ja toisaalta se, että sopivissa kohteissa lisätään maiseman vaihtelevuutta, valoisuutta sekä lehtipuuosuutta.

5.1.2.1 *Aarniosat*

Aarniosien maisema muuttuu hitaasti luonnon omien prosessien seurauksena. Aarniosien puuston ikä vaihtelee varttuneista taimikoista aina vanhoihin, yli 150-vuotiaisiin metsiköihin. Nuorissa metsissä muutoksen maisemassa aiheuttaa lähinnä puuston kasvu, vanhoissa metsissä puolestaan puiden luontainen kuoleminen ja uuden puusukupolven syntyminen. Aarniosille on tehty ja voidaan tarvittaessa rakentaa maisemaan sopeutuvia retkeilyä ja kalastusta palvelevia rakenteita, joilla pyritään ehkäisemään joen ranta-alueen kulumista. Näillä on vaikutusta lähimaisemaan. Uusia rakenteita ei tässä suunnitelmassa esitetä sijoitettavaksi aarniosille.

5.1.2.2 *Puisto-osa*

Alue-ekologisessa suunnitelmassa retkeilyalueelle on määritelty erityiskohteita, joita käsitellään kunkin kohteen ominaispiirteet säilyttäen tai ne jätetään käsittelyn ulkopuolelle. Rantametsissä ja palvelurakenteiden välittömässä läheisyydessä säilytetään metsän erämainen luonne. Metsien käsittelyssä pyritään maiseman hitaaseen muutokseen ja mukailemaan luonnon omaa kehityskulkua.

Puisto-osan maisemakuvaan vaikuttavat palvelurakenteet, metsänhoitotoimenpiteet ja erityisesti hakkuut. Maiseman ehdoilla tapahtuvalla suunnittelulla ja toimenpiteillä sekä sopivalla toteutusajankohdalla voidaan vähentää toimenpiteen aiheuttamaa maisemahaittaa. Joissakin tilanteissa toimenpiteellä voi olla maisemaa parantava vaikutus.

Taimikonhoidon vaikutukset näkyvät välittömästi lyhytaikaisesti lähimaisemassa, mutta ratkaisut esimerkiksi puulajivalinnassa näkyvät pitkällä aikavälillä myös kaukomaisemassa. Hoitotoimenpiteet pyritään tekemään matkailusesongin ulkopuolella, ja polkujen ja palvelurakenteiden lähistöllä taimikonhoitoalueita voidaan siistiä toimenpiteen jälkeen.

Kasvatus- ja väljennyshakkuissa säilytetään käsittelyalan metsäinen kuva, joten niiden vaikutus maisemaan ei yleensä ole kovin merkittävä. Käsittelyalueen rajoituksella ja käsittelytavalla (käsittelemättömät alueet, ryhmittäisyys ja puulajivalinnat) voidaan metsikköä valmistella uudistushakkuuseen. Rantametsissä voidaan tehdä maisemakuvaan parantavia kasvatus- tai väljennysluonteisia hakkuuita; välitön rantavyöhyke jätetään kuitenkin pääsääntöisesti käsittelyn ulkopuolelle. Hakkuutähteitä hyödynnetään nuotiopaikkojen polttopuina.

Näkyvimvät vaikutukset maisemaan on uudistushakkuulla ja sitä seuraavilla uudistamistoimenpiteillä. Hakkuun aiheuttamaan maisemamuutokseen voidaan vaikuttaa uudistusmenetelmän ja hakkuutavan lisäksi hakkuualan koolla ja rajojen muotoilulla. Lähimaiseman lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota toimenpiteen vaikutuksiin kaukomaisemassa. Nähtävyydsosan keskeisillä osilla Lieksanjoen rantametsissä ei tehdä uudistushakkuuta.

Alueen hakkuu- ja maankunnostustoimenpiteiden toteutusajankohtaan ja korjuuolosuhteisiin kiinnitetään erityistä huomiota ympäristövaurioiden välttämiseksi. Toimenpiteiden ajoittaminen matkailusesongin ulkopuolelle vähentää häiriöitä alueen muille käyttömuodoille.

5.1.3 Eläimistön hoito

Retkeilyalueen eläimistö on tyypillistä itäsuomalaista lajistoa, jossa erämaalajien osuus on korostunut. Alueella esiintyvät kaikki Suomessa elävät suurpedot, kuten karhu, susi ja ahma. Suurpetokannat saavat täydennystä itärajan takaa. Linnustossa ovat edustettuina tavallisen metsälajiston ja karujen vesien vesilintujen ohella erämaa- ja vanhojen metsien lajit. Alueella on kohtalainen hirvikanta, ja myös majavan ja saukon tapaa alueelta. Vaikka retkeilyalue ja erityisesti sen aarniosat tarjoavat metsäpeuralle sopivia elinympäristöjä, ei kanta ole sanottavasti levittäytynyt alueelle. Suurin osa rajaseudulle vakiintuneesta metsäpeurapopulaatiosta asustaa Ruunaanjärven takaisella luonnonsuojelualueella ja vain pieni osa satunnaisesti retkeilyalueella.

Luontaisesti alueella esiintyvälle eläimistölle retkeilyalue tarjoaa runsaasti erilaisia maa- ja vesieliinympäristöjä. Käsiteltyjen metsien ohella alueella on runsaasti käsittelyn ulkopuolelle jääviä luontokohteita ja aarniosia sekä vedenlaadultaan hyviä ja luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia vesistöjä.

Alueen eläimistön hoidossa noudatetaan korostetusti niitä periaatteita, jotka on määritelty Metsähallituksen ympäristöoppaassa, Metsähoito-ohjeissa, erillisissä riistanhoito-oppaissa, Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelmassa ja Lieksan alue-ekologisessa suunnitelmassa. Arvokkaimmat vanhojen metsien, luonnontilaisten soiden ja pienvesien muodostamat kokonaisuudet on määritelty aarniosiksi. Lisäksi Lieksan alue-ekologisessa suunnitelmassa alueen muita arvokkaita kohteita on määritelty erilaisiksi luontokohteiksi. Alueen metsien pienipiirteinen, luonto- ja maisema-arvojen ehdoilla tapahtuva metsien käsittely ja luontoarvot huomioonottava palveluvarustuksen rakentaminen takaavat myös osaltaan eri lajeille tärkeiden elinympäristöjen säilymisen

5.1.4 Kalaston hoito

Kalastoltaan Lieksanjoki on monipuolinen. Luontaiseen lajistoon kuuluvat mm. siika, säyne, hauki, ahven, made, särki ja lahna sekä vähäinen luonnonvarainen taimenkanta ja hiukan vahvempi harjuskanta. Alueen vesistöihin on istutettu jo 1950-luvulta lähtien vaihtelevia määriä järvitaimenta, järvilohia, kirjolohtia, planktonsiikaa ja kuhaa.

Kalaston hoito perustuu pitkälti pyyntikokoisten lohikalojen istutuksiin, mutta myös järvitaimenen ja järvilohen sekä kuhan pienpoikasia istutetaan alueelle. Toukokuun lopulta syyskuulle Villi Pohjola istuttaa pyyntikokoisia kirjolohtia ja taimenia vuosittain noin 7 000–8 000 kg.

Ruunaan kalastusalueen päätöksellä harjuksen alamitta on nostettu 35 cm:iin ja kuhan alamitta 40 cm:iin. Lohikalojen syksyinen kuturauhoitus on purettu Pohjois-Karjalan TE-keskuksen päätöksellä, joka on voimassa vuoden 2002 loppuun.

Lieksanjoen luontainen harjuskanta on kohtalaisen hyvä, joskin kalojen koko on pienehkö (30–38 cm). Harjuksen alamitan nostaminen 35 cm:iin on vaikuttanut positiivisesti harjuskannan kehitykseen, erityisesti Paasikoskella ja Haapavitjalla, jossa kalastuspaine on ollut pienempi. Luontaisista kalalajeista hauen ja ahvenen kannat ovat runsaat ja alueella on myös kookkaita yksilöitä. Rapurutto hävitti Lieksanjoen rapukannan vuonna 1998, ja tällä hetkellä alueella on voimassa ravustuskielto ainakin vuoden 2004 loppuun.

Lieksanjoella on tehty kalataloudellinen kunnostus vuosina 1996–1997. Kunnostuksessa poistettiin uittolaitteita sekä sorastettiin kutualueita lohikaloille. Osa sorastetuista kutupaikoista toimii huonosti ja pienpoikasten vaatimia biotooppeja on edelleen hyvin niukasti. Lisäksi alkutalvella mm. Haapavitjalle ja Siikaoskelle muodostuu hyydepatoja, jotka vaikeuttavat kalojen talvehtimistä.

6 TUTKIMUSTOIMINTA

6.1 Kääpäinventointi

Päivi Vehmaa ja Leena Karjalainen inventoivat kesällä 1999 retkeilyalueen aarniosien ja muiden lahoppuustoisimpien kuvioden kääpälajistoa. Lajisto osoittautui monipuoliseksi. Alueelta löytyi yhteensä 14 valtakunnallisesti uhanalaista kääpälajia, joista kalkki-, kanadan- ja mesipillikäpät ovat erityisesti suojeltavia lajeja, sekä kahdeksan silmälläpidettävää lajia (Rassi ym. 2000). Uhanalaisilla lajeilla oli inventoidulla alueella kaikkiaan 88 esiintymää ja silmälläpidettävillä lajeilla 171 esiintymää. Lisäksi inventoinnissa löytyi useita vanhojen metsien indikaattorikääpien (Kotiranta & Niemelä 1996) esiintymiä. Inventointituloksia on hyödynnetty määriteltäessä retkeilyalueen aarniosia ja luontokohteita.

6.2 Pohjaeläinselvitys

Syksyllä 1999 on inventoitu Murrookosken ja Haapavitjan pohjaeläinlajistoa (Partanen 2001). Tutkimuksessa selvitettiin päiväkorentojen, koskikorentojen, vesiperhosten, kovakuoriaisten ja luteiden lajistoa ja runsauksia sekä eri ympäristömuuttujien vaikutuksia lajistoon. Tutkimusalueen lajisto oli pääpiirteissään melko samanlainen kuin muillakin suomalaisilla jokialueilla; mukana oli myös useita suurten jokien tyyppilajeja. Tutkimuksessa löydettiin myös muutamia Suomessa uhanalaisia tai harvinaisia lajeja, mm. Haapavitjan koskialueelta kerätystä aineistosta määritettiin päiväkorentoihin kuuluva vuosisuonainen, josta ainoa tähänastinen havainto Fennoskandiassa on Kokemäenjoelta vuodelta 1904. Veden puhtautta ilmensivät puolestaan monet huonoa vedenlaatua karttavat indikaattorilajit. Samassa tutkimuksessa selvitettiin myös harjusten ja kirjolohien ravinnonvalintaa.

6.3 Kävijätutkimus

Vuoden 2000 aikana tehtiin Ruunaan retkeilyalueen kävijätutkimus, jossa selvitettiin kesäkauden kävijärakenne sekä mielipiteitä alueen rakenteista ja palveluista (Eisto 2001). Lisäksi arvioitiin alueen paikallistaloudellisia vaikutuksia. Hankkeissa pyrittiin aikaansaamaan vertailukelpoinen yleiskuva Ruunaan alueen kävijärakenteesta sekä arvioimaan Metsähallituksen ja Ruunaalla toimivien matkailuyritysten tuottamien luonto- ja virkistyspalveluiden vaikutuksia Lieksan paikallistalouteen. Tutkimus toteutettiin 1.6.–31. 12. 2000.

Ruunaan kävijätutkimus on osa Metsähallituksen valtakunnallista suojelu- ja retkeilyalueita koskevaa kävijäseurantaa. Hankkeessa käytettiin Metsähallituksen laatimaa kyselylomaketta, jota täydennettiin toiminnan taloudellisia vaikutuksia koskevalla lisälehdellä. Tutkimuksen yhteydessä tehdyt kävijämääräarvot perustuvat Ruunaan luontokeskuksessa sijaitsevan kävijälaskurin lukemiin, joita tarkennettiin kesällä 2000 toteutetun liikennelaskennan tiedoilla.

Retkeilyalueen paikallistaloudellisten vaikutusten selvittämiseksi haastateltiin Ruunaan alueella toimivia yrittäjiä sekä eräitä muita lieksalaisia elinkeinonharjoittajia, joilla on toiminnallinen yhteys retkeilyalueeseen. Lisäksi taloudellisten vaikutusten arvioinnissa hyödynnettiin kävijätutkimuksen yhteydessä kerättyä tietoa, Lieksan paikallis- ja Pielisen-Karjalan aluetaloutta kuvaavaa tilastoaineistoa sekä Lieksan matkailutuloa ja Kuhmon luontomatkailun aluetaloudellisia vaikutuksia koskevia tutkimuksia.

6.4 Muita selvityksiä ja tutkimuksia

Metsähallitus selvitti luonnonsuojelu- ja retkeilyalueen linnustoa vuosina 1990–1992 linjalaskentana.

”Puuta rajan takaa – Suomen ja Neuvostoliiton rajauitto Lieksanjoella vuosina 1957–1986” (Oksanen 2001) on tutkimus, joka selvitti rajauittoa osana bilateraali-kauppaa ja yleistä uittokehitystä.

6.5 Tulevat tutkimukset ja selvitykset

Tulevaisuudessa kävijätutkimus pyritään toistamaan säännöllisesti esimerkiksi 5 vuoden välein. Näin hoito- ja käyttösuunnitelmaa voidaan hienosäätää alueen kävijärakenteen muutoksia ja kävijöiltä saatua palautetta vastaavaksi. Lähitulevaisuudessa alueelle sijoitetaan myös lisää kävijälaskureita, jotka mahdollistavat nykyistä tarkempien kävijämääräarvioiden teon.

Toistuvien kävijätutkimusten lisäksi Metsähallitus suunnittelee muun muassa retkeilyaluetta koskevan biotooppikartoituksen tekemistä. Metsähallituksen omien tutkimushankkeiden lisäksi Ruunaan alue on käytettävissä myös sidos-

ryhmien toteuttamiin tutkimus- ja selvitysprojekteihin. Sidosryhmien on sovittava tutkimuksista aina erikseen Metsähallituksen kanssa.

Ruunaan retkeilyalueella on eri käyttömuodot pyritty sovittamaan mahdollisimman hyvin yhteen. Olemassa oleva tilanne voisi tarjota tutkimusaineistoa esimerkiksi Pohjois-Karjalan biosfäärialueen tarpeisiin ja alueella tapahtuva tutkimus puolestaan ratkaisumalleja alueen edelleen kehittämiseen määritellyn tavoitetilan mukaisesti.

7 HUOLTO JA VALVONTA

7.1 Huolto

Retkeilyalueen huoltotehtävät jakaantuvat talvella tapahtuvaan levähdys- ja nuotiopaikkojen polttopuuhuoltoon, pääasiassa kesäaikaiseen jätehuoltoon sekä erilaisten rakenteiden huoltoon ja korjauksiin.

7.1.1 Polttopuuhuolto

Jokaisella nuotiopaikalla on puukatos, jossa on mahdollista säilyttää käytön kannalta riittävän kuiva, vähintään yhden kauden aikana tarvittava polttopuumäärä. Polttopuuna käytetään pääasiassa retkeilyalueelta tai alueen lähistöltä saatavaa hakkuutähdettä. Puut kuljetetaan käyttöpaikalle talvisin moottorikelkalla ja katkotaan nuotiokäyttöön sopivan mittaisiksi.

7.1.2 Jätehuolto

Retkeilyalueella on siirrytty vuonna 1999 keskitettyyn jätehuoltoon, joka on järjestetty viiden ekopisteen avulla. Ekopisteet sijaitsevat Siikakosken, Neitikosken ja Miikkulanvaaran pysäköintipaikoilla, Haapavitjan itäpuolen pysäköintipaikalla ja Kattilakosken alapuolella Vastuuniemessä. Pisteisiin on varattu astiat pulloille ja tölkeille, paristoille, kierrätykseen kelpaamattomalle jätteelle sekä komposti seosaineineen. Ekopisteissä on ohjeet jätteiden lajittelusta ja alueen jätehuollon periaatteista.

Levähdyspaikoilla eloperäiset jätteet voidaan laittaa kompostikäymälään ja poltettavat roskat polttaa nuotiossa. Näillä paikoilla on ohjeet alueen jätehuollon periaatteista ja ekopisteiden sijainnin osoittava kartta.

Neitijärven tien päähän rakennetaan uusi ekopiste, joka palvelee Kattila- ja Sautaniemessä sekä Huuhkajavaarassa kävijöitä ja Koskikierrosta kiertäviä retkeilijöitä.

Paikallinen jätehuoltoyrittäjä kuljettaa jätteet ekopisteistä sovitulla tavalla edelleen käsiteltäviksi.

Alueella tehdään jätemäärien seuranta, jonka avulla alueen jätehuoltoa voidaan edelleen kehittää.

7.2 Valvonta

Ruunaan retkeilyalue kuuluu normaalin Metsähallituksen erävalvonnan piiriin, ja sen organisoinnista vastaavat Itä-Suomen alueen erätarkastajat. Erävalvontaa on kehitetty perinteisen metsästyksen ja kalastuksen lisäksi palvelemaan entistä selkeämmin kaikkia Metsähallituksen toimintoja luvallisuus- ja laillisuusasioissa. Neuvonta, valistus ja opastus eräasioissa on kiinteä osa nykymuotoista erävalvontaa.

8 ULKOPUOLISTEN TOIMIEN VAIKUTUS

Ruunaan retkeilyalueen tavoitetilan saavuttamiseen ja alueella vierailevien mielikuvaan retkeilyalueesta vaikuttavat ne toiminnot, toimenpiteet ja ratkaisut, jotka on tehty alueella ja retkeilyalueen läheisyydessä. Ruunaan alueelle tyypillisiä em. kaltaisia toimintoja ovat matkailuyrittäjien tarjoamat palvelut ja koko Ruunaan alueen maankäyttö- ja infrastruktuuriratkaisut.

8.1 Matkailuyritykset

Ruunaan retkeilyalueella toimii useita ohjelma- ja majoituspalveluja tarjoavia matkailuyrityksiä, ja huomattava osa kävijöistä käyttää yritysten tarjoamia palveluja vieraillessaan retkeilyalueella. Yritykset ja niissä työskentelevät henkilöt muodostavat usein selvän kontaktipinnan asiakkaiden ja retkeilyalueen ja siellä tapahtuvien toimintojen välille.

Retkeilyalueen toiminnan kehittämisen ja asiakaspalvelun kannalta keskeistä on alueella toimivien yritysten ja Metsähallituksen yhteinen näkemys alueen tavoitetilasta ja keinoista sen saavuttamiseksi. Oleellista tässä on retkeilyaluetta laajemman Ruunaan aluekokonaisuuden tarkastelu pitemmällä aikavälillä ja toisaalta alueen eri käyttömuotojen ja kävijäryhmien huomioon ottaminen. Erityisesti on huolehdittava jokamieskävijöiden ja yrityspohjaisen liikematkailun tarpeiden yhteensovittamisesta retkeilyalueella.

8.2 Maankäyttöratkaisut

Ruunaan alueen jokamies-virkistyskäytön ja matkailuelinkeinon kehittäminen perustuu alueen luonnon tarjoamiin mahdollisuuksiin ja vahvuuksiin. Avainasemassa tässä on eri käyttömuotojen onnistunut yhteensovittaminen erityisesti retkeilyalueella mutta myös laajemmin retkeilyalueen ulkopuolella.

Ruunaan alue jakaantuu maankäytöllisesti suojelu-, virkistys- ja metsätalousaluesiin. Jako ohjaa toimintoja eri alueilla. Retkeilyalueella ja sen lähialueilla ta-

pahtuva jokamiesretkeily ja luontomatkailun kehittäminen lisäävät tarvetta laajempaan Ruunaan alueen maankäyttösuunnitteluun.

Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma koskee vain retkeilyaluetta ja Ruunaan luontokeskuksen toimintaa, ja siinä ei oteta kantaa retkeilyalueen ulkopuolisten alueiden maankäytön suunnitteluun. Mahdollinen alueen laajempi maankäyttöratkaisuja tarkasteleva suunnittelu voisi olla parhaiten toteutettavissa esimerkiksi Lieksan kaupungin organisoimana.

8.3 Alueen infrastruktuuri

Matkailuyrittäjät ovat rakentaneet retkeilyalueelle ja retkeilyalueen läheisyyteen ohjelmapalvelutoimintaa palvelevia rakenteita ja majoitustiloja. Retkeilyalueella yrittäjien taukopaikkarakenteet sijaitsevat matkailualueilla ja yhden yrittäjän rakennukset Murrokosken alapuolella. Joidenkin yrittäjien taukopaikat, samoin kuin yrittäjien omat majoitustilat, sijaitsevat retkeilyalueen ulkopuolella. Nämä järjestelyt ovat edesauttaneet jokamiehenoikeuksiin perustuvan retkeilyn ja alueen yrittäjäpohjaisten palvelujen yhteensovittamisessa retkeilyalueella.

Retkeilyalueen perustamisen jälkeen on alueelle johtavaa tiestöä parannettu. Lieksan keskustasta Ruunaan Matkalahteen johtava tie on päällystetty Neitikosken tienristeykseen saakka. Loppuosa tiestä, runsas 4 km, on mutkainen ja sorapäällysteinen. Tien kesäaikainen liikennemäärä on lisääntynyt retkeilyalueen kävijämäärien ja ohjelmapalvelutarjonnan kasvaessa. Liikenneturvallisuuden ja alueen käytön kannalta Ruunaan tien perusparannus ja päällystys Neitikosken risteyksen ja Matkalahden välillä olisi perusteltua.

Toinen retkeilyalueen käytön kannalta välitöntä korjausta vaativa kohde on Naarajoen–Siikakosken tien tiehoitokunnan hallinnoima alkuosa.

9 SUUNNITELMAN VAIKUTUKSET

9.1 Taloudelliset vaikutukset

9.1.1 *Matkailutulo*

Ruunaan alueella toimivien yritysten osuus Lieksan majoitusvuorokausista on noin 8–9 %:n tasolla. Ruunaan paikallistaloudellisia vaikutuksista voidaan arvioida suhteuttamalla tämä osuus Lieksan kaupungin matkailutuloon. Lieksan välittömäksi matkailutuloksi ilman aluetaloudellisia kerroinvaikutuksia vuonna 1999 arvioitiin 72 Mmk (12,1 milj. euroa). Näin ollen Ruunaan retkeilyalueen välitön tulovaikutus olisi noin 5,7– 6,5 Mmk (0,96–1,1 milj. euroa). On kuitenkin huomattava, että vain osa alueen suurimmasta matkailijaryhmästä, koskenlaskuturisteista, yöpyy alueella. Toisaalta retkeilyalueen maastossa yöpyjät eivät näy matkailutilastoissa. Näin ollen merkittävä osa yritysten tulonmuodostuksesta syntyy muista tulonlähteistä kuin majoituspalveluista. Koska laskelma ali-

arvioi yritysten tulokertymän luonnetta, sitä voidaan pitää taloudellisten vaikutusten minimiarviona.

Kävijätutkimuksen mukaan Ruunaan alueen kävijän keskimääräisen (mediaani) rahankäytön, joka ei sisällä kävijöiden matkakustannuksia, arvioidaan olevan n. 420–447 mk (70,6–75,2 euroa) käyntikertaa kohden. Eri lähteiden tietoja yhdistelemällä arvioidaan Ruunaan retkeilyalueen retkeily- ja matkailutoimintojen välittömäksi matkailutulovaikutukseksi Lieksan paikallistalouteen noin 25–30 Mmk (4,2–5,0 milj. euroa). Arvion perusteena on oletus n. 80 000 kävijästä vuodessa.

9.1.2 Metsätalous

Suunnitelmakaudella retkeilyalueelle on mahdollista tehdä metsienkäsittelyn toimenpidesuunnitelmia yhteensä noin 450 hehtaarin alalle ja laskennallinen vuotuinen hakkuukertymä on keskimäärin noin 2 000–2 400 m³. Kertymä koostuu pääasiassa väljennyshakkuista. Käytettäessä Pohjois-Karjalan metsäkeskukseen alueen kevään 2001 keskimääräisiä puutavaralajikohtaisia kantohintoja, retkeilyalueen vuosittaiseksi kantorahatuloksi saadaan ilman kerrannaisvaikutuksia 340 000–420 000 mk (57 184–70 639 euroa).

Toinen tapa arvioida taloudellisia vaikutuksia metsätalouden kannalta on tarkastella niiden panostusten suuruutta, jotka aiheutuvat erilaisista retkeilyalueen metsiin kohdistuvista maankäyttöratkaisuihin ja käyttörajoituksista. Tämän tyyppinen tarkastelu on tehty laajemmille alueille Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelmassa ja Lieksan alue-ekologisessa suunnitelmassa, joten sitä ei katsottu tarkoituksenmukaiseksi tehdä tämän suunnitelman yhteydessä.

9.1.3 Työllisyys

Retkeilyalueen toiminta työllistää enimmillään n. 70–80 henkilöä osa-aikaisesti. Ympäri vuotisiksi työpaikoiksi muunnettuna retkeilyalueen yrityksiin aikaansaama työllisyysvaikutus on noin 22–24 henkilötyövuotta ja Metsähallituksen eritulosalueisiin on noin 6–7 henkilötyövuotta.

9.2 Ekologiset vaikutukset

Ruunaan retkeilyalue eroaa merkittävästi käyttöhistorian, sijainnin, maankäyttöratkaisujen ja nykyisen käytön suhteen ympäröivistä talousmetsistä. Alueen erityisarvot on tunnettu jo 1960-luvulta alkaen ja ne on huomioitu vaihtelevasti alueen metsätalouksikäytössä. Tämä näkyy mm. retkeilyalueen keskimääräistä vanhempana puustona ja luonnontilaisina turvemaina. Myös alueen vesistöt ovat säilyneet rakentamattomina ja luonnontilaisina.

Alueen hoito- ja käyttösuunnitelman ekologiset ratkaisut perustuvat alueen ensimmäisen hoito- ja käyttösuunnitelman ratkaisuihin, Lieksan alue-ekologiseen

suunnitelmaan ja erilliseen lahoppuustoisempien metsikkökuvioiden kääpääventoinnin tuloksiin. Ensisijaisena ekologisena tavoitteena on alueella esiintyvän luonnontilaisen eliölajiston elinympäristöjen säilyttäminen ja alueen luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen.

Alueen arvokkaimmille osille on määritelty neljä erillistä aarniosaa ja aarniosiksi on nimetty myös kaikki alueella olevat Lieksanjoen saaret. Tyypillisesti aarnialueet muodostuvat vanhoista luonnontilaisista tai luonnontilaisen kaltaisista metsiköistä, luonnontilaisista soista ja pienvesistä; myös Lieksanjoen ranta-alueiden vaihteluvyöhykkeitä sisältyy runsaasti aarniosien rajauksiin. Aarniosia täydentävät alue-ekologisessa suunnitelmassa määritellyt luonto- ym. erityiskohteet. Alueen metsien käsittelyssä, palvelurakenteiden sijoittelussa ja käytön ohjauksessa luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja alueen maisema- ja virkistysarvot otetaan korostetusti huomioon. Näillä ratkaisuilla oletettavasti turvataan ja parannetaan mm. uhanalaisen metsälajiston elinolosuhteita.

Retkeilyalue rajoittuu itäosaltaan Ruunaan luonnonsuojelualueeseen. Retkeilyalueella olevat aarniosat ja luontokohteet tarjoavat ekologisia yhteyksiä suojelualueen ja talousmetsien välillä. Retkeilyalueen aarniosat ja suojelualue muodostavat yhdessä erilaisten elinympäristöjen ohella myös merkittävän ekologisen yhteyden rajantakaisiin Venäjän Karjalan metsäalueisiin.

Retkeilyalueen merkittävin vesiluontoelementti on Lieksanjoki. Joki on jokseenkin luonnontilainen; tosin jonkin verran koskialueita on perattu aikanaan uiton tarpeisiin. Joen vesi on humuspitoista ja tummaa mutta vedenladultaan hyvää, koska kuormittavaa teollisuutta ja asutusta jokivarressa ei juuri ole. Retkeilyalueen pienvedet on määritelty luontokohteiksi tai ne kuuluvat aarniosiin. Vesistöissä ja pienvesissä elävälle uhanalaiselle ja harvinaiselle lajistolle ei alueen nykyinen käyttö aiheuttane merkittäviä uhkia.

Laajasti tarkasteltuna retkeily ja ulkoilu sekä niihin liittyvät toiminnot, kuten alueiden rakentaminen ja ohjelmapalvelut, aiheuttavat kuormitusta ympäristölle. Retkeilyalueen rakentamisessa ja käytön ohjauksessa on näitä haittoja pyritty minimoimaan esimerkiksi keskitetyllä jätehuollolla ja jätteiden lajittelulla.

9.3 Sosiaaliset vaikutukset

Sosiaalisilla vaikutuksilla tarkoitetaan suunnitelman tai hankkeen vaikutuksia ihmisten omaan elämänhallintaan ja yhteisölliseen identiteettiin. Sosiaalisten vaikutusten arvioinnissa kiinnitetään huomiota suunnitteluprosessin avoimuuteen ja eri toimijoiden osallistumiseen, koska suunnittelu koskee asioita, jotka ovat lähellä ihmisten jokapäiväistä elämää (Juslèn 1995). Sosiaalisten vaikutusten arvioinnissa keskeistä on suunnittelijan ja sidosryhmien vuorovaikutus sekä aikaansaatu muutos asenteissa eli uuden suunnittelukulttuurin kehittäminen.

Ruunaan retkeilyalue on toiminnoiltaan monipuolinen. Taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna alue tarjoaa kävijälle jokamiehen oikeuksiin perustuvien

vapaiden julkishyödykkeiden lisäksi erilaisia maksullisia palveluita. Alueen toimintojen runsauden vuoksi suunnittelu koskee useita eri käyttäjäryhmiä. Sosiaalisten vaikutusten arvioinnin kannalta on keskeistä se, että suunnitelman toimet ja toiminnot eivät kohdistu samalla tavoin kaikille toimijaryhmille. Sosiaalisista vaikutuksista keskeisimpinä voidaan tässä yhteydessä pitää jokamiehenoikeuksiin perustuvan retkeilyn ja alueen matkailuelinkeinon vaatimusten yhteensovittamista, paikallisten ja ei-paikallisten intresseihin mahdollisesti liittyvien ristiriitojen tunnistamista ja ratkaisua sekä suunnittelun avoimuutta ja eri toimijoiden mahdollisuutta vaikuttaa suunnitelman ratkaisuihin.

Suunnitelman laadinnan yhteydessä järjestettiin kaksi yleisötilaisuutta ja lausuntokierros, joissa tuli esiin lähinnä paikallisten kansalaisten, kansalaisjärjestöjen ja Ruunaan alueella toimivien yrittäjien sekä eräiden virallisten tahojen näkemyksiä. Kävijätutkimus mahdollisti myös muualla asuvien alueen kävijöiden näkemysten kartoittamisen. Yhteenvetona näistä voi todeta, että vuonna 1988 laaditun hoito- ja käyttösuunnitelman peruslinjauksiin ollaan tyytyväisiä ja että eri toimijaryhmät katsovat Ruunaan alueen käyttömuotojen yhteensovittamisen onnistuneen hyvin. Uuden hoito- ja käyttösuunnitelman ratkaisut jatkavat tätä linjaa. Vaikka alueella on havaittavissa vilkkaimmalla kesäkaudella ajoittaista ruuhkautumista, ovat eri toimijoiden ja käyttömuotojen tarpeet sovitettavissa yhteen, mikäli kävijämäärä ei olennaisesti kasva. Tulevaisuudessa voi kuitenkin syntyä ristiriitoja alueen matkailuelinkeinon kehittämistarpeiden ja uusien käyttömuotojen sekä vapaan retkeilyn välille.

Paikallisten ja ei-paikallisten toimijoiden näkemykset ovat poikenneet toisistaan eniten alueen kalastusjärjestelyiden osalta. Haapavitjan alueen palauttaminen viehekalastuksen piiriin tasoittaa näiden toimijaryhmien näkemyseroja. Tulevaisuudessa kalastusjärjestelyihin kytkeytyviä ristiriitoja voitaisiin tasoittaa esimerkiksi kalastuslupien alueellisella ja ajallisella tuotedifferoinilla.

9.4 Imago

Ruunaan alueen imago muodostuu saatavissa olevan tiedon, hankittujen kokemusten, odotusten ja mielikuvien yhteisvaikutuksesta. Imagovaikutukset voidaan jakaa yhtäältä kävijöiden mielikuviin Ruunaan retkeilyalueesta ja toisaalta alueen vaikutuksiin Lieksan ja laajemmin myös koko Pohjois-Karjalan maakunta-imagoon. Näille tekijöille on ominaista, että ne toimivat vuorovaikutteisesti, joko toisiaan vahvistaen tai heikentäen.

Ruunaan alueen imago perustuu retkeilyaluetta laajempaan alueelliseen ja toiminnalliseen kokonaisuuteen. Mielikuvaan vaikuttavat muun muassa kävijän kokemukset ja vaikutelmat Metsähallituksen palveluiden lisäksi myös alueen yksityisten yritysten toimista sekä laajemmin koko Lieksan itäpuolen ympäristön ja siellä harjoitettavan toiminnan laadusta.

Tällä hetkellä retkeilyalueen kävijöillä on alueesta selvästi positiivinen mielikuva. Kävijätutkimuksen mukaan lähes 80 % vastaajista pitää Ruunaata valtakun-

nallisesti tunnettuna retkeily-, melonta- ja kalastuskohteena, jonka palveluihin, luonnonympäristöön ja rakenteisiin ollaan tyytyväisiä. Lähes saman verran vastaajista oli sitä mieltä, että alue on hyvä juuri sellaisena kuin se on tällä hetkellä. Osa vastaajista katsoi kuitenkin, että alue ei täysin vastannut heidän odotuksiin. Tähän vaikuttaa se, että osa kävijöistä voi mieltää retkeilyalueen kansallispuistoa tai luonnonsuojelualuetta vastaavaksi ympäristöksi.

Ruunaan alue eri toimintoihin on olennainen Lieksan kaupungin imagoon vaikuttava tekijä. Valtakunnallisesti tunnettu toiminnoiltaan ja luonnonarvoiltaan monipuolinen alue, jolla vierailee kymmeniä tuhansia ulkopaikkakuntalaisia, toimii kaupungin näkyvänä käyntikorttina. Viime aikoina Pohjois-Karjalasta on pyritty luomaan kuvaa modernina erämaana – maakuntana, jossa talouden ja inhimillisen hyvinvoinnin edellytykset onnistutaan takaamaan, vaarantamatta luonnon hyvinvointia. Ruunaan retkeilyalueen eri käyttömuotojen – retkeilyn, kalastuksen, matkailuelinkeinon ja metsätalouden – onnistunut yhteensovittaminen sopii hyvin yhteen tämän ajattelutavan kanssa. Alueen toiminnot ovat käytännössä toteutunut esimerkki kestävän kehityksen mukaisesta luonnonkäytöstä. Yhdessä nämä tekijät vastaavat hyvin myös Pohjois-Karjalan biosfäärialueen – maamme ensimmäisen kestävän kehityksen mallialueen – toiminnallisia tavoitteita. Yhdistyneiden kansakuntien tiede- ja kulttuurijärjestö UNESCO:n ohjelmaan kuuluvia alueita on maailmassa vain n. 350. Tämä merkitsee, että biosfäärialueilla on ainutlaatuinen kansainvälinen status. Niistä onkin viime vuosina alkanut kehittyä Unescon maailmanperintökohteisiin verrattavissa olevia kansainvälisesti tunnettuja kohteita. Tämä on omiaan vahvistamaan myös Ruunaan alueen kansainvälisen matkailumarkkinoinnin edellytyksiä.

10 NATURA-ARVIOINTI

Ruunaan Natura-alueeseen (FI0700045) kuuluu retkeilyalueen lisäksi Ruunaanjärvi ja Ruunaan luonnonsuojelualue. Natura-alueen toteutustapa retkeilyalueella on ulkoilulaki, vesialueilla vesi- ja koskiensuojelulaki ja luonnonsuojelualueella luonnonsuojelulaki. Ulkoilulain mukainen toteuttaminen tarkoittaa sitä, että ulkoilulain nojalla perustetulla Ruunaan retkeilyalueella (Valtioneuvoston päätös 368/1987) luontodirektiivin mukaisten luontotyyppien ja lajien suojelu otetaan huomioon retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Samalla metsätalouden harjoittaminen, metsästys ja kalastus samoin kuin maa- ja vesialueen muukin käyttö järjestetään retkeilyalueella siten, että ulkoilutoiminnan tarpeet tulevat riittävästi otetuiksi huomioon luontoarvoja vaarantamatta. Hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä on arvioitava, vaikuttavatko suunnitelman ratkaisut Natura-verkostoon sisällytetyn alueen luonnonarvoihin. Suunnitelman vaikutuksia arvioidaan suhteessa Natura-alueella sijaitseviin luontodirektiivin luontotyyppeihin ja lajeihin sekä lintudirektiivin liitteen I lajeihin. Luontodirektiivin luontotyyppien arvioidut pinta-alaosuudet koko Ruunaan Natura-alueella ovat taulukossa 3.

Taulukko 3. Luontodirektiivin luontotyyppien arvioitunut pinta-alaosuudet Ruunaan Natura-alueella.

Luontotyyppi	Osuus (%)
Boreaaliset luonnonmetsät	32 %
Puustoiset suot	17 %
Niukkaravinteiset järvet, joissa runsaasti pohjaversoiskasvillisuutta	13 %
Humuspitoiset lammet ja järvet	8 %
Aapasuot	8 %
Luonnontilaiset jokireitit	5 %
Vaihtumissuot ja pallesuot	3 %
Pikkujokien ja purojen vesikasvillisuus	2 %
Keidassuot	0 %
Letot	0 %
Yhteensä Natura-luontotyyppinä	88 %

Koska retkeilyalueen puisto-osalla toteutetaan myös metsätaloustoimia, hoito- ja käyttösuunnitelman ratkaisuja on arvioitava erityisesti boreaalisten luonnonmetsien kannalta. Ruunaan boreaaliset luonnonmetsät ovat pääsääntöisesti yli 125-vuotiaita männiköitä tai havupuusekametsiä (liite 9), joissa on lahopuita ja nykyistä puusukupolvea vanhempia puita. Valtaosa tällaisista Natura-alueen metsistä sijaitsee luonnonsuojelualueella sekä retkeilyalueen aarniosissa, luontokohteilla ja muilla metsätaloustoiminnan ulkopuolisilla alueilla. Aarniosia määriteltäessä valintaperusteena oli sisällyttää aarniosiin luonnonsuojelullisesti arvokkaat metsät, jotka ovat myös valtakunnallisesti uhanalaisten ja silmälläpidettävien kääväkaslajien elinympäristöjä. Boreaaliseksi luonnonmetsäksi on lisäksi määritelty pääsääntöisesti sellaiset retkeilyalueen puisto-osan metsät, joissa lahopuun määrä on yli 20 m³/ha. Nämä metsät yhdessä luonnonsuojelualueen boreaalisten luonnonmetsien kanssa kattavat 32 % Natura-alueen pinta-alasta.

Boreaalisten luonnonmetsien luonnonarvot turvataan jättämällä ne kokonaan metsänkäsitteilyn ulkopuolelle. Muut puisto-osan metsät ovat rajoitetussa metsätaloustaloudessa; kiertoaikana käytetään ylipitkää kiertoaikaa ja ulkoilu, maise-manhoito ja luontomatkailu otetaan korostetusti huomioon, joten ympäröivien metsien käsittelyllä ei heikennetä boreaalisten luonnonmetsien luonnonarvoja.

Natura-alueen aapasoille, puustoisille soille ja muille turvemaille hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei osoiteta metsätaloustoimia tai muita luonnonarvoja muuttavia toimia. Retkeilyalueen ojittamattomat ja ojituskelvottomat ojitetut turvemaat jätetään kaiken metsätaloudellisen toiminnan ulkopuolelle. Retkeilyalueen polkuverkostoa kehitetään ja turvemaiden kohdalla poluille rakennetaan pitkospuut, jotta vältetään maaston kulumiselta.

Ahma, karhu, susi, ilves, saukko ja metsäpeura ovat luontodirektiivin liitteen II lajeja, joista on havaintoja sekä luonnonsuojelualueelta että retkeilyalueelta. Ruunaan Natura-alue onkin merkittävä alue, joka turvaa näiden laajojen erämai-

den eläinlajien säilymistä itärajan tuntumassa. Tässä suunnitelmassa esitetyt ratkaisut eivät heikennä lajiston elinoloja alueella.

Ruunaan Natura-alueelta tunnetaan 19 lintudirektiivin liitteen I lintulajia, joista retkeilyalueella pesivät pyy, teeri, kapustarinta, liro, palokärki ja pohjantikka. Näiden lajien elinympäristöt ovat useimmiten myös luontodirektiivin luontotyyppejä, lähinnä soita ja boreaalisia luonnonmetsiä, jotka suunnitelmassa jäävät metsänkäsitteilyn ulkopuolelle. Kyseisten luontotyyppien luonnontilaisena säilyttäminen turvaa myös lintudirektiivin lajien säilymisen alueella.

Hoito- ja käyttösuunnitelmaan kirjatut uudet palvelurakenteet, kuten nuotiopaikat, sijoittuvat alueille, joilla ei ole direktiivin luontotyyppejä. Kaikkien uusien polkujen sijaintia ei suunnitelmassa ole tarkkaan määritetty, mutta niitä linjattaessa on luontoarvot otettava huomioon. Hoito- ja käyttösuunnitelman ratkaisut eivät siten heikennä niitä arvoja, joiden perusteella alue on sisällytetty Natura 2000 -verkostoon.

11 ERIKSEEN LAADITTAVAT SUUNNITELMAT

11.1 Luontopolku

Neitikosken alueelle on tehty luontopolkusuunnitelma, joka toteutetaan vuosien 2001–2003 aikana.

11.2 Palo- ja pelastustoiminta

Metsähallituksen Itä-Suomen alueelle on laadittu Metsähallituksen ympäristö- ja laatu järjestelmän mukainen palontorjuntasuunnitelma. Ruunaan retkeilyalueen Lieksanjoen pohjoispuoli sisältyy Jongunjoen metsätiimin ja joen eteläpuoli Kitsin metsätiimin palontorjuntasuunnitelmaan. Suunnitelmat päivitetään vuosittain.

Vedenvaraan joutuneiden pelastamiseksi Lieksanjoen rannalla sijaitsevilla laavuilla ja Neitikoskella on köydellä varustetut pelastusrenkaat. Lisäksi opastus- ja infopisteissä suositellaan kelluntavälineiden käyttöä jokialueella liikuttaessa.

Ruunaan Koskenlaskijat ry on laatinut koskenlaskutoimintaa koskevan turvallisuus- ja pelastussuunnitelman, jota päivitetään tarvittaessa.

12 YHTEISTYÖ ERI OSAPUOLTEN KANSSA

12.1 Metsähallituksen tulosalueet

Metsähallituksen eri tulosalueiden roolit retkeilyalueella on määritelty valtion retkeilyalueiden hoidon ja käytön suunnittelun periaatteissa. Periaatteiden mukaan retkeilyalueet ovat metsätalouden hallinnassa ja taseessa ja metsätalous

vastaa alueilla harjoitettavasta metsätaloudesta. Alueiden retkeilypalveluista sekä hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnasta vastaa luontopalvelut. Metsähallituksen retkeilyalueella tuottamista ja myymistä metsästys-, kalastus- ja majoituspalveluista sekä ohjelmapalveluista vastaa Villi Pohjola, joka tekee myös em. liiketoimintoja ja matkailualueita koskevat käyttöoikeussopimukset. Tulosalueet ovat osallistuneet Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman tekoon. Suunnitelman toteutukseen eri tulosalueet osallistuvat siinä laajuudessa kuin se on tulosalueen tehtäviin määritelty tai katsotaan yhteisesti tarpeelliseksi.

12.2 Matkailuyrittäjät

Alueen luonnon ja Metsähallituksen tarjoamien palveluiden ohella alueella toimivat yksityiset matkailuyritykset ovat luomassa kuvaa Ruunaan alueesta ja vaikuttamassa alueen imagoon. Tämän lisäksi yritysten toiminnasta muodostuu huomattava paikallistaloudellinen vaikutus. Retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman tekovaiheessa yrittäjien on ollut mahdollista osallistua suunnitteluun. Suunnitelman toteutuksessa paikalliset matkailuyrittäjien mielipiteet ja näkemykset otetaan huomioon laajentamalla ja syventämällä yhteistyötä erilaisen hankkeiden toteutuksen yhteydessä.

Laajinta yhteistyötä yrittäjien kanssa Metsähallituksen puolelta tekee Villi Pohjola, jonka tavoitteena luontomatkailussa on tuottaa laadukkaita ohjelmapalveluita matkailijoille verkostoitumalla alueella toimivien yrittäjien kanssa.

12.3 Muut sidosryhmät

Muiden sidosryhmien kanssa yhteistyötä tehdään pääasiassa Metsähallituksen osallistavan suunnittelun periaattein. Näitä sidosryhmiä ovat mm. Lieksan kaupunki, Pohjois-Karjalan TE-keskus, Pohjois-Karjalan ympäristökeskus, Pohjois-Karjalan liitto, Pohjois-Karjalan biosfäärialue, luontojärjestöt ja -yhdistykset, kalastusjärjestöt ja aluetta muuten harrastuksiin käyttävät järjestöt ja yhdistykset.

12.4 Lähialueyhteistyö

Retkeilyalueen sijainti tarjoaa hyvät puitteet lähialueyhteistyölle itärajan takaiseen Venäjän Karjalaan. Merkittäviä yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi Tuulokselle esitetty kansallispuisto ja Mujejärven piiri.

13 SUUNNITELMAN TOTEUTUS JA SEURANTA

13.1 Toteutusaikataulu ja kustannusarvio

Suunnitelmassa esitettyjen uusien palvelurakenteiden rakentaminen toteutetaan suunnitelman hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen seuraavan kahden vuoden aikana. Alueen tällä hetkellä olemassa olevat palvelurakenteet tarkastetaan ja

niiden kunnostuksesta laaditaan suunnitelma vuosien 2001–2002 aikana. Tällä menettelyllä pystytään uusien rakenteiden toteutus ja vanhojen kunnostus yhteen mahdollisuuksien mukaan joustavasti yhteen. Suunnitelmassa esitettyjen uusien rakenteiden kustannusarvio on esitetty taulukossa 3.

Vuositasolla retkeilyalueen ja luontokeskuksen käytön ohjaukseen sekä luontovalistukseen ja viestintään on budjetoitu noin 1,2 milj. mk (201 826 euroa). Suunnitelmakaudella rakennusten ja rakenteiden kunnostusinvestointeihin arvioidaan käytettäväksi keskimäärin 0,2 milj. mk (33 638 euroa) vuodessa. Nykyisillä kävijämäärillä alueen hoitokulut suunnitelmakaudella ovat yhteensä noin 1,4 mmk (235 463 euroa) vuodessa.

Suunnittelun yhdeksi tavoitteeksi asetettiin palveluvarustuksen ja toimintojen kehittäminen yhteistyössä alueen yrittäjien kanssa siten, että suunnitelmakauden aikana alueen kävijämäärän on mahdollista nousta noin 150 000 vuotuisen käyntikerran tasolle. Kävijämäärän kasvu pyritään aikaansaamaan alueen talvikauden käyttöastetta nostamalla. Tällä toiminnantasolla retkeilyalueen vuotuisen hoitokulujen arvioidaan olevan noin 2 milj. mk (336 376 euroa).

Taulukko 3. Ruunaan retkeilyalueen uusien rakenteiden kustannusarvio.

Kohde	Määrä	á-hinta	Mk	Mk yht.
Verkkopuro				
– veneenlaskupaikka	1	20 000	20 000	
– laituri	1	20 000	20 000	40 000
Luontopolku	1	30 000	30 000	30 000
Hongikkosaaren taukopaikka				
– puuvaja	1	12 000	12 000	
– nuotiopaikka	1	5 000	5 000	
– käymälä	1	15 000	15 000	
– laituri	1	20 000	20 000	
– uimaranta ja pukukoppi	1	55 000	55 000	107 000
Naukuniemi				
– polku	1	10 000	10 000	
– lautta	1	20 000	20 000	
– nuotiopaikka	1	5 000	5 000	
– puuvaja	1	12 000	12 000	
– käymälä	1	15 000	15 000	62 000
Neitijärven ekopiste	1	15 000	15 000	15 000
Siikakoski				
– puuvaja	1	12 000	12 000	
– nuotiopaikka	1	5 000	5 000	
– käymälä	1	15 000	15 000	32 000
Opastustaulut	3	4 000	12 000	12 000
Viitoitus	80	250	20 000	20 000
Vastuuniemen venevalkama	1	2 000	2 000	2 000
Luontokeskuksen opastustaulut	2	15 000	30 000	30 000
Yhteensä				350 000

13.2 Seuranta ja suunnitelman tarkistaminen

Suunnitelman seurannassa käytetään hyväksi soveltuvien osien mittareita ja tavoitteita, joita on määritetty Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelmassa ja Lieksan alue-ekologisessa suunnitelmassa. Sopivia mittareita ovat:

- alueen kävijämäärä
- osallistava suunnittelu, tilaisuudet ja osallistujamäärät
- virkistysrakenteisiin käytetyt varat
- luontomatkailun yrittäjäsopimukset
- kalavesien hoitoon käytetyt resurssit
- uhanalaisten lajien esiintyminen

Erityisesti kiinnitetään huomiota kansalaisten ja sidosryhmien antamaan aluetta ja siellä tehtäviä toimintoja koskevaan palautteeseen. Säännöllisinä seurantamenetelminä käytetään myös määrävälein tehtäviä kävijätutkimuksia ja jatkuvaa kävijälaskentaa.

Suunnitelman tarkistamisessa noudatetaan alueiden hoidon- ja käytön periaatteita, joiden mukaan suunnitelma on tarkistettava, mikäli suunnitelman laatimisesta on yli 10 vuotta, alueen käyttöön vaikuttavat tekijät olennaisesti muuttuvat tai alueella on tarvetta toimenpiteeseen, joka on suunnitelman vastainen.

LÄHTEET

- Eisto, I. 2001: Ruunaan retkeilyalueen kävijät ja paikallistaloudelliset vaikutukset. – Käsikirjoitus, Metsähallitus, luonnonsuojelu, Vantaa.
- Ekholm, M. 1993: Suomen Vesistöalueet. – Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja - sarja A 126. 166 s.
- Hupli, H., Antikainen, I., Hirvonen, S., Karhu, E. & Kettunen, M. 1998: Ruunaan perhokalastusopas. – Metsähallitus, Vantaa. 42 s.
- Juslèn, J. 1995: Sosiaalisten vaikutusten arviointi (SVA). Monipuolisempaan suunnitteluun. – STAKES. Raportteja 180. 121s.
- Kotiranta, H. & Niemelä, T. 1996: Uhanalaiset käyvät Suomessa. 2. uud. p. – Ympäristöopas 10. Suomen ympäristökeskus. 184 s.
- Laitinen, J., Kemppi, E., Pitkänen, E., Herranen, R., Ikonen, M., Lipponen, H., Pirinen, T., Salmi, J., Sundman, R., Tikkanen, V., Tuhkalainen, K., Turunen, S. & Väisänen, J. 2000: Itäsuomen luonnonvarasuunnitelma. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 33. 91 s. + liitekartta.
- Maa- ja metsätalousministeriö 1981: Valtakunnallinen soidensuojelun perusohjelma. Kartasto. – Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. 164 s.
- Korhonen, K.-M. & Savonmäki, S. (toim.) 1997: Metsätalouden ympäristöopas. 2. p. – Metsähallitus, Vantaa. 130 s.
- Metsähallitus 1988: Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. – Metsähallitus, Helsinki. 25 s., 5 liitettä ja liitekartat.
- Metsähallitus 2000: Valtion retkeilyalueiden hoidon ja käytön suunnittelun periaatteet. – Metsähallituksen johtoryhmän päätös 17.1.2000, Metsähallitus, Vantaa.
- Niinioja, R., Mononen, P. & Rämö, A. 1996: Pohjois-Karjalan vesistöjen tila 1990-luvun alussa. – Alueelliset ympäristöjulkaisut 17. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus. 56 s.
- Oksanen, M. 2001: Puuta rajan takaa – Suomen ja Neuvostoliiton välinen raja-aitto Lieksanjoella vuosina 1957–1986. – Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. 120 s.
- Partanen, A. 2001: Lieksanjoen Ruunaankoskien pohjaeläimistö. – Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto. 100 s. + 5 liitettä.

- Potinkara, O. 1997: Erämaata ja koskien kohinaa. Ruunaan luonnonsuojelu- ja retkeilyalueen historiaa. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 69. 139 s.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2000: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Esipainos, Ympäristöministeriö, Helsinki. 432 s.
- Räsänen, H., Eisto, K., Hupli, H., Ikonen, M., Kokkonen, A., Martin, T., Sundman, R. & Timonen, K. 2000: Lieksan alue-ekologinen suunnitelma. – Metsähallitus, Vantaa. 82 s. + liitekartat.
- Ulkoilulaki N:o 606/1973. 13.7.1973.
- Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunta 1992: Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietintö. – Komiteamietintö 1991:30, Ympäristöministeriö, Helsinki. 328 s.
- Valtioneuvoston päätös Ruunaan retkeilyalueen perustamisesta N:o 368/1987. 26.3.1987.

ALUEEN PERUSTAMISHISTORIA

Vuonna 1973 Ympäristönsuojelun neuvottelukunta esitti 14 600 hehtaarin laajuisen kansallispuiston perustamista Ruunaaseen. Samana vuonna Kansallispuistokomitea esitti perustettavaksi pinta-alaltaan 9 380 hehtaarin suuruista kansallispuistoa. Valtioneuvosto hylkäsi tämän esityksen vuonna 1978.

Sisäasiainministeriö vahvisti vuonna 1979 Pohjois-Karjalan seutukaavan. Kaavassa oli määritelty 3 080 hehtaaria Ruunaan suojelu- ja virkistysalueeksi ja 1 430 hehtaaria Ruunaankoskien virkistysalueeksi.

Vuonna 1979 Ruunaan alue palautettiin soidensuojelun perusohjelman 1. osaan maa- ja metsätalousministeriön esittelyssä (Maa- ja metsätalousministeriö 1981). Tällöin alueelle annettiin toimenpidekielto.

Pohjois-Karjalan lääninhallitus esitti vuonna 1980 kansallispuiston perustamista Ruunaaseen.

Seuraavana vuonna, 1981, Metsähallitus teki esityksen Ruunaan retkeilyalueesta. Esitys käsitti maata 4 620 hehtaaria ja vesiä yhteensä 2 650 hehtaaria.

Vuonna 1983 Luonnonsuojelualueiden perustamistoimikunta esitti perustettavaksi pinta-alaltaan 10 600 hehtaarin Ruunaan kansallispuiston ja sen viereen noin 2 000 hehtaarin laajuisen Kalliopuron soidensuojelualueen.

Vuoteen 1987 saakka epävarmuus alueen käyttömuodosta esti alueen hoidon ja käytön suunnittelun. Vuoden 1987 toukokuun 1. päivänä tuli voimaan Valtioneuvoston päätös Ruunaan retkeilyalueen perustamisesta. Päätöksessä todettiin: ”Lieksan kaupungissa sijaitsevalle valtion maalle perustetaan noin 3 120 hehtaarin suuruinen Ruunaan retkeilyalue. Retkeilyalueella on soiden ojittaminen kielletty. Muu kuin retkeilyalueen ja sen metsien tarkoituksenmukaisen käytön ja hoidon kanalta tarpeellinen rakentaminen, maa-ainesten ottaminen ja teiden rakentaminen on kielletty. Metsien käsittely ja muut toimenpiteet alueen kehittämiseksi on toteutettava pienialaisina ja maisemaan sopeuttaen siten, että alueen maiseman erityispiirteet säilyvät. Maa- ja metsätalousministeriö voi erityisestä syystä myöntää poikkeuksia 1 momentissa tarkoitetuista käyttörajoituksista”.

Vuonna 1991 tuli voimaan päätös myös retkeilyalueen itäpuolella sijaitsevasta Ruunaan luonnonsuojelualueesta. Pääasiassa Ruunaan järven ja valtakunnan rajan väliin sijoittuvan alueen pinta-ala on 7 322 hehtaaria.

Ruunaan retkeilyalue muodostaa yhdessä Ruunaan luonnonsuojelualueen ja Ruunaanjärven kanssa Ruunaan Natura 2000 kohteen, jonka pinta-ala on yhteensä 12 027 hehtaaria. Retkeilyalueella toteutuskeinoina ovat ulkoilulaki, koskien-suojelulaki ja vesilaki.

ALUEEN LUONNONKUVAUS

1 Sijainti

Ruunaan retkeilyalue sijaitsee Itä-Suomen läänissä Lieksan kaupungin itäosassa Ruunaanjärvestä lähtevän Lieksanjoen koskiketjun ympärillä (liite 7). Alueen keskikoordinaatit ovat noin 63 23 N ja 30 30 E. Lieksan keskustasta retkeilyalueelle on matkaa maanteitse n. 30 km ja luontokeskukseen 22 km. Lieksasta on Joensuuhun on matkaa 95 km, Kuopioon 190 km, Kajaaniin 180 km ja Helsinkiin 570 km.

Joensuusta Lieksaan ja edelleen Nurmekseen johtaa kantatie 73. Lieksan keskustan eteläpuolelta lähtee Ilomantsiin tie 522, jolta erkanee noin 5 kilometrin päästä, Pankakosken itäpuolelta, päällystetty maantie 5224 Ruunaaseen. Tältä tieltä eroavat osittain päällystetyt tiet retkeilyalueelle Siikakoskelle ja Neitikoskelle. Hattuvaaran suunnasta tulee metsäteitä Neitijärven etelärannalle ja Haapavirtajalle joen itärannalle sekä Siikakosken eteläpuolelle.

Julkisia liikenneyhteyksiä korvaava ”kimppakyyti”-kuljetuspalvelu on järjestetty yksityisen liikenteenharjoittajan toimesta arkipäivisin Lieksan ja Ruunaan välillä. Lähin rautatieasema on Lieksan keskustassa ja lentokenttä Joensuussa.

2 Ilmasto

Vuoden keskilämpötila retkeilyalueella on noin +2° C. Ilmasto on mantereinen, heinäkuun keskilämpötila on noin +16° C ja tammikuun noin -11° C. Terminen kevät alkaa noin 15. huhtikuuta, kesä 30. toukokuuta, syksy 10. syyskuuta ja talvi 30. lokakuuta. Kasvukauden tehoisan lämpötilan summa on noin 1000 d.d. astetta ja termisen kasvukauden (vuorokauden keskilämpötila yli +5° C) pituus 145–150 vuorokautta.

Vuotuinen keskisademäärä on noin 600 mm, josta kasvukautena touko-syyskuussa tulee noin 325 mm. Lumen keskisyyvyys maaliskuun puolivälissä on 65–70 cm. Vähiten sataa kevättalvella ja eniten syyskesällä. Retkeilyalueen kosket pysyvät sulina läpi talven.

3 Pinnanmuodostus sekä kallio- ja maaperä

Pinnanmuodoiltaan retkeilyalue lähialueineen on tyypillistä mäkimaata, jossa suhteelliset korkeuserot ovat noin 20–50 metriä. Retkeilyalueen tuntumassa muutamat vaarat ovat yli 200 metriä merenpinnan yläpuolella. Itse retkeilyalueella korkein paikka on Neitijärven kaakkoisrannalla sijaitseva Huuhkajanvaara, jonka laki on 183 metriä merenpinnan yläpuolella.

Ruunaan alue ympäristöineen kuuluu kallioperältään Fennoskandian prekambrian kilpialueen karjalaiseen pääalueeseen. Tämä Itä-Suomen graniittigneissivyöhyke on ikivanhaa arkeista manneraluetta, jonka kivet ovat valtaosin 2,0–2,8

miljardia vuotta vanhoja. Vallitsevina kivilajeina ovat pääasiassa raitaiset graniittigneissit – etenkin alueen pohjoisosassa – sekä pienempialaisesti graniittia, granodioliittia ja tonaliittia eteläosassa. Merkittäviä ultraemäksisten tai emäksisten kivilajien esiintymiä ei retkeilyalueella ole.

Retkeilyalue on suurelta osin vedenkoskematonta aluetta, jonne mikään viimeisen jääkauden jälkeisistä muinaisista Itämeren, Yoldianmeren tai Pielisen jääjärven vaiheista ei ole ulottunut. Peruskallio on muutamien vaarojen, esimerkiksi Huuhkajanvaaran, rinteillä osittain näkyvissä. Yleensä kallion peitteenä on vaihtelevan paksuinen moreenikerros. Hiekkamaita esiintyy jonkin verran. Varsinaisia moreenimuotoja edustavia luode-kaakkosuuntaisia selänteitä (drumliineja) löytyy alueelta, kuten esimerkiksi Neitikosken yläpuolinen Neitisaari, molemmien puolin Neitijärveä olevat rantakankaat ja Naukuniemi. Varsinaisia harjumuodostelmia ei retkeilyalueella ole; lähimmät harjujaksot ovat alueen eteläpuolella sijaitsevat Viisikonsärkkä–Myllysärkkä ja Kyrönsärkkä sekä Ruunaan luontokeskuksen pohjoispuolella oleva Junginsärkkä.

4 Vesistöt

Olenainen osa Ruunaan retkeilyaluetta on voimakkaasti luode-kaakkosuunnassa polveileva Lieksanjoen vesistöreitti ja siinä sijaitseva koskiketju. Lieksanjoki on Suomen 14:nneksi suurin joki, jonka keskivirtaama on noin 95 m^3 sekunnissa. Vuoksen vesistöön kuuluvan Pielisen reitin latvoilla sijaitseva Lieksanjoki saa alkunsa Venäjän Karjalan puoleisista kahdesta suuresta järvestä, Lieksajärvestä ja Tuulijärvestä. Osa näiden järvien äärimmäisistä latvapuroista saa vetensä Suomen puolelta Kuhmon Viiksimon seuduilta. Lieksanjoen valuma-alue Siikakosken alle määriteltynä on noin $6\,380 \text{ km}^2$, josta Suomen puolella noin 445 km^2 (Ekholm 1993).

Valtakunnan rajan takaa vedet laskevat Lieksanjokea pitkin Ruunaanjärven keskivaiheille ja Tuulijokea pitkin Ruunaanjärven pohjoispäässä olevaan Polvijärveen, josta lähtee Lieksanjoki koskineen. Alaniemen pohjoispään kierrettyään Lieksanjoki jatkuu Matkalahdesta Alaniemen länsipuolta kohti kaakkoa. Noin 1,5 kilomerin päässä Matkalahdesta on Saarivirta ja tästä noin 4 kilometriä Paa-sikoski ja lyhyen välisuvannon jälkeen noin kolmekilometrinen Neitijärveen päättyvä Haapavitja. Lähes 6 kilometriä pitkällä Neitijärvellä reitti kääntyy kohti luodetta. Järven luoteisosassa sijaitsevan Neitisaaren eteläpäässä on vähäinen Anttosenvirta ja pohjoispäässä Mökkivirta. Neitijärven jälkeen seuraavat lyhyet Kirppuvirta ja Neitikoski. Neitikosken jälkeen joki kiertää Kattilaniemen, suuntaa Rasivirran kohdalla kohti etelää ja laskee Airovirran kautta Kattilajärveen. Noin 2 kilometriä pitkän Kattilajärven puolivälissä eroaa pääuomasta luoteeseen suuntautuva 2,5 km:n pituinen Kattilalammen–Valkamalahden vesistö, jonka pohjoispuolelle jää pitkä Naukuniemi. Kattilakosken jälkeen seuraa noin 2 kilometrin pituinen Murroojärvi. Tämän jälkeen alkaa kohti länttä kaartava Murrooja ja Siikakosken muodostama, lähes yhtenäinen koskiosuus, jolle kertyy pituutta kaikkiaan lähes 3 kilometriä. Välittömästi Siikakosken alapuolella retkeilyalueen rajan jälkeen vesistö kääntyy luoteeseen ja jatkuu vaihtelevana järvi-, joki- ja koskivesistönä Pankajärvelle.

Ruunaanjärven ja Siikakosken alapuolella olevan Siikajärven välisen vesistön pituus on kaikkiaan noin 28 km ja putous yhteensä noin 16 metriä. Reitillä olevan Haapavitjan putous on 5,5 metriä ja Murroo- ja Siikakosken yhteensä 7,2 metriä.

Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen laatiman vesistöjen käyttökelpoisuusluokituksen (Niinioja ym. 1996) mukaan retkeilyalueen järvet ovat vedenlaadultaan hyviksi, lähes erinomaisiksi luokiteltavia.

Päävesistön lisäksi retkeilyalueella ovat Kattilaniemen eteläpuolella sijaitsevat Pieni ja Iso Onkilampi sekä Kuikkalampi. Alueella on myös muutamia Lieksanjokeen laskevia pienempiä joki- ja purovesiä, kuten eteläosassa olevat Joutenjoki ja Murroojoki, Huuhkajavaaran eteläpuolella oleva Neitijoki ja pohjoispuolella sijaitseva Pieni Neitijoki sekä alueen pohjoisosassa olevat Verkkopuro ja Miikkulanpuro.

5 Kasvillisuus ja eläimistö

Tietoja retkeilyalueen kasvillisuudesta, eläimistöstä ja metsien rakenteesta on kertynyt erityisesti Metsähallituksen 1990-luvulla tekemien linnuston linjalaskentojen, alue-ekologisen suunnittelun maastoinventointien (Räsänen ym. 2000), kääpäinventoinnin ja pohjaeläinselvityksen (Partanen 2001) perusteella. Rajavartioston henkilöstö sekä retkeilijät ovat tehneet havaintoja metsäpeuroista ja muista nisäkkäistä.

Retkeilyalueen luonto on erämaista. Alueella elävät ihmisasutusta karttavat ahma, karhu, susi, ilves, saukko ja metsäpeura, jotka käyttävät elinympäristönään paitsi retkeilyalueen myös luonnonsuojelun alueen metsiä ja soita.

Metsät

Valtaosa Ruunaan alueen metsistä on kuivahkojen kankaiden valoisia männiköitä. Tuoreen ja kuivan kankaan metsiä on vähemmän ja lehtomaisen kankaan metsiksi on määritelty vain yhden hehtaarin metsäalue. Puustolle ominaista ovat vanhat, edellisen puusukupolven aihkimänyt. Luonnonsuojelullisesti monipuolisimmat metsät sisältyvät hoito- ja käyttösuunnitelmassa rajattuihin aarniosiin, joihin sisältyy myös alue-ekologisessa suunnitelmassa aarniometsiksi määriteltyjä luontokohteita. Näillä alueilla on paitsi mäntyvaltaisia, myös kuusivaltaisia metsiä ja sekametsiä, joissa on runsaasti lahoppua. Kuoleva ja kuollut lahoppu on merkittävä metsän rakennepiirre monen lintulajin, erityisesti tikkojen sekä uhanalaisten hyönteis- ja sienilajien kannalta. Neitijärven etelärannan niemien metsissä on mitattu retkeilyalueen korkeimmat lahoppumäärät, noin 70 m³/ha. Useimmilla aarniosien metsämaakuvioilla lahoppua on yli 6 m³/ha. Valtaosa lahoppuusta on mäntylahoppua. Lahoppuustoisimmista metsistä on löydetty männyllä kasvavat erittäin uhanalaiset kalkki- ja kanadankääpä. Lisäksi alue on 12 vaarantuneeksi luokitellun kääväkäs-lajin, mm. rustikan, hentohapra-, sirppi- ja lumokäävän, sekä kahdeksan silmälläpidettävän, mm. silo- ja riekonkäävän, elinympäristöä. Kaikkiaan retkeilyalueelta on löytynyt 80 kääväkäs-lajia. Nämä aarniometsät ovat myös useiden kololintujen, mm. pohjantikan ja palokärjen, elinympäristöä.

Suot

Retkeilyalueen suot ovat pääosin luonnontilaisia, ja ne kuuluvat yhdessä luonnonsuojelualueen soiden kanssa soidensuojelun perusohjelmaan, valtakunnallisesti merkittäviin soihin. Karsikko-, Kuikka- ja Vilakansuo ovat laajimpia yhtenäisiä suoalueita. Suoyhdistymätyypiltään suot kuuluvat lähinnä aapasoihin, ja ne ovat valtaosin karuja ja niukkaravinteisia, useimmiten tupasvillan vallitsemia lyhytkorsi- tai kalvakkanevoja sekä suursarojen vallitsemia suursaranevoja. Rahkarämeet ovat alueen karuimpia soita, jotka saavat kaikki ravinteet sadeveden mukana. Vesistöjen rantojen suot, kuten esimerkiksi Lakkapäänsuo, saavat ravinteita tulvaveden mukana ja niiden kasvillisuudessa on myös keskiravinteisten kasvupaikkojen lajeja, esimerkiksi pajuja ja kurjenjalkaa. Purojen ja pienten jokien varsilla on myös kuusivaltaisia saniais-, ruoho- ja heinäkorpia, joiden kasvillisuuteen kuuluvat mm. hiirenporras ja kastikat. Avosoiden linnustoon kuuluvat mm. kurki, kapustarinta, taivaanvuohi, kuovi ja pikkukuovi.

Vedet

Lieksanjoessa on vähäinen luonnonvarainen taimenkanta ja hiukan vahvempi harjuskanta. Luontaiseen lajistoon kuuluvat myös siika, säyne, hauki ja ahven. Alueen vesistöön on istutettu jo 1950-luvulta lähtien vaihtelevia määriä järvi- taimenta, järvilohia, kirjolohta, planktonsiikaa ja kuhaa.

Pohjaeläimet ovat keskeinen kalojen ravintokohde. Lieksanjoen pohjaeläimistöön kuuluu vesiperhosten ja päivänkorentojen sekä koskikorentojen toukkia, kovakuoriaisia ja luteita. Veden puhtautta ilmentävät monet huonoa vedenlaatua karttavat indikaattorilajit. Ruunaankoskelta löytyi myös uhanalaisia ja harvinaisia lajeja, kuten kovakuoriaisiin kuuluvat iso- ja vaskikuoksanen. Silmälläpidettäviä lajeja ovat luteisiin kuuluva virtalude ja vesiperhosiin kuuluva pohjansirvikäs. Uhanalaisista lajeista mielenkiintoisin on Haapavirtalta löytynyt vuosurvinen, isojen jokien virtapaikkojen päivänkorento, jonka toukat ovat lahkolle epätyypillisesti petoja. Ainoa tähänastinen havainto Fennoskandiasta on Kokemäenjoelta vuodelta 1904.

ALUEEN TÄHÄNASTINEN VIRKISTYS- JA MUU KÄYTTÖ

1 Yleistä

Lieksanjoki on vanhastaan ollut tärkeä kulkuväylä, jota pitkin on veneillä kuljettu rajan yli Pieliseltä Repolaan. Jo vuonna 1555 selostaa Nousia Karjalainen Ruunaan koskien kautta kulkevaa Iljan reittiä Laatokalta Vienan Kemiin (Potinkara 1997).

Ruunaan kylässä asui vuonna 1589 henkikirjojen mukaan vain yksi perhe, joka oli ortodoksinen. Vasta seuraavan vuosisadan lopulla tulivat luterilaiset asukkaat näille tienoille.

1800-luvun lopulla alkaneen Karelialismin aikoina Ruunaan kautta vaelsivat mm. Juhani Aho ja Samuli Paulaharju tutkimusmatkoilleen Vienan Karjalaan. Aluksi kuljettiin hevoskyydillä Lieksasta Pankakoskelle, Pankajärvi ylitettiin soutamalla ja Kalliolahdesta kuljettiin hevosen vetämillä purilailla Ruunaaseen, josta matkalaiset jatkoivat veneillä rajan ylitse Karjalaan.

Nämä rajaseudulla olevat suuret erämaa-alueet olivat lähipaikkakuntalaisten eränautinta- ja kaskialueita. Metsien arvon kohotessa kaskeaminen kiellettiin ja puutavarasavotat alkoivat.

2 Metsätalous

Lieksanjoen tuntumassa on hakattu metsiä viime vuosisadan puolivälistä lähtien. Aluksi hakattiin rantametsiä, mutta niiden loppuessa siirryttiin yhä kauemmaksi sivupurojen varsille. Likimain kaikki alueen metsät on ainakin kerran hakattu. Aina 1970-luvulle saakka metsien käsittely ei juurikaan eronnut yleisestä hakkuukäytännöstä. Vuonna 1973 julkaistun kansallispuistokomitean mietinnön jälkeen hakkuut ovat olleet vähäisiä.

Vuonna 1980 suoritettiin Kattilaniemen rantamilla pienehkö metsänhakkuu. Tällöin poistettiin 1960-luvulla aivan rantaan jätettyjä kapeita puuvyöhykkeitä, jotka olivat jäämassojen ja tuulen pirstomia. Samalla tehtiin Airovirran alapuolella rantametsien harvennushakkuuta, jotka jäivät kesken hakkuista nousseen keskustelun takia. Osaltaan tämä ”viimeinen savotta” lienee jouduttanut alueesta tehtäviä päätöksiä.

Retkeilyalueen perustamisen jälkeen alueella on hakkuilla käsitelty metsiä yhteensä noin 400 hehtaarin alalla, joka on noin puolet suunnitellusta pinta-alasta. Erityisesti vanhempien ikäluokkien väljennyshakkuuta on tehty huomattavasti suunniteltua vähemmän. Syitä eroon ovat mm. suunnitelmakaudella muuttuneet metsänhoitosuosituksot ja -ohjeet, yleinen luonnon monimuotoisuuden ja metsien virkistysarvojen korostuminen sekä Lieksan valtionmaiden alue-ekologisen suunnitelman ja Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelman asettamat alueen metsien käsittelyä koskevat rajoitukset.

3 Uitto

Kun järeä puutavara alkoi käydä kaupaksi 1800-luvun puolivälin jälkeen mm. Joensuun seudulle perustettujen sahalaitosten myötä, tuli Lieksanjoesta tärkeä uittoväylä. Asiakirjojen mukaan Lieksanjoen uittohistoria ulottuu varmuudella vuoteen 1860 (Oksanen 2001). Talvisin matkasivat satalukuiset miehet hevosineen niin Suomen puoleisille kuin myös itärajan takaisille suurille hakkuutyömaille. Keväällä jokivarteen ajettu puutavara vieritettiin veteen ja uitettiin Suomen sahoille.

Uittotyöt Lieksanjoella jatkuivat vuoteen 1984 saakka ja rajauittona Matonien vuoteen 1986. Uiton helpottamiseksi jokea varustettiin vuosikymmenien kuluessa erilaisilla uittorakenteilla ja -laitteilla ja hankalimpia koskialueita perattiin. Sotien jälkeen kaivettiin Ruunaanjärven ja Paasivirran välille uittokanava. Lieksanjoen uittosäätö purettiin vuonna 1993, minkä jälkeen väylän uittolaitteet poistettiin. Jäljelle jäivät ainoastaan kiviset uittopadot Haapavitjan alaosaan, Neitikoskelle (Ämmäkoski) ja Siikakoskelle sekä lyhyt pätkä puomitusta Naaraan sillanpieleen. Alueella olleista uittokämpistä Neitiniemi ja Kattilakoski ovat siirtyneet Metsähallituksen hallintaan.

Lähes kaikkia jokeen laskevia pikkujokia ja puroja on käytetty aikanaan uittoväylinä ja niihin on tehty uiton vaatimia rakennelmia.

4 Metsästys ja kalastus

Jo varhaisista eränautinta-ajoista saakka on Ruunaankoskien varsilla harjoitettu metsästystä ja varsinkin kalastusta. Olihan Lieksanjoki ennen sen suupuoleen 1960-luvulla rakennettuja voimalaitoksia tunnettu ja arvostettu lohijoki. Lohen ja taimenen ohella saatiin mm. harjusta, siikaa, säynettä ja haukea.

Eräät urheilukalastajat kävivät jo 1900-luvun alussa koskilla lohenpyynnissä. Pääosa pyytäjistä oli kuitenkin paikallisia kotitarve- ja ammattikalastajia.

Retkeilyalueen perustamisen ja rakentamisen ansioista kosket ovat tulleet helpommin tavoitettaviksi. Ruunaan koskien tultua Metsähallituksen virkistyskalastusalueeksi niiden maine hyvinä kalakoskina on levinnyt ympäri maata. Isutuskalaa ja sen ohessa vielä luonnonvaraisena esiintyvää taimenta ja harjusta tavoitteleekin vuosittain 4 000–5 000 kalastajaa, ja kalastusvuorokausien määrä on noin 10 000.

5 Retkeilykäyttö

Ennen retkeilyalueen perustamista oli alueen retkeily pääosin kalastus- ja metsästysluontoista. Kun Ruunaan alue tuli ”koskisodan” aikana julkisuuteen, kiinnostuivat monet retkeily- ja matkailualan henkilöt alueen retkeilymahdollisuuksista. Vanhoja metsä- ja uittopolkuja vaellettiin vuosi vuodelta enenevin joukoin. Samalla suosituimpiin maisemakohteisiin syntyi lukuisia heikkokuntoisia ja huoltamattomia nuotio- ja telttailupaikkoja sekä hajanainen polkuverkosto. Myös alueen tieverkosto oli heikkokuntoista.

Retkeilyalueen perustamisen ja palveluvarustuksen rakentamisen sekä alueella toimivien matkailuyrittäjien tarjoamien ohjelma-, majoitus- ja matkailupalvelujen ansiosta alueen kävijämäärät ovat kasvaneet tasaisesti ja viime vuosina on arvioitu alueelle tehdyn vuosittain noin 100 000 käyntikertaa.

6 Veneily, koskenlasku ja vesiretkeily

Menneinä vuosisatoina Lieksanjoki toimi tärkeänä veneilyväylänä rajan molemmin puolisessa kanssakäymisessä. Tieverkoston kehittyessä ja rajan sulkeutuessa joen merkitys väheni, olivathan pyörteiset kosket hankalia kulkea. Uittotöiden yhteydessä veneitä jouduttiin kuitenkin siirtelemään koskikohdilla ja näin kehittyi useita taitavia koskenlaskijoita.

Enso-Gutzeit Oy:n Pankakosken tehtaiden toimesta järjestettiin 1960-luvulta alkaen koskenlaskuretkiä lähinnä tehtaan vieraille. Varsinainen yleisölle tarkoitettu koskenlaskutoiminta alkoi 1970-luvun alkupuolella, jolloin lieksalainen matkailuyrittäjä Kalevi Makkonen aloitti kokeiluluontoisen veneliikenteen Ruunankoskilla. Nykyisin alueella toimii 7 koskenlaskupalveluja tuottavaa yritystä ja koskenlaskijoita on ollut noin 20 000–30 00 henkilöä vuosittain.

Retki- ja koskimelontaan Lieksanjoki tarjoaa erinomaiset olosuhteet. Erityisesti Neitikoski on suosittu koskimelontakohde, jossa on järjestetty erilaisia koskimelontapahtumia ja -kilpailuja.

7 Muu käyttö

Vielä sodan jälkeisinä vuosina on eräillä jokien ja purojen luhta-alueilla niitettiin luonnonheinää. Muutamilla lähiseudun tiloilla oli omia lohkottuja niittypalstoja. Niistä osa on siirtynyt tilan myynnin myötä takaisin valtiolle.

Marjastus- ja sienestysalueena nämä venereittien rantamaisemat ovat aina olleet suosiossa. Alueella on monia tunnettuja lakkasoita, joista valtaosa on vieläkin luonnontilassa. Tervan- ja hiilenpolttoa ei alueella ole sanottavasti harjoitettu.

Ruunaankoskilla on järjestetty tukkilaiskisoja ja takavuosina kuvattu joidenkin tukkilaiselokuvien koskenlaskukohtauksiakin.

ALUEEN MAAPOHJAN JA PUUSTON KUVAUS

Alueen maapohjan ja puuston kuvauksessa käytettävät tiedot perustuvat pääosin vuosina 1993–1994 tehdyn Lieksan yksikön metsätalouden tarkastuksessa kerättyihin tietoihin, joita on päivitetty osalla aluetta Lieksan alue-ekologisen suunnittelun yhteydessä vuonna 1997.

1 Retkeilyalueen maapinta-ala pääryhmittäin ja puusto

Ruunaan retkeilyalueen metsämaan osuus maapinta-alasta on noin 75 %, mikä on suhteellisesti hieman vähemmän kuin Lieksan valtion mailla keskimäärin (taulukko 4). Vastaavasti joutomaiden suhteellinen osuus noin kaksinkertainen.

Retkeilyalueen metsämaan puuston keskitilavuus tarkasteluhetkellä on noin 170 m³ hehtaarilla, ja se on likimain kaksinkertainen verrattuna Lieksan valtion maiden talousmetsiin. Toisaalta tilavuus edustaa keskimääräistä erikoismetsien hehtaarikohtaista puuston tilavuutta. Erityisen runsaspuustoisia ovat retkeilyalueen aarniosat, joilla metsämaan keskimääräinen kuutiotilavuus on lähes 220 m³ hehtaarilla.

Taulukko 4. Alueen maapinta-ala (pl. rakennettu maa ja tiet) ja puusto pääryhmittäin puisto- ja aarniosalla.

	Pinta-ala, ha	Puusto, m ³	Puusto, m ³ /ha
Puisto-osa			
– metsämaa	1 505	239 300	159
– kitumaa	105	2 200	21
– joutomaa	319		
Aarniosa			
– metsämaa	369	80 400	218
– kitumaa	71	1 800	25
– joutomaa	103		
Yhteensä			
– metsämaa	1 874	319 700	171
– kitumaa	177	4 000	23
– joutomaa	422		

2 Suot ja soiden ojitustilanne

Retkeilyalueen maapinta-alasta turvemaita on lähes 40 % (taulukko 5), mikä vastaa Lieksan alueen keskimääräistä tilannetta. Soista on ojitettu vajaa viidesosa, ja ojitetut suot sijaitsevat käytännössä puisto-osalla. Ojituksia alueella on tehty ympäröiviin metsätalousalueisiin verrattuna huomattavasti vähemmän, joten retkeilyalueelta löytyy luonnontilaisia ja laajoja, yhtenäisiä suoalueita, kuten esimerkiksi Vilakansuo, Kuikkasuo ja Kasarmisuo.

Taulukko 5. Turvemaiden pinta-ala ja ojitustilanne puisto- ja aarniosalla.

	ha	% maa- alasta	Ojittamaton		Ojitettu	
			Ha	%	Ha	%
Puisto-osa						
– korpi	97	3,9	49	5,2	46	4,8
– räme	425	17,0	310	32,6	116	12,2
– neva	151	6,0	141	14,8	9	0,9
Aarniosa						
– korpi	63	2,5	63	6,6		0,0
– räme	137	5,5	137	14,4	1	0,1
– neva	77	3,1	78	8,2		0,0
Yhteensä						
– korpi	160	6,4	112	11,8	46	4,8
– räme	562	22,5	447	47,1	117	12,3
– neva	228	9,1	219	23,1	9	0,9
Yhteensä	950	38,1	778	81,9	172	18,1

3 Kasvillisuusluokat

Kasvillisuusluokittain tarkasteltuna retkeilyalueen metsämaat ovat hieman karumpia kuin Lieksan valtionmaat keskimäärin (taulukko 6). Tyypillisin kasvupaikka on kuivahko kangas, jota on lähes neljä viidennestä metsämaasta. Tuoreita ja kuivia kankaita on suunnilleen yhtä paljon, noin kymmenesosa metsämaan pinta-alasta. Aarniosalla on tuoreita kankaita ja kuivia kankaita suhteellisesti hieman enemmän kuin puisto-osalla. Kasvupaikkojen karuudella on selvä vaikutus myös alueen puulajijakaumaan.

Taulukko 6. Alueen pinta-ala metsämaalla kasvupaikkaluokittain puisto- ja aarniosalla.

	Puisto-osa		Aarniosa		Yhteensä	
	Ha	%	Ha	%	Ha	%
Lehdot	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Lehtomaiset kankaat	1	0,1	0	0,0	1	0,1
Tuoreet kankaat	96	6,4	72	19,5	168	9,0
Kuivahkot kankaat	1 236	82,1	236	64,0	1 472	78,5
Kuivat kankaat	172	11,4	61	16,5	233	12,4
Karukkokankaat		0,0		0,0	0	0,0
Kalliokot		0,0		0,0	0	0,0
Yhteensä	1 505	100,0	369	100,0	1 874	100,0

4 Puuston ikäluokkajakauma

Retkeilyalueella on suunnitteluhetkellä eri ikäluokkia melko tasaisesti (taulukko 7). Verrattuna talousmetsiin vanhempia, yli 100-vuotiaita metsikköjä on runsaasti, yhteensä lähes puolet metsämaan pinta-alasta. Erityisesti aarniosan puusto on vanhaa. Siellä yli 100-vuotiaiden metsien pinta-ala on lähes 80 % metsämaan pinta-alasta ja metsät muodostavat laajoja, yhtenäisiä vanhan metsän alueita.

Taulukko 7. Ikäluokkien osuudet metsämaalla puisto- ja aarniosalla.

Ikäluokka	Puisto-osa		Aarniosa		Yhteensä	
	Ha	%	Ha	%	Ha	%
0–20	24	1,6	4	1,1	28	1,5
21–40	149	9,9	41	11,1	190	10,1
41–60	202	13,4	16	4,3	218	11,6
61–80	257	17,1	1	0,3	258	13,8
81–100	264	17,5	17	4,6	281	15,0
101–120	116	7,7	26	7,0	142	7,6
121–140	212	14,1	28	7,6	240	12,8
141–160	171	11,4	128	34,7	299	16,0
161–180	110	7,3	105	28,5	215	11,5
181–	0	0,0	3	0,8	3	0,2
Yhteensä	1 505	100	369	100	1 874	100,0

5 Puuston puulajivaltaisuus

Ruunaan retkeilyalueen metsät ovat mäntyvaltaisia (taulukko 8). Mänty on pääpuulajina peräti 97 %:lla metsämaan pinta-alasta. Kuusi- ja erityisesti koivuvaltaisia metsiä esiintyy pienialaisesti alueen rehevimmillä maapohjilla. Toisaalta vanhemmissa metsiköissä lehtipuun suhteellinen osuus vähenee luontaisen kehityksen edetessä.

Taulukko 8. Puulajivaltaisuus metsämaalla puisto- ja aarniosalla.

	Puisto-osa		Aarniosa		Yhteensä	
	Ha	%	Ha	%	Ha	%
Mänty	1 208	80,3	228	61,8	1 436	76,6
Mänty seka	268	17,8	115	31,2	383	20,4
Kuusi	2	0,1	10	2,7	12	0,6
Kuusi seka	11	0,7	14	3,8	25	1,3
Koivu	6	0,4	1	0,3	7	0,4
Koivu seka	10	0,7	1	0,3	11	0,6
Yhteensä	1 505	100,0	369	100,0	1 874	100,0

METSIEN HAKKU- JA HOITOSUUNNITELMA

1 Yleistä

Ruunaan retkeilyalueen suunnittelukauden 2001–2010 metsienkäsittelyratkaisut perustuvat aluetta koskevaan lainsäädäntöön, voimassa oleviin metsienkäsittelyohjeisiin ja -suosituksiin (Korhonen & Savonmäki 1997), Itä-Suomen luonnonvarasuunnitelman ja Lieksan alue-ekologisen suunnitelman aluetta koskeviin päätöksiin, Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman projektiryhmän alueelle asettamaan tavoittilaan sekä hoito- ja käyttösuunnitelman kuviokohtaisiin toimenpide-esityksiin. Taulukossa 9 on esitetty retkeilyalueen puustososan metsämaalla olevien erityiskohteiden pinta-alat sekä metsätaloustoiminnan piirissä oleva pinta-ala.

Taulukko 9. Ruunaan retkeilyalueen metsämaalla olevat erityiskohteet ja metsätaloustoiminnan piirissä oleva pinta-ala (ha). Luontokohteiden ja lajiesiintymien koodit viittaavat Metsähallituksen alue-ekologisessa suunnittelussa käytettyihin luonto- tms. erityiskohteiden koodeihin.

Metsämaa yhteensä	1 874
– aarniosa	–369
– luontokohteet 500–599 ja lajiesiintymät 411–419	–174
– lajiesiintymät 421–429	–5
– ojittamattomat turvemaat ja ojituskelvottomat ojitetut turvemaat	–57
– toiminnan ulkopuoliset alueet	–32
Metsätaloustoiminnan piirissä oleva pinta-ala	1 269

Puustoa (v. 2000) metsätaloustoiminnan piirissä oleva metsämaalla on noin 185 000 m³ ja vuotuinen kokonaiskasvu on noin 5 200 m³.

2 Metsienkäsittelyn periaatteet

Retkeilyalueella harjoitetaan ulkoilun, maisemanhoidon, luontomatkailun ja luonnonsuojelun tarpeet ja rajoitukset huomioon ottavaa metsätaloutta. Puuston käsittelyn päämääränä on parantaa alueen ulkoilu- ja maisema-arvoja sekä säilyttää puusto elinvoimaisena. Kiertoaikana käytetään ylipitkää kiertoaika (1,7 x ohjekiertoaika, taulukko 10). Metsien käsittelyssä ratkaisut pyritään suunnitellaan pitemmälle aikavälille ja pinta-alallisesti laajemmille kokonaisuuksille.

Taulukko 10. Puuston uudistamisikä (vuosia) kasvupaikkaluokittain.

Kasvillisuusluokka	Mänty	Kuusi	Koivu ja leppä
Lehtomainen kangas ja lehto	136	128	102
Tuore kangas	145	145	102
Kuivahko kangas	153	153	102
Kuiva ja karukkokangas	187	153	85

Metsien hoidon toimenpiteet suunnitellaan tulosalueiden yhteistyönä. Alueen käyttäjien, matkailuyrittäjien ja muiden sidosryhmien näkemykset ja toiveet otetaan toiminnan suunnittelussa huomioon Metsähallituksen osallis-tavan suunnittelun periaattein.

Aarniosalla ei tehdä metsätaloudellisia toimenpiteitä.

Puisto-osalla harjoitetaan varovaista metsätaloutta. Taimikonhoidossa ja hakkuissa pyritään maiseman monipuolistamiseen ja säilyttämään puusto elinvoimaisena. Käsittelyratkaisuihin maisemanäkökohtien ja ulkoiluvarjojen ohella luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen otetaan korostetusti huomioon.

Taimikonhoidossa säilytetään kasvupaikalle sopiva ja maisemallista vaihtelua antava lehtipuusekoitus. Kasvatettavien puulajien lisäksi säästetään maisemaa parantavia ja metsien monimuotoisuutta lisääviä puulajeja.

Kasvatus- ja väljennyshakkuilla ohjataan puuston kehittymistä puistomaiseksi ja järeäksi. Tavoitteena on turvata puuston elinvoimaisuus ja toisaalta aikaansaada pienipiirteinen, vaihteleva ja alueen käyttäjän kannalta miellyttävä metsä, jossa voi olla ikä- ja pituuseroja sekä aikaisemman puusukupolven ylispuita yksittäin tai ryhminä. Väljennyshakkuista voidaan tehdä uudistuskypsissä ja metsähoidollisesti yli-ikäisissä metsissä. Väljennyshakattavissa uudistuskypsissä metsissä voidaan tehdä metsän uudistumiseen tähtääviä toimenpiteitä.

Uudistamisessa luontainen uudistaminen on ensisijainen menetelmä. Siemenpuuhakkuun ohella voidaan käyttää myös suojuspuu- ja kaistalehakkuita. Viljelyhakkuuta käytetään vain, mikäli luontaisen uudistamisen edellytyksiä ei ole. Tarvittaessa molempia menetelmiä voidaan yhdistää samalla uudistusalueella. Uudistusalan koko on korkeintaan 3 hehtaaria. Siemen- ja suojuspuuhakkuissa suositaan ryhmittäisyyttä. Viljelyhakkuualoilla säästöpuista pyritään muodostamaan ryhmiä tai pieniä metsiköitä lehtipuita suosien. Uudistusaloille jätetään säästöpuuta tavanomaista enemmän ja siemenpuut voidaan jättää joillekin uudistusaloille pysyvästi. Uudistusalojen maanpinnan käsittelyssä käytetään tarvittaessa uudistusalueelle sopivia mahdollisimman kevyitä menetelmiä.

3 Hakkuuesitys

Taulukossa 11 on esitetty ohjeellinen hakkuuesitys hakkuutavoittain vuosille 2001–2020. Esityksen perustana ovat edellä kerrotut päätökset ja tässä selostetut retkeilyalueen metsien hoidon- ja käytön periaatteet. Lopulliset ratkaisut tehdään toimenpidesuunnittelun yhteydessä kuviokohtaisesti edellä esitettyjen periaatteiden mukaisesti.

Taulukko 11. Hakkuuesitys vuosille 2001–2010.

Osasto	Ensi- harvennus		Väljennys- hakkuu		Siemen-/suojus- puuhakkuu		Viljely- hakkuu		Siemen-/suojus- puiden poisto	
	ha	m ³	ha	m ³	ha	m ³	ha	m ³	ha	m ³
111	30	1 200	25	1 050	1	100	1	100	6	850
112	35	1 000	93	4 300	16	650	2	300	12	2 300
113	45	1 450	119	5 250	5	250			4	550
114	12	400	39	1 850	3	150	2	500	2	300
Yhteensä	122	4 050	276	12 450	25	1 150	5	900	24	4 000

Tavoitteena on tehdä metsienkäsittelyn toimenpidesuunnitelmia suunnittelu-ajanjaksolla yhteensä noin 450 hehtaarin alalla ja laskennallinen vuotuinen hakkuukertymä on keskimäärin 2 000–2 500 m³.

20.6.2001

0701L0232-26

Lausuntopyyntönne Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelmasta 30.5.2001

Pohjois-Karjalan ympäristökeskus toteaa lausuntonaan Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelmasta seuraavaa:

Natura-arviointi

Ruunaan retkeilyalue kuuluu Ruunaan Natura-alueeseen (FI0700045), johon sisältyvät lisäksi Ruunaanjärvi ja Ruunaan luonnonsuojelualue. Retkeilyalueen maa-alueilla Naturan toteutustapana on ulkoilulaki. Ruunaan hoito- ja käyttösuunnitelma sisältää arvioinnin suunnitelman mukaisten ratkaisujen vaikutuksesta Natura-alueen luonnonarvoihin. Vaikutuksia on tarkasteltu niiden luontotyyppien kannalta, joiden perusteella kohde on otettu Suomen Natura 2000 -verkostoehdotukseen. Tällöin on arvioitu erityisesti vaikutuksia boreaalsiin luonnonmetsiin, koska retkeilyalueen puisto-osalla harjoitetaan metsätaloutta.

Kaikki boreaalisiksi luonnonmetsiksi luokitellut metsät jätetään hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan metsänkäsittelyn ulkopuolelle. Myöskään boreaalisia luonnonmetsiä ympäröiville rajoitetussa metsätaloustaloudessa oleville alueille ei osoiteta sellaisia toimia, jotka heikentäisivät boreaalisten luonnonmetsien luonnonarvoja. Näiden periaatteiden mukaan toimittaessa Natura-alueen luonnonmetsät säilyvät tavoitteiden mukaisesti. Boreaalisen luonnonmetsän alueita on Natura-tietolomakkeen mukaan 32 % Ruunaan Natura-alueesta (mukaan lukien hoito- ja käyttösuunnitelma-alueen ulkopuoliset osat). Retkeilyalueen luonnonmetsien määrää ei kuitenkaan ole suunnitelmassa eritelty.

Valtaosa Ruunaan boreaalisiksi luonnonmetsiksi luokitelluista metsistä sijaitsee Ruunaan luonnonsuojelualueella (hoito- ja käyttösuunnitelma-alueen ulkopuolista aluetta) sekä retkeilyalueen aarniosissa, luontokohteilla ja muilla toiminnan ulkopuolisilla alueilla. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa on lisäksi luettu boreaalsiin luonnonmetsiin retkeilyalueen puisto-osan metsiä, joissa lahoppuun määrä on yli 20 kuutiometriä hehtaarilla. Ympäristökeskuksen kanssa suunnitelman valmisteluvaiheessa käytyjen keskustelujen mukaan luonnonmetsiksi luetaan *kaikki* mainitun lahoppuun minimimäärän sisältävät metsät; hoito- ja käyttösuunnitelmassa käytetty ilmaisu "metsiä" on tässä suhteessa epäselvä. Samalla jää epäselväksi, onko alueella rakennepiirteiltään boreaalisiksi luonnonmetsiksi luokiteltavia metsiä, joissa lahoppumäärä on alle 20 kuutiometriä hehtaarilla.

Natura-arvioinnin riittävyyden arviointi edellyttää, että suunnitelmaan sisällytetään kartat metsien ikärakenteesta sekä kuvioiden lahopuumääristä ja kaikki Natura 2000 -luontotyyppioppaan mukaan boreaaliseksi luonnonmetsäksi määriteltävät metsät osoitetaan kartalla. VMI-9:n mukaan Etelä-Suomessa suojelualueiden yli 100 -vuotiaiden metsien lahopuumäärä on keskimäärin 9,7 m³/ha ja talousmetsissä 3,3 m³/ha (ESSU-mietintö). Näiden lukujen valossa suunnitelmassa esitetty lahopuumäärän raja-arvo 20 m³/ha on korkea. Siksi tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen onko alueella vielä 10-20 m³/ha lahohopuuta sisältävissä metsissä boreaaliseksi luonnonmetsiksi luokiteltavia metsiä.

Natura-alueen aapasoille, puustoisille soille ja muille turvemaille hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei osoiteta metsätaloustoimia tai muita luonnonarvoja muuttavia toimia. Lisäksi hoito- ja käyttösuunnitelmassa kirjatut uudet palvelurakenteet sijoitetaan alueille, joilla ei ole luontodirektiivin mukaisia luontotyyppisiä. Näiltä osin Natura-alueen perusteena olevat luontotyytit on otettu asianmukaisesti huomioon. Ojittamattomien soiden ohella myös ojituskelvottomat ojitetut turvemaat jätetään kaiken metsätaloudellisen toiminnan ulkopuolelle. Tietolomakkeella esitettyjen suoluontotyyppien alat on tarpeellista esittää luonnonmetsien tavoin kartalla.

Ruunaan Natura -tietolomakkeella on lueteltu myös alueella esiintyvät luontodirektiivin liitteen II lajit. Vaikka alueelle esitetyt toimet eivät vaikuttaisikaan näiden lajien esiintymiseen alueella, arvioinnissa olisi hyvä tarkastella suunnitelmaa lyhyesti myös luontodirektiivin liitelajiston kannalta. Lisäksi tietolomakkeella on lueteltu lähes 20 lintudirektiivin liitteen I lintulajia. Näiden elinympäristöistä vähintään merkittävä osa on yhteneviä luontodirektiivin mukaisten luontotyyppien kanssa. Lyhyt katsaus luontodirektiivin mukaisten alueiden luonnontilaisena säilyttämisen merkityksestä lintudirektiivin liitelajistolle täydentäisi osaltaan tehtyä tarkastelua.

Natura-arvioinnissa on todettu, että hoito- ja käyttösuunnitelman ratkaisut eivät heikennä niitä luontotyyppisiä, joiden perusteella alue on sisällytetty Natura 2000 -verkostoon. Tällainen arviointi on sinänsä riittävä, mutta edellä mainitun karttatarkastelun avulla on varmistettava, että luontodirektiivin tarkoittamia luonnonmetsiä ei jää metsätalouden piiriin. Luontotyyppisiä koskevan tarkastelun perusteella voidaan arvioida, että direktiivilajistoon ei kohdistu sellaisia vaikutuksia, jotka edellyttäisivät perusteellisempaa tarkastelua. Hoito- ja käyttösuunnitelman Natura -arvioinnissa tulisi kuitenkin käsitellä lajistoa lyhyesti siten, että myös näiltä osin vaikutukset osoitetaan arvioiduiksi.

Muita huomautuksia

Ympäristökeskus pitää hyvänä ratkaisuna, että retkeilyalueen syrjäosa jätetään vapaaksi palveluvarustuksesta. Samoin ympäristökeskus pitää oikeansuuntaisena kehittämisenä kalastusjärjestelyjen muuttamista luontaisten kalakantojen hyödyntämiseen.

Suunnitelman mukaan alueella ei ole uusien teiden rakennustarpeita. Suunnitelmassa olisi syytä myös arvioida aiheuttavatko metsien käsittelysuunnitelmat uusien teiden rakentamistarpeita. Suunnitelmassa tulisi myös arvioida onko alueella tarvetta katkaista tai jopa ennallistaa olemassa olevaa, tarpeettomaksi käynnyttä metsätieverkostoa.

Suunnitelman mukaan retkeilyalueen vesistöissä on kielletty vesiskootterin käyttö. Moottorikelkkailun periaatteet on esitetty selkeästi. Lisäksi tulisi määritellä tarpeelliset rajoitukset mönkijöiden maastokäytölle.

Suunnitelmassa on ehdotettu hakkuita yhteensä 520 ha:n alueelle seuraavan 10-vuotisjakson aikana. Lopullisessa suunnitelmassa tulisi yksityiskohtaisemmin esitellä eri käsittelytapojen pinta-alat ja hakkuutavoitteet (esimerkiksi taulukossa).

Ruunaan retkeilyalueen puisto-osan metsien hoidosta on esitetty yleisenä linjauksena mm. puuston säilyttäminen elinvoimaisena. Metsien hoidossa todetaan käytettävän pidentettyä kiertoaikaa ja uudistettavan uudistuskypsiä metsiä vähitellen. Tarkemmin toimenpiteitä on esitty kuviokohtaisesti seuraavalla 10 vuoden aikajaksolla. Ympäristökeskus pitää tärkeänä, että puisto-osan metsien hoidolle määriteltäisiin selkeämmät kuviokohtaiset tavoitteet myös pitemmällä aikavälillä ainakin maisemallisesti arvokkaiden (ae-suunnitelman maisema-alueet) ja laajojen käsittelykuvioiden osalta sekä rakenteensa ja lahopuumääränsä perusteella monimuotoisuuden suojelun kannalta tärkeissä metsissä, jotka eivät täysin täytä Natura-alueen luonnonmetsien edellytyksiä. Esimerkiksi suunnittelualueen pohjoiskulmassa ja Kattilajärveen luoteesta työntyvässä niemessä on vesistöistä vain kapean suojavyöhykkeen erottamia laajoja harvennettavia / väljennettäviä alueita, joille olisi tärkeää määrittää myös pitkän aikavälin tavoitteet metsän hoidon, luonnon monimuotoisuuden ja maisemansuojelun näkökulmista.

Karttatarkastelun perusteella seuraavat hakkuusuunnitelman kuviot näyttäisivät olevan alue-ekologisen suunnitelman arvokkaita luontokohteita:

- Vilakansuon eteläosan kuvio nro 145 (muu harvennus/väljennys)
- Kuikkalammen ja Murronjärven välinen kuvio nro 154 (muu harvennus/väljennys)
- Iso Onkilammen länsipuolinen kuvio nro 126 (ensi harvennus)
- Murronjärvenkankaalla (kuvionro ei erotu kartalla) (muu harvennus/väljennys)

Suunnitelmassa on ehdotettu merkittävä määrä ensiharvennuksia. Karttatarkastelun perusteella nämä sijoittuvat valtaosin aiemmin ojitetuille turvemaille, joten niillä tultaneen harvennusten jälkeen tekemään kunnostusojituksia. Suunnitelmassa olisi syytä esitellä kunnostusojitussuunnitelmien määrä ja aiotut vesiensuojelutoimenpiteet sekä arvioida kunnostusojitusten vesistövaikutukset. Tämä on oleellisen tärkeää Ruunaan kalastusolojen ja niiden kehittämisen sekä muun vesien virkistyskäytön kannalta. Tässä yhteydessä on syytä harkita, ovatko kunnostusojitukset lainkaan sopivia retkeilyalueella, jonka keskeisin osa ovat vesistöt ja niiden virkistyskäyttö.

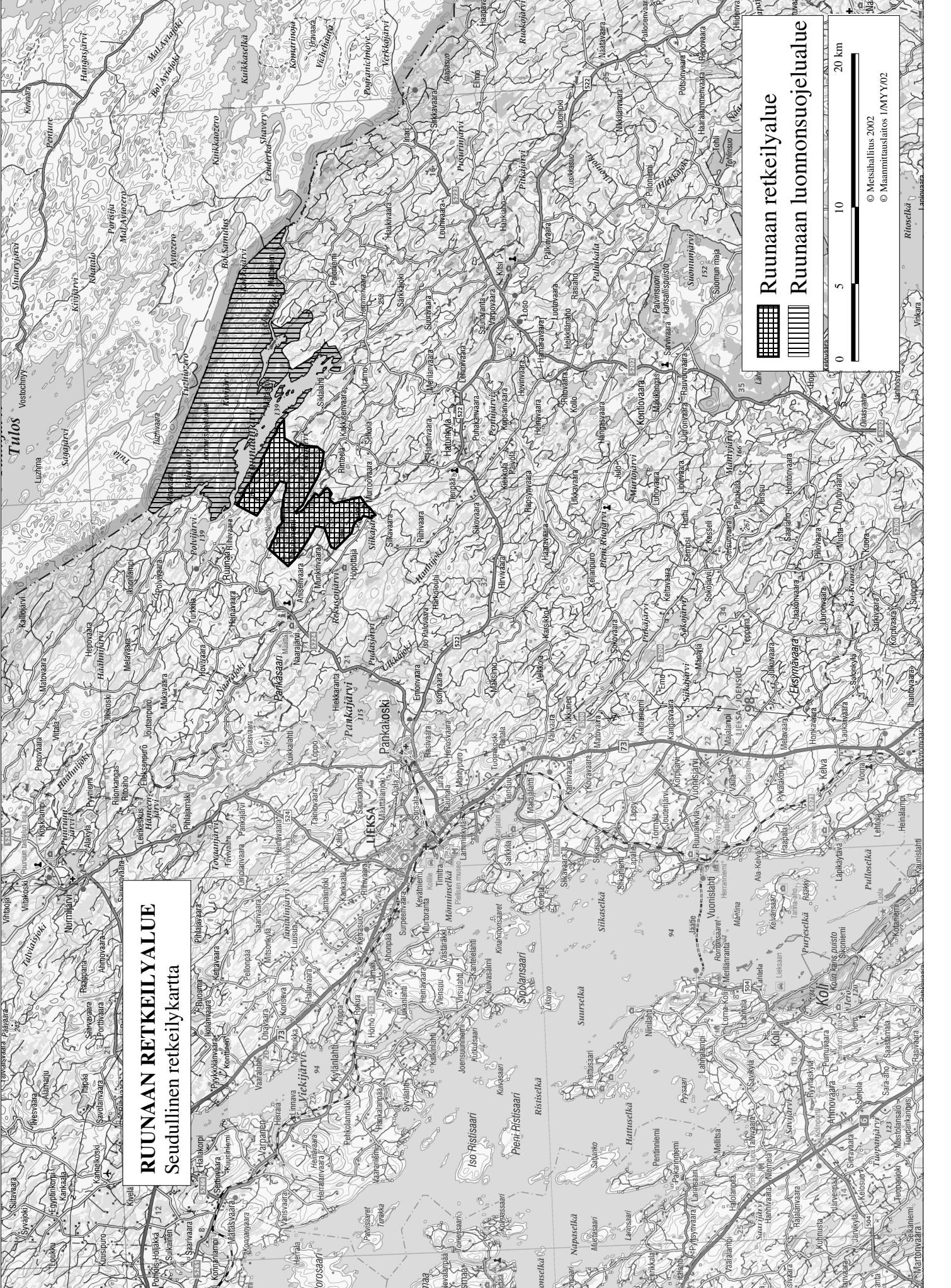
Suunnitelman mukaan ojituskelvottomat ojitetut turvemaat jätetään kaiken metsätaloudellisen toiminnan ulkopuolelle. Suunnitelmassa on syytä myös tarkastella sitä, missä määrin alueella on tarvetta aktiiviseen ennallistamiseen (suot, purot ym.). Lopulliseen suunnitelmaan olisi syytä sisällyttää alueen ennallistamissuunnitelma sekä sen käytännön toteutusmahdollisuudet (rahoitus). Ennallistamisen kautta olisi mahdollista tukea retkeilyalueen vesien virkistyskäytön ja luonnon monimuotoisuuden kehittämistä.

Luonnonsuojelupäällikkö

Juha Hämäläinen

Biologi

Sirkka Hakalisto

RUUNAAAN RETKEILYALUE
Seudullinen retkeilykartta

Ruunaan retkeilyalue

Ruunaan luonnonsuojelualue

0

5

10

20 km

© Metsähallitus 2002

© Maamittauslaitos IMY/02

RUUNAAN RETKEILYALUE

Hoidon- ja käytön osa-aluejako

HOIDON- JA MAANKÄYTÖN OSA-ALUEJAKO

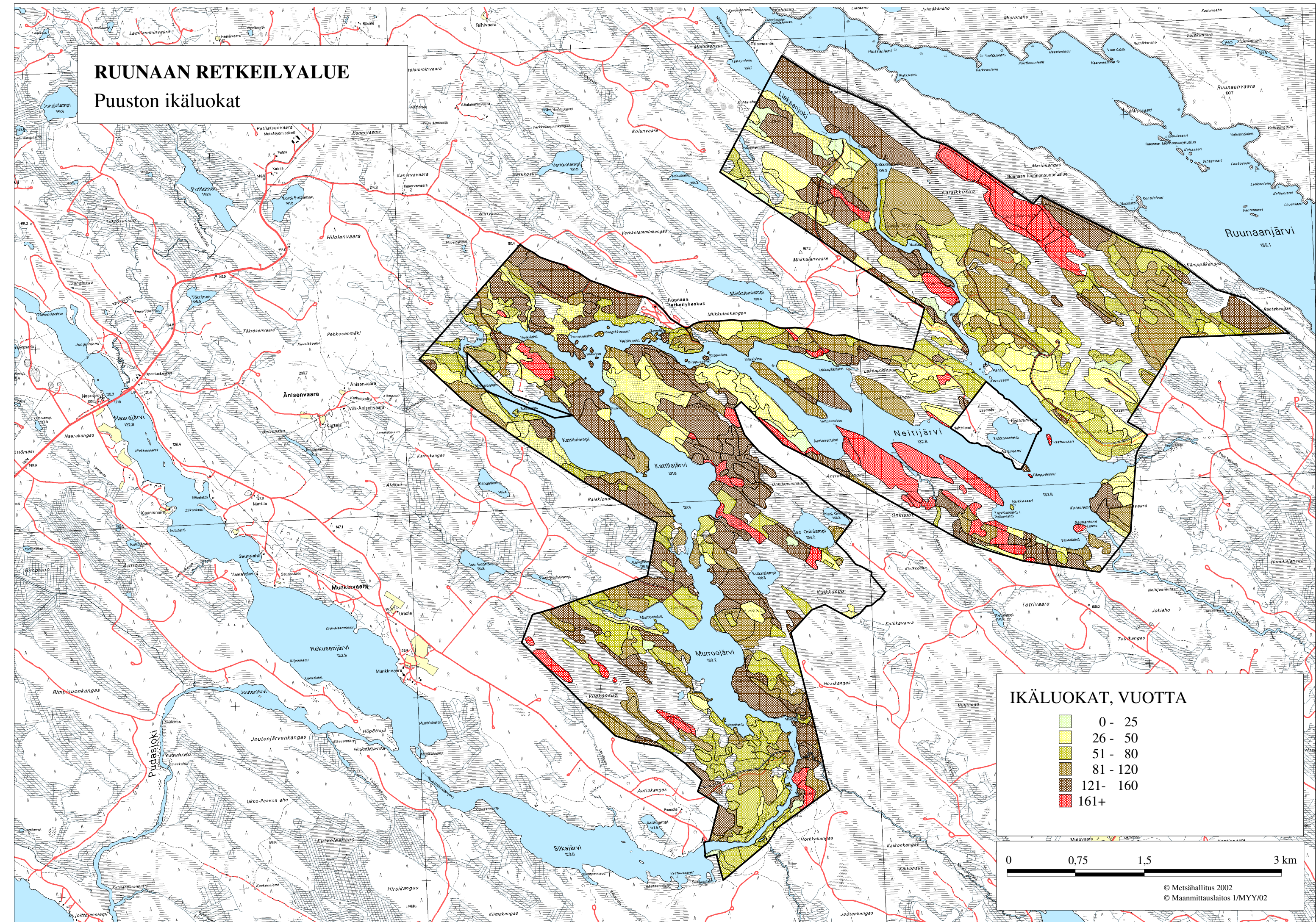
- Matkailualue
- Aarniosa
- Syrjäosa

0 0,75 1,5 3 km

© Metsähallitus 2002
© Maanmittauslaitos 1/MYY/02

RUUNAAN RETKEILYALUE

Puuston ikäluokat

RUUNAAN RETKEILYALUE

Alue-ekologinen suunnitelma

ALUE-EKOLOGINEN SUUNNITELMA

- Luontokohteet
- Kulttuurikohteet
- Riistakohteet
- Maisemakohteet

0 0,75 1,5 3 km

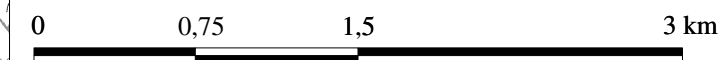
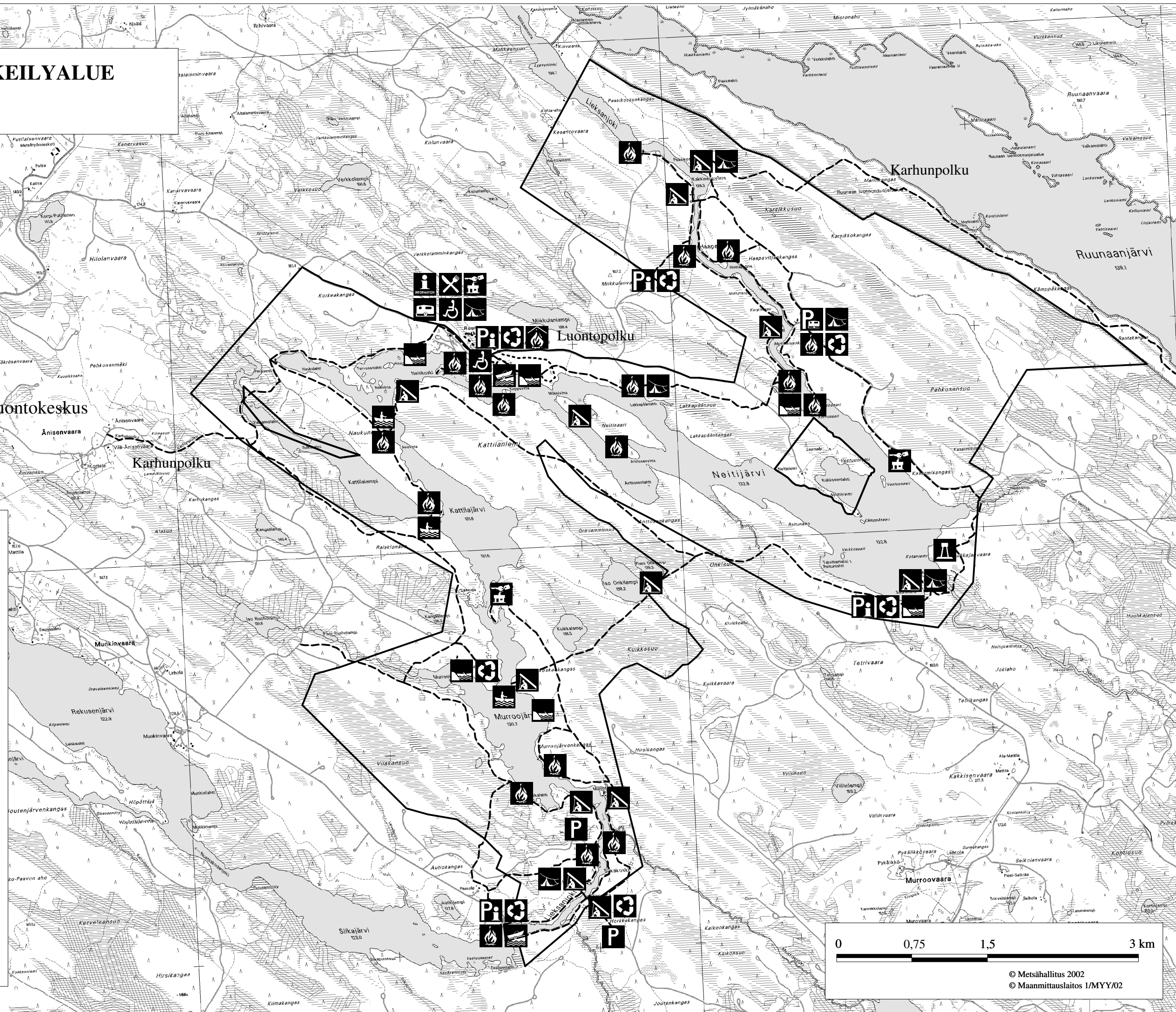
© Metsähallitus 2002
© Maanmittauslaitos 1/MYY/02

RUUNAAN RETKEILYALUE

Palveluvarustus

PALVELUVARUSTUS

- Laavu ja nuotiopaikka
- Näköalatorni
- Telttailualue
- Venevalkama
- Ekopiste
- Vuokramökki
- Nuotiopaikka
- Asuntovaunujen pysäköinti
- Pysäköintialue ja opastus
- Pysäköintialue
- Veneen laskupaikka
- Vesistönylitys
- Katettu tulisija
- Liikuntaesteisten palvelut
- Opastus
- Ravintola
- Asuntovaunualue
- Merkitty polku
- Luontopolku

© Metsähallitus 2002
© Maanmittauslaitos 1/MYY/02

RUUNAAN RETKEILYALUE

Metsien käsittely

METSIIEN KÄSITTELY

- Ensiharvennus
- Muu harvennus / väljennys
- Siemen- / suojuspuiden poisto
- Avohakkuu
- Siemen- / suojuspuuhakkuu

0 0,75 1,5 3 km

© Metsähallitus 2002
© Maanmittauslaitos 1/MYY/02

RUUNAAN RETKEILYALUE

Natura 2000 -luontotyytit

NATURA-LUONTOTYYPIT

- Boreaaliset luonnonmetsät
- Luonnontilaiset suot

0 0,75 1,5 3 km

© Metsähallitus 2002
© Maanmittauslaitos 1/MYY/02

Vuonna 2002 ilmestyneet Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

- No 135 Lehtonen, Hannu & Kolström, Taneli 2002: Metsäpalojen vaikutus puuston rakenteeseen Pyhä-Häkin kansallispuistossa. 23 s. (10 euroa)
- No 136 Keränen, Saara & Myllynen, Aimo 2002: Heinijängän–Karhuaavan–Kokonrämmeen kasvillisuus ja kasvisto. 85 s. (10 euroa)
- No 137 Sihvo, Juha 2002: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 2: Ylä-Lapin luontotyytit. 175 s. (15 euroa)
- No 138 Turunen, Jukka, Rätty, Anu, Kuznetsov, Oleg, Maksimov, Anatoly, Shevelin, Pavel, Grabovik, Svetlana, Tolonen, Kimmo, Pitkänen, Aki, Turunen, Carrie, Meriläinen, Jouko & Jungner, Högne 2002: Development history of Patvinsuo mire, eastern Finland. 72 s. (10 euroa)
- No 139 Osmonen, Olli 2002: Kaldoaivin ja Vätsärin erämaa-alueiden linnusto. 102 s. (10 euroa)
- No 140 Kajala, Liisa (toim.) 2002: Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. 161 s. (15 euroa)

Sarja B

- No 63 Metsähallitus 2002: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. 47 s. (10 euroa).
- No 64 Metsähallitus 2002: Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. 3. uud. painos. 42 s. (10 euroa)
- No 65 Metsähallitus 2002: Valkmusan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 42 s. (10 euroa)
- No 66 Heikkilä, Hanna, Lindholm, Tapio & Jaakkola, Sari 2002: Soiden ennallistamisopas. 123 s. (15 euroa)